

GÄFFRERA, v. n. 1. (fr. *Gaufre*). Med ett krusjern krusa band, siden, sammet, krepp, m. m. — *Gäffrerande*, n. 4. o. *Gäffrering*, f. 2. **GÄFVA**, f. 1. 1) Hvad som gifves åt någon till skänks. *Gifva, tilldela, förvara någon en g-fä, bekomma, emottaga en g. I ren g.*, helt och hållet som gifva. (Fig.) *En Guds g.*, säges om det, som mer omödelbart tilldelas en människa af Gud, t. ex.: *En frisk och sund kropp är en stor Guds g. Guds g-vor* säges äfv. i dagligt tal, för att utmärka öfverflöd af något, t. ex.: *Der är Guds g-vor af allting. Det blir såd Guds g-vor.* (Fig. o. poet.) *Cereris g-vor*, skördar, säden. *Floras g-vor*, blommorna. *Bacchi g-vor*, drufvorna, vinet. — *Syn. Skänk, Present, Donation, Föräring.* — 2) (fig.) Viss fallenhet för något. *Hon har god g. att tala.* En prest säges, i dagligt tal, hafva goda g-vor, då han predikar väl och har goda talagäfvor vid öfriga förtäringar i tjensten. — Bildar sammansättningar: *Natur-, Snille-, Skaldegäfvor*, m. fl. — 3) (moralfil.) Frivilligt afstående till en annan af äganderätten till ett ting, utan att af lag vara dertill förpligtad.

GÄFVOAFTAL, n. 8. (moralfil.) Aftal emellan tvänne personer, till följä hvaraf den ene gifver något sig förut tillhörigt och den andre mottager det såsom sin blifvande tillhörighet.

GÄFVOBREF, n. 8. Laga dokument, innehållande en gifvares öfverlättelse af en sak som gifvas till annan person.

GÄNG, m. 2. 1) (utan plur.) Rörelsen, då en människa eller ett djur går, synnerligast med afseende på det olika sättet derför. *G. fram och tillbaka. Långsam, sakta, trög, hastig, liflig g. Kämma någon på g-en. Hafva en majestätisk g. Hästen har en tung, lätt, lunkande g.* (Fam.) *Ha sin g. på ett ställe*, flitigt besöka det. (Fig.) *Jag känner hans g-ar, vanor; hans hemliga g-ar*, hemliga anslag, förehafvanden. *Gå sin g.*, fullfölja sitt syfte. *Gå sin jemna g.*, ej låta störa sig i sina förehafvanden, utan lugnt fortgå till målet. — *Syn. Gående, Vandrang*, m. fl. Jfr. synonymerna för *Gå*, 1. — 2) (utan plur.) a) Rörelse, hvori vissa liflösa ting äro. *Solens, stjernornas g. på fästet. Stanna maskinens, urets g. Vara i g.*, vara satt i rörelse, t. ex.: *Maskinen, uret är i g. Sätta i g.*, göra, att något kommer i rörelse. *Komma i g.*, börja att vara i rörelse. (Fig.) *Saken är redan i full g.*, är redan påbörjad och i verket. *Vara i full g. med något*, ifrigt och oförtrutet sysselsätta sig dermed, t. ex.: *Jag är nu redan i full g. med det dagliga arbetet. Saken går sin g. sin jemna, gilla g.*, fortgår utan hinder, afbrött. — b) Sättet, huru en maskin o. s. v. är i rörelse. *Maskinen, uret har en säker, god g. Komma i bättre g.* — c) *G-en af en vers*, beskaffenheten af dess versmått. — 3) (fig., utan plur.) Fortgång. Sättet, huru något fortgår. *Sakernas g. Saken fick derigenom en helt annan g. Tillse arbetets g. Lifvets vanliga g. Rätten bör ha sin g.*, utan hinder, afbrött gå i verkställighet. *Sjukdomen har sin gilla g.*, utvecklar sig, fortgår som vanligt. *Allt går sin vanliga g. Afbröta g-en af ens lycka. Ett skaldestyckes g.*, den dithörande berättelsens ordning, följden af de deri förekommande händelserna. — *Syn. Lopp.* — 4) (med plur.) a) Långsträckt, smal plats emellan väggar, murar, plank, staket, skrank, träd o. s. v., der man går fram, för att komma till eller ifrån ett ställe, eller också

endast för nöje skull (t. ex. i en park). *G. emellan hus, rum, emellan säng och vägg. G. i kyrkor. G. emellan landen i en trädgård, emellan rabatter och land, emellan sångarna i ett land, o. s. v. Sandad g. i en lustpark. Underjordisk g. Beträckt g.*, se *Portik.* — b) (geol. o. bergsbr.) Med malmer och mångfaldiga andra mineralmassor fylld renna eller klyft, som i mer eller mindre stora vinklar afskrä de kringslutande bergmassornas schikt eller följer dessa berglager parallellt i en viss utsträckning. Kallas *Malmgång*, när den förer metalliska ämnen. — c) (anat.) Kanäl för vätskors cirkulation i en människo- eller djurkropp. — 5) (utan plur.) a) Afståndet emellan de motsstående hjulen på vagnsdenn. *Vagnen är bred, smal i g-en.* — b) Rummet, der en regel, kolf o. s. v. går fram, när den skjutes för, vrides fram, o. s. v. *Regeln är trög i g-en.* — c) (urm.) Den del af ett ur, som sätter pendeln i förening med utverklarna. — d) (astr.) *Veneris, Mercurii g. genom solen*, den företeelsen, då dessa planeter passera fram emellan solen och jorden, så att de blifva synliga på solens skifva.

GÄNG, f. 3. 1) Hvarje särskilt tillfälle, då en handling, verkning, händelse, företeelse sker eller upprepas. *En g. En enda g. Mer än en g. Ännu en g. Icke en enda g. Två, tre, fyra g-er. Flera g-er. Det har hänt ett par g-er, men icke oftare. Första, andra, tredje g-en. För första, andra g-en, konsul. För första g-en. För denna g-en, nu. Den g-en, då. En annan g.*, vid ett annat tillfälle. *Någon g.*, vid något tillfälle. *Hvar enda g. han det gjorde. Första g-en han anföll. Det är sista g-en jag säger er det. Göra något hvar sin g.*, omsevis en gång hvar. *En och annan g.*, vid några få tillfällen. *Den ena g-en efter den andra, g. efter annan, esomoftast, litet emellanåt. En g. så, en annan så, än så och än så. En g. för alla, blott en gång, men för alltid. All g-en, hvarje gång, t. ex.: Fyra åt g-en. (Ordspr.) En g. är ingen g.*, betyder så godt som intet. *En annan g. är en skäl, man kan lätt bli narrad, om man uppskjuter något till en annan gång.* — *Syn. (i lagstil) Resa.* — 2) Hvarf. *Skräpet går två g-er om lifvet.* — 3) Brukas, för att uttrycka ökning eller minskning af ett antal i dubbelt eller flerdubbelt förhållande. *Tre g-er tre är nio. Fem g-er, en half, en fjerdedels g. så stor. En g. till så mycket. En g. till så lång. En half g. till så tjock. Två och två tredjedels g-er närmare. Mången g. större.* — 4) Flera föremål af samma slag, som tillsammans utgöra ett helt, tjenligt till något visst ändamål. *En g. hästskor.* — *Syn. Omgång.* — 5) Förekommer i åtskilliga tolesätt. *På en g.: a)* Vid samma tid; tillsammans, t. ex.: *De komma på en g.* — b) (mindre brukl.) Plösligt, med ens. *Icke en g.*, uttryck, hvarigenom man nekar något, för att dess mer bestyrka en förut nekad sats, t. ex.: *Långt ifrån att vara lard, äger han icke en g. vanliga insigter. Det är icke billigt, ja icke en g. lagligt. Andligen en g. omsider. Hördä en g.*, hör då ändligen. *Efter det en g. är skedd*, eftersom det verkligen skett, är gjord gerning. *Det är nu en g. så, kan icke ändras. Han skall en g. ändra det, framdeles.*

GÄNGA, v. n. 1. (gam.) *Sup. Gångit.* Part. pret. *Gängen.* Defekt i imperf. o. imper. *Förekommer stundom i lagstil för: Gå, t. ex.: Åd g. — G. sig, v. r. Brukas liksom för Gå, i*

gammaldags visor och ballader, t. ex.: *Den jungfru hon g-r sig i rosende lund.* — *Anm.* Presens konj. *Gänge* företräder äfven samma modus och tempus af verbet *Gå*. — *Gångande*, part. pres. *Se Gående*, part. pres. (under *Gå*).

GÄNGARE, m. 5. 1) En, som går (ej åker o. s. v.). *Det var naturligt, att g-na skulle blifva efter de åkande.* — 2) En, som är öfverdådigt gån och lång väg. *Han är en god g.* — 3) a) (i äldre språket och poet.) Passgångare. — b) Häst, med afseende på dess sätt att gå vid ridning. *Den hästen är en god g.*

GÄNGART, m. 5. (geol. o. bergsv.) Benämning på ett ej metalliskt mineral, som utgör större delen af fyllnadsmassan i en gång.

GÄNGBAR, a. 2. 1) Der man kan gå. *En g. stig. G. sluttning* kallas i topografien den, som har 18° lutningsvinkel och derunder. — 2) Allmänt gånge. *G. sjukdom. G-t pris. G-t ordspråk.* — 3) Allmänt gällande. *G-t mynt.* — 4) Brukas, för att beteckna, att en maskin o. d. är i det stånd, att den kan gå. *Maskinen är i g-t stånd. Sätta i g-t stånd.*

GÄNGBARHET, f. 3. Egenskapen att vara gångbar (utom i bem. 2). *En sluttning g. Ett mynt g. Maskinens g.*

GÄNGBERG, n. 5. (bergsv.) Berg, hvori finnas malmgångar.

GÄNGBORD, n. 5. (skepp.) Sidodelarne af däckat ifrån fockmasten till stormasten.

GÄNGBRO, f. 2. eller

GÄNGBRYGGA, f. 4. Bro, brygga, endast gjord att gå öfver, ej för åkande eller ridande.

GÄNGBUD, n. 5. Gående bud.

GÄNGEDAG, m. 2. Benämning på vissa helgdagar, hvilka fordom firades, men nu blifvit indragna. Ursprungligen kallades *G-ar* de sista dagarna näst före Christi himmelsfärdsdag, emedan folket då gick omkring sina åkrar och ängar under klockerljunging och böner, för att erhålla god årväxt.

GÄNGFYLNING, f. 2. (geol. o. bergsv.) Ämne, som fyller en gång.

GÄNGFÄSTE, n. 4. De delar, som utgöra själva fästet på ett gångjern.

GÄNGFÖNSTER, n. 5. Fönster, som går ända ned till golvet och kan öppnas, så att det äfven kan tjena till dörr.

GÄNGFÖTTER, m. 3. pl. (nat. hist.) Så kallas hos landfåglar sådana fötter, som hafva tre tår framåt och en bakåt.

GÄNGHJUL, n. 5. *Se Trampghjul.*

GÄNGJERN, n. 5. Rörig fogning, bestående af tvänne metallpjeser, inpassade i hvarandra, och medelst hvilken något, som på detta sätt blifvit vidfäst ett fast och orörligt föremål (t. ex. en vägg) eller hufvudstycket af en pies (t. ex. en dosa), kan öppnas och röras fram och tillbaka eller upp och ned. *G. på en dörr, ett fönster, en dosa.*

GÄNGJERNESBESLAG, n. 5. Beslag, som fasthåller ett gångjern.

GÄNGKLÄDER, m. 5. pl. Benämning på alla en persons klädespersedlar. Säges till skillnad ifrån Sängkläder.

GÄNGLED, m. sing. Utgörandet af dagsverken till kyrkobyggnad, i tur, af alla som bo i socknen.

GÄNGLUCKA, f. 1. Lucka, som går på gångjern och kan öppnas.

GÄNGMALM, m. 3. (bergsbr.) Malm, som finnes i gångar.

GÄNGPENNINGAR, m. 2. pl. Den extra afgift, som betalas utöfver skjutslegan, då ridhäst begagnas eller två personer åka efter en häst.

GÄNGPORT, m. 2. Liten port på en inkörsport, och som endast begagnas af gående.

GÄNGRUM, n. 3. Det rum, hvarinom en maskin har sin gång, arbetar.

GÄNGSPEL, n. 5. Ett slags viudspel, isynnerhet på örlogsfartyg, hvilket begagnas vid bogsering, ankars löstning eller andra arbeten, som fordra en större kraft. Kallas äfven endast *Spel*.

GÄNGSPÅR, n. 5. Spår efter en gångare (bem. 1).

GÄNGSTEN, m. 2. Upphöjd gång på sidorna af gator och vägar. — *Syn. Trottoar.*

GÄNGSTIG, m. 2. Upptrampad stig, som endast begagnas af gående.

GÄNGSTOL, m. 2. Ett slags inrättning, lik en stol, och hvars ändamål är att lättare lära barn att gå.

GÄNGSTÄLLE, n. 4. (pop. o. fam.) Ställe, som någon flitigt besöker.

GÄNGSÅR, n. 5. Sår på fötterna, som fås af för mycket gående.

GÄNGVAD, u. 5. Vad, som kan passeras till fots. Brukas till skinnad ifrån Hästvad.

GÄNGVECKA, f. 1. Den veckan, i hvilken gångedagarna inföllo.

GÄNGVERK, n. 5. (urm.) Verket för rörelsen i ett ur, bestående af trenne särskilda delar, nämligen själva drifkraften, utverklarna och regulatoren.

GÄNGVÄG, m. 2. *Se Gångstig.*

GÄNGÄMNE, n. 4. Mineraliskt ämne, som ingår i fyllningsmassan uti en gång.

GÄRÅARE, m. 5. (fam. skämtv.) En, som utan all försyn går på i tal eller handling; oförsynt, närhängen, oförskämd friskspråkare. — *Syn. Öfersittare, Menschenfresser.*

GÄR, 1 g. adv. På den dag, som var före den innevarande. *Jag kom först i g. I g. morgons, aftons, middags. I g. natt*, under natten före gårdagen.

GÄR, n. sing. 1) Orenlighet uti inelfvorna på djur. — 2) *Se Var.* — 3) *Se Slippår.* — Skrefs fordom *Gör* eller *Gor*.

GÄRA, se *Gara*.

GÄRAKTIG, a. 2. Som liknar går.

GÄRBLANDAD, a. 2. Blandad med var.

GÄRD, m. 2. (af gamla verbet *Gyrda*, kringgård) 1) Stängsel kring en öppen plats, rynd. I denna bem. numera endast brukligt i några sammansättningar, såsom: *Gärdesgård, Katsgård*, m. fl. — 2) Kringstängd öppen plats, isynnerhet framför ett boningshus. Brukas, utom i denna särskilda bem., mest i sammansättningar, såsom: *Lad-, Höns-, Humle-, Ört-, Mån-, Kyrko-, Fiskegård*, m. fl. — 3) Egendom på landet med tillhörande jord och åbyggnader. Säges endast om sådana egendomar, som äro satta i mantal, och har ofta samma betydelse som detta ord eller Hemman. *Der äro tio g-ar i byn. Han står om en g. på landet. En hel half g.*, helt, half, hufvudstycket. Bildar sammansättningar: *Landgård, Herrgård, Kungsgård*, m. fl. — 4) Bebyggd stadstomt. Bildar sammansättningar: *Stadsgård*. — 5) (naturl.) Ljus ring kring solen, månen eller en stjerna.

GÄRDAG, m. 2. Dagen före den innevarande. Brukas mest i bestämd form. *G-ens nügen.* — *Ss. G-sarbete, -snöje, -spost*, m. fl.

GÄRDAR, m. 2. pl. (skepp.) Ett slags brassar.

som ifrån nocken af en gaffel på ömse sidor nedgå till reringen.

GÅRDFÄRHANDEL, gårdfärihändel, m. sing. Det slags handel, då man får omkring med saluvaror från gård till gård på landet.

GÅRDFÄRIHANDLANDE, gårdfärihändellande, m. s. En, som idkar gårdfärihandel.

GÅRDING, m. 2. (skepp.) Se *Bukgårding* och *Nockgårding*.

GÅRDLÖK, m. 2. En art af örtsläktet Vårblök, med gula blommor. Ornithogalum luteum.

GÅRDSBLOMSTER, n. s. Se *Kamillblomma*.

GÅRDSBO, m. 3. En, som bebod samma gård som en annan.

GÅRDSBRUK, n. sing. Se *Hemmansbruk*.

GÅRDSBRÄNG, m. 2. 1) Bräng på en landegendom. — 2) Bräng, som förrättat de gröfre förekommande sysslorna vid en stadsegendom.

GÅRDSFOGDE, m. 2. pl. — *fogdar*. Fogde, som har tillsyn öfver arbetarne vid en landegendom.

GÅRDSFOLK, n. sing. 1) Samteliga personer, som bebo samma gård på landet eller i staden. — 2) Tjenstefolket på en landegendom eller i en stadsgård.

GÅRDSFÄNIKA, f. 1. Så kallades fordom konungens gårde till fot.

GÅRDSHUND, m. 2. Hund, som särskilt underhålls, för att vakta en gård för tjufvar.

GÅRDSRUM, n. s. Det rum, som gården till en stadsegendom utgör.

GÅRDSRÄTT, m. sing. Så kallades fordom den ordning eller lag, hvilken gällde för en konungs eller maktig herres hof, i och för tjensten.

GÅRDETJUF, m. 2. pl. — *tjufvar*. Se *Hustjuf*.

GÅRDETJUFNAD, m. 3. Se *Hustjufnad*.

GÅRDESTOMT, m. 3. Tomt i stad, köping eller by, hvarpå en gård är byggd, eller som är ämnad att bebyggas och utgöra en särskild gård.

GÅRDVÄRD, gårdvärd (uttalas i allmänhet som gårlvåt), m. 2. (af *Gård* och *Vard*, vaktare) 1) Äldre benämning på hvarje karl, som tillhörde en stadsvaktcorps. Ordet *G-ar* förvrängdes under tidens lopp till det bekanta *Korvar*. — 2) (mest skämtvis) Person, som troget bevakar gård eller hus emot tjufvar. *Han är en god g.* (Ordspr.) *God granne är bästa g.*, den, som har en god granne, har en god bevakare mot tjufvar. — 3) Se *Gårdshund*.

GÄRGRAN, f. 2. En art af Granträdet, med tjocka, krokiga grenar och skroflig bark.

GÄRGÄNG, m. 2. Ställe, der hvarjohanda slags åliga inellvor af slagade kreatur hållas till salu.

GÄRHÄRD, m. 2. Se *Garhård*.

GÄRIG, a. 2. Se *Varig*.

GÄRKÖCK, m. 2. En, som håller till salu kokad och stekt köttmat. Ordet, hämtadt af det tyska *Garkoch* (af *gar*, heredd, färdig), brukas sällan.

GÄRKÖPPAR, se *Garkoppar*.

GÄRKÖK, n. s. Ställe, der en garkock håller till salu kokt och stekt köttmat, för de lägre klasserna. Ordet, hämtadt af det tyska *Garküche*, brukas sällan.

GÄRM, GÄRMA, se *Gorm*, *Gorma*.

GÄRMAKERI, n. s. 1) Det första arbetet, hvarigenom råkopparn blir omsmält och raffineradt. Kallas äf. *Garning*. — 2) Inrättning, ställe, der sådant sker.

GÄRR, se *Gär*, n.

GÄRSPRÄNGA, v. a. 2. *G. en häst*, se *Spränga*.

GÄRTALL, f. 2. Ett slags tall med tjocka grenar och skroflig bark.

GÄRTJUF, m. 2. pl. — *tjufvar*. En, som stjälar boskapskreatur.

GÄRTJUFNAD, m. 3. Stöld af boskapskreatur.

GÄRUGN, m. 2. Se *Garugn*.

GÄS, f. 3. pl. *gäss*. 1) Släkte af simfåglarna, med lång hals, undersåttis kropp och kort stert. Arter deraf äro Grågås, Sädgås, Fjällgås och Prutgås, hvilka ses på sina ställen. *Vild, tamd g.* (Talosätt) *Dum som en g.*, mycket dum. *Det är som att stå vatten på g-en*, tjénar till intet, är spilld möda. — 2) (fig. fam.) *Dum kvinna. Hon är en g.* — *Ss. G-dun, -fett, -fjäder, -fot, -hane, -ister, -kott, -lefver, -lär, -stek, -träck, -ägg.*

GÄSBRÖST, n. s. 1) Bröset på en gås. — 2) Bröset af en rökt gås. *G. hållas särskilt till salu.*

GÄSGRÄS, n. s. Se *Mannagräs*.

GÄSHAFRE, m. sing. Se *Rågsvingel*.

GÄSHALFVA, f. 1. Halva af en rökt gås.

GÄSHUS, n. s. Särskilt hus, der gäss uppfostras.

GÄSKARL, m. 2. Hane af gässläktet. — *Syn. Gäsane.*

GÄSKRÄS, n. s. Halsen, vingarna jemte alla de inellvor af en gås, som begagnas till mat.

GÄSLEFVERPASTEJ, m. 3. Pastej, tillagad af gäslefver.

GÄSMARSCHE, m. 3. Ett slags gammal lek, som begagnats i vissa landsorter, bestående deri, att ett antal personer gå i rad, en och en efter hvarandra, och att hvarje rörelse af den främsta personen eftergöres af de efterföljande.

GÄSNÄBBSBORR, m. 2. Borr, hvars blad äger skapnaden af en gäsnäbb.

GÄSPENNA, f. 1. 1) Pennfjäder på en gås. — 2) Sådant fjäder, uttryckt och beredd att användas till skrifning.

GÄSPOJKE, m. 2. pl. — *pojkar*. Pojke, som vaktar gäss.

GÄSPRICKIG, a. 2. Prickig som skinnets på en gås.

GÄSSKINN, n. s. 1) Skinnets på en gås. — 2) Huden på en människa, då den till följe af hastigt påkommen kyla blifvit knottig, liksom skinnets på en gås.

GÄSSKRI, n. 4. Det gälla läte, gässen hafva.

GÄSSMÖR, n. sing. Gässtet, kokadt och med hvarjehanda kryddor tillagadt, för att sålunda begagnas som smör.

GÄSSPEL, n. s. Ett slags tärningspel, hvar till hör en taffa med 63 nummerade och med bilder af gäss och andra föremål betecknade rutor, och hvarvid vinst eller förlust beror af kasten, som de spelade på.

GÄSUNGE, m. 2. pl. — *ungar*. Unge af gässläktet. (Talosätt) *Gå för sig sjelf som de stora g-garna*, gå ensam och afseids ifrån andra.

GÄSVAKTARE, m. 3. En, hvars befattning är att vakta gäss.

GÄSVIN, n. s. Sages skämtvis i st. f. vatten.

GÄSÖGON, n. s. pl. eller

GÄSÖGONSMÖNSTER, n. s. Ett slags duktygmönster.

GÄSÖRT, f. 3. En art af örtsläktet Potentilla, med hvitludna, glänsande blad och gula blommor. Potentilla anserina. Kallas äf. *Silfverört*.

GÄTA, f. 1. (af gamla verbet *Gata*, gissa)

1) Uppgift till skarpsinnighetens öfvande, då ett visst föremål, som framställes att gissa på, angifves dels genom dess likhet eller olikhet med andra, dels genom historiska händelser, o. s. v.

Framställa g-tor. Lösa en gissa en g. *Man skiljer emellan Ordgator* (egentliga Gåtor), *Bokstafsgåtor* och *Stafvelsgåtor*. *Anagrammer* och *Logogrypher* äro bokstafsgåtor, *Charader* stafvelsgåtor. — 2) Mörkt tal, någonting oförklarligt. *Hvad ni nu säger, är en g. för mig. Ni talar i g-tor*, ert tal är obegripligt. *Hans handlingssätt är och förblifver en g. för alla. Finna ordet till g-n*, förklaringen af en sak.

GÄTAKTIG, GÄTLIK, a. 2. Som liknar en gåta, oförklarlig. *Ett g-t uppförande*.

GÄTAKTIGT, GÄTLIKT, adv. På ett gåtlikt, oförklarligt sätt. *Tala, skrifa g.*

GÄCK, m. 2. 1) Gäckmakare; en som gäckas med folk. *Han är en g.* — *Syn. Se Begabbare, Gäcklare*. — 2) Person, som är föremål för gäckeri. *Jag vill ej vara hans g.*, vill ej låta gäckas mig af honom. *Göra g. af, spela g. med någon*, gäckas, gäckla med någon. — *Syn. Se Däre*. — 3) En regel på bössläs, hvarmed hansen stänges i halfspänd, så att han hvarken kan helspännas eller nedfällas.

GÄCKA, v. a. 1. 1) Göra någon till föremål för åtlöje. — *Syn. Se Begabba*. — 2) Svika, bedraga med falska löften, förespeglningar, o. s. v. *Jag vill ej längre låta g. mig af honom*. (Fig.) *Den starka kölden g-de alla våra bemödanden. G-d i sina planer af lyckan*. — *Syn. Se Bedraga*. — *G-s*, v. d. 1) Spelfullt skämta. *G. med någon*. — *Syn. Se Gäckla*. — 2) Hafva någon till narr genom att bedraga honom med falska löften, förespeglningar, o. s. v. *Jag har nu så länge låtit narra mig af honom, men han skall ej längre så här g-s med mig*.

GÄCKERI, n. s. 1) Spelfullt skämt. *Blifva föremål för ens g. ell. för g. af någon*. — *Syn. Se Gäckel*, 2. — 2) Sviktigt, listigt handlingssätt, då man bedragrar någon genom falska löften, förespeglningar, o. s. v.

GÄDDA, f. 1. En mjukfödig benfisk, stundom 4 fot lång, med blott en ryggfena, käftarna på sidan tandlösa, men öfverkäftens kant, gömnen och tungan fullsatta med hvassa, krokiga tänder; hufvudet ofvan platt och bredt, nosen lång och bred som på en krokodil; färgen grå med ljusare fläckar. *Esox Lucius*. — *Ss. Gaddhufvud, -lefver*.

GÄDDDRAG, n. s. Ett slags fiskredskap att fänga gäddor, bestående af en polerad eller försilfrad messingspjäs, som liknar en fisk, med röd tafs och krok i yttersta änden, hvar emot vid den andra är fästad en tagelrof, hvilken släppes ut ifrån bakstammen af en båt eller ekstock, som ros, och får släpa i vatnet baklæfter.

GÄDDKROK, m. 2. Krok att fänga gäddor med.

GÄDDNÄT, n. s. Ett slags gröfre nät, till gäddors fångande.

GÄDDSNIPA, f. 1. Liten gädda.

GÄF, a. oböjl. Gammalt ord, ännu bibehållet i lagtermen *G. och gånge*, bruklig och gångbar i handel och vandel.

GÄFRÄL, m. 2. Så kallades fordom den, som af fattigdom frivilligt gaf sig till träl åt någon.

GÄFVA, m. fl., se *Jäfva*.

GÄL, m. 2. 1) Benämning på hvardera af de bakom hufvudet af en fisk befäntliga andningsred-

skap, liknande kammar eller fransar, som äro genomvädda af blodkärl och deraf hafva röd färg, samt hos de flesta täckta med lock af ett stadigare ämne. *G-arne äro fiskarnes lungor*. — 2) Benämning på dylika andedrägtsorganer äfven hos andra djur, såsom: grodor, blötdjur, skorpdjur och ringmaskar.

GÄLA, v. a. 1. *G. sill, ströming*, vid saltning af sill eller ströming uttaga tarmarna genom gällarna.

GÄLD, c. 3. Skuld. *Göra ell. samla g. Sätta sig i g.*

GÄLDA, v. a. 1. o. 3. Ind. pres. *Gäldar*. Impf. *Gäldade*. Sup. *Gäldat* och (föräldr. men bibehållet i lagstil) *Guldil*. Part. pass. *Gäldad* o. (föräldr. men bibehållet i lagstil) *Gulden*. 1) Betala. *G. skadan*. — *Syn. Se Betala*. — 2) Se *Betala*, 2. a. o. b.

GÄLDANDE, n. 4. Handlingen, då man gäldar. *Skadans g.*

GÄLDBUNDEN, a. 2. neutr. — *et*. Belastad med skuld. *G-t bo*.

GÄLDENÄR, jällenär, c. 3. En, som är skyldig någon penningar. — *Syn. Skuldenär, Debitor*.

GÄLDFRI, a. 2. neutr. — *frött*. Fri för penningsskuld. — *Syn. Skuldfri*. — *Gäldfrihet*, f. 3.

GÄLDSKYLDIG, a. 2. Se *Gäldbunden*.

GÄLDSTUGA, f. 1. Se *Bysättningshäkte*.

GÄLFRANS, m. 2. Den franslika delen på en gäl.

GÄLHINNA, f. 1. Hinna, som betäcker gällarna på fiskar.

GÄLL, n. s. 1) Se *Prestgäll*. — 2) Se *Hönsgäll*.

GÄLL, a. 2. (om ljud) Klar, men högljudd, skarp och genomträngande. *G. ton, röst. G-t ljud, läte, rop. Klarinetten har en g. ton*.

GÄLLA, v. n. 2. Ljuda starkt. *Det gällde i bron*.

GÄLLA, v. a. o. n. 2. (Gamla former: Impf. sing. *Gallt*; pl. *Gullo*. Sup. *Gullit*. 1) Kosta. *Hvad g-ller säden? Den g-ller 12 rdr tunnans*. — 2) (neutralt) Vara lagligen gångbar. *Detta mynt g-ller icke här i landet*. — 3) Hafva värde. *Hans assignationer gå och g. som konstanta penningar. Det g-ller ej mycket. G. för penningar*, hafva penningars värde. *Ett pund sterling g-ller så och så mycket i svenskt mynt. Han g-ller i mitt ömdöme lika mycket som alla de andra sammantagne*. — 4) Hafva laga kraft; godkännas, vara giltig. *Denna förordning g-ller ännu. Regentens böner g. för lagar. Detta kan g. för bevis. Den regeln g-ller ännu. Denna ursäkt g-ller icke. Låta någonting g. för sant*. — 5) Ansas, hållas för. *Han g-ller för en skicklig läkare*. — 6) Hafva vikt, betydelse; vara viktig, i anseende; betydä, utträtta. *Han g-ller mycket på högre ort. Goda ord g. mycket*. — 7) Ängä, vara frägen om, röra. *Det g-ller lifvet. Om det g-llde all min egendom. Det g-ller dig. Det g-ller om alla, kan sägas om alla. Hvar g-ller resan? Hvar skall resan ske?* — 8) Sages i fråga om afgörande tillfällen. *Det är godt att hafva en vän, när det g-ller. Vara med, der det g-ller. Nu g-ller det, nu skall saken afgöras, nu är den afgörande stunden inne. Nu g-ller det att stå på sig, nu fordras att &c. Hvad g-ller? välan! nåväl!* — 9) (impersonellt) *G. på, se Kosta på. Det g-ller hårdt på. Gällande*, part. pres. Som gäller. *Göra g.*, göra erkänd, godkänd, gifva vikt, betydelse,

frångång; laga, att något godkännes, antages, får tillfälle att yttra, visa sig, t. ex.: *Göra sina kunskaper g.* — Brukas stundom nästan adjektivt, t. ex.: *G. utsago, bevis.*

GÅLLA, v. a. 2. Se *Snöpa*. — *Gallande*, n. 4. o. *Gällning*, f. 2.

GÅLLBOSKAP, m. sing. Gällda boskapsdjur.

GÅLLGJUTARE, se *Gelbgjutare*.

GÅLLGUMSE, m. 2. pl. — *gumsar*. Gälld gumse.

GÄLLING, m. 2. (föga brukl.) Gällt djur.

GÄLLJUDD, a. 2. Som har gällt ljud, gäll röst, stämma.

GÄLLOCK, n. 3. Lock af ett stadigare ämne, som täcker gälarna på de flesta fiskar.

GÄLLT, adv. Med gällt ljud, med gäll röst.

Skrifka g.

GÄLLÖS, a. 2. (nat. hist.) Som icke har några gälur. Sages om en del Ringmaskar, hvilka bilda 3:de ordningen, som derför substantivt kallas *de Gälllösa*.

GÄLMASK, m. 2. (nat. hist.) Mask med gällur.

GÄLÖPPNING, f. 2. Den öppning emellan gällfransarna, hvarigenom fisker utdrifva det genom munnen insugda vattnet.

GÄNGA, f. 1. Se *Skrufganga*.

GÄNGA, v. a. 1. Göra gänger på något, t. ex. på en skruf. — *Gångande*, n. 4. o. *Gångning*, f. 2.

GÄNGBORR, m. 2. Särskilt slags borrh, hvarmed muttrar gängas.

GÄNGLIG, a. 2. 1) Lång, smal och slankig. *En g. karl. Ett g-t fruntimmer. G. väst.* — 2) *G. gång*, sådan gång, som gängliga personer halva, d. v. s. vacklande och ofjerna. — 3) Sages äfv. om saker, som ej äro väl och fast hopsatta i fogarna.

GÄNGLIGHET, f. 3. Egenskapen att vara gänglig.

GÄNGLIGT, adv. På ett gängligt sätt. *Gå g. Växa g.*

GÄNGSE, a. oböjl. Allmänt rådande, utspridd, gällande, antagen. *En g. sjukdom, föreställning, tro, vidskeplighet. Ett g. bruk.* — *Syn.* Gångbar: se äfv. Bruklig.

GÄRD, m. 3. (kamerat.) Extraordinarie på-laga, som utgjordes in natura, vid hvarjehanda tillfällen och behof.

GÄRDA, v. a. 1. Kringstänga med gärdes- eller risgärd, stennmur, o. s. v. *G. äf, i'n, öm, se Afgärda, &c.* — *Gärdande*, n. 4. o. *Gärdning*, f. 2.

GÄRDE, järde (uttalas vanligen jälle), n. 4. (af *Gärda*) Inhägnadt skädesfält. *Det ena g-t är i säde, det andra i träde.* (Fig.) *G-t är upp-givet*, säges om något, som är lemnadt till pris åt hvem som helst. — Bildar sammansättningarna: Råggärde, Trädsgärde, m. fl.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

GÄRDESGÄRD, järdesgärd (uttalas i allmänhet: järresgärd eller järresgäll), m. 2. Stängsel kring åker, äng o. s. v., bestående af stänger, smedt nedlagda mellan stötar, som parvis på korta afstånd äro nedslagna i marken och fästade med hank tillhopa vid hvarandra, hvar på sin sida om stängerna. *Stänga med g. Tappa g.*, göra sådant slags stängsel. *Lefvande g.* kallas oegentligt en lefvande häck. *G. af ris, af sten*, liksom *Risgärdsgärd, Stengärdsgärd* brukas oriktigt i st. f. Risgärd, Stengärd ell. Stennmur. (Ordspr.) *Alla kiffa öfver, der g-en är lågst*, alla söka sig bästa och bekvämare tillfäll.

Anm. Man skriver nu allmänt *Gärdesgård*, i förmodan, att ordet kommer af *Gärde* och *Gård*; men rättare torde mellerlid vara att skriva *Gärdesgård* ell. (sammanslaget) *Gärdesgård*, emedan det sannoliktare bör härledas af *Gärde*, såsom äfv. *lhre* antager.

GÄRDESGÄRDSSTÄNG (uttalas i allm. järresgårdstäng ell. järresgårdstör), f. 3. pl. — *stänger*. Stäng af klufven ung gran, begagnad till täppande af gärdsgård. — Se *Anm.* under *Gärdesgård*.

GÄRDESGÄRDSSTÖR (uttalas i allm. järresgårdstör ell. järresgårdstör), m. 2. Stör, som nedsättes i marken, till stöd för en gärdsgård. — Se *Anm.* under *Gärdesgård*.

GÄRDESEL, järdsel, m. sing. ell. GÄRDSLE, järdsle, n. sing. Stänger af klufna unga grönträd, ämnade att användas till gärdsgård. *G. och stör*.

GÄRDESELFÄNG, n. sing. 1) Tillgång på ung furuskog, hvaraf man kan hugga gärdsel. *På hemmanet är godt g.* — 2) Rättighet att hugga gärdsel på en skog. *Äga g. på allmänningen.*

GÄRDESELSTÄNG, GÄRDESELSTÖR, se *Gärdesgårdstäng, Gärdesgårdstör*.

GÄRDSMYG, m. 2. Se *Tummeliten*.

GÄRNA, GÄRNING, se *Gerna, Gerning*.

GÄSA, se *Jäsa*.

GÄSPA, v. n. 4. Till följe af en ovilkorlig kroppens drift, då man är sömning eller trött, ofrivilligt göra en långsam och ganska djup inandning, under det man öppnar kärlarna, så mycket de kunna åtskiljas. *G. munnen ur led. G. främ, gäspande framsäga.* — *Gäspande*, n. 4. o. *Gäspning*, f. 2.

GÄSPARE, m. 3. 1) En, som gäspar. — 2) En, som tittar och ofta gäspar.

GÄSPSJUKA, f. 1. Ett slags sjuklig företeelse, bestående deruti, att man ständigt vill gäspa.

GÄSSLING, m. 2. Gäsunge.

GÄST, m. sing. Se *Jäst*.

GÄST, m. 3. 1) Person, som mot betalning herbergeras eller bekommer förtäring på ett offentligt ställe. *G-erna på ett hotell, ett vårdshus, en källare, o. s. v.* — 2) Person, som man af vänskap herbergerar eller bespiser i sitt hus. *Bjuda någon till g. Objuden g. Värden och hans g-er.* — Bildar sammansättningen *Bordsgäst*.

GÄSTA, v. n. o. a. 1. *G. hos någon, äfv. g. någon*, ho, hafva sitt kvarter, sitt herberge hos någon; äfv. som gäst besöka eller till följe af hjudning spisa som gäst hos någon. *G. någon* betyder äfv.: herbergera eller bespisa någon som gäst, antingen emot betalning, eller till följe af vänskap, bekantskap, eller efter förgående bjudning. I denna sednare bem. brukas ordet dock mindre ofta.

GÄSTABUD, n. 3. Större måltid, hvartill flera personer äro bjudne som gäster. *Stort g. Göra g. för någon*, till årebevisning eller aktningstygelse för någon. — Numera brukas vanligen ordet *Kalas*, äfvensom allt efter omständigheterna *Midagsmåltid, Middag, Diné, Supé*.

GÄSTBUDEN, a. 2. neutr. — *et.* (egentl. part. pass. af obrukliga verbet *Gästbjuda*) Bjuden till gäst.

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

GÄSTFRI, a. 2. neutr. — *frött*. 1) Som gerna herbergerar och bespiser andra utan betalning. *Araberne äro mycket g-a.* I utsträckt mening säges äfv.: *Ett g-t folk, land; en g. jord, o. s. v.* — 2) Som frivilligt undfagnar och artigt bemöter påhelsande vänner och bekanta, eller

bjudna gäster. *En g. man.* Man säger äfven: *Ett g-t hus.*

GÄSTFRIHET, f. 3. Egenskapen att vara gästfri.

GÄSTGIFVARE, m. 3. 1) Värde på ett gästgiveri. — 2) (bibl.) Gästfri man. *En biskop bör vara g.*

GÄSTGIFVAREGÄRD, m. 2. Se *Gästgiveri*.

GÄSTGIFVAREORDNING, f. 2. Ordningssat- ga för gästgivarare och dem, som begagna gästgivar-skjuts.

GÄSTGIFVARSKJUTS, m. 3. Skjuts, som emot betalning tillhandahålles resande vid gästgivar-dor.

GÄSTGIFVERI, n. 3. 1) Inrättning för tillhandahållande af skjuts emot betalning till resande. — 2) Stället, der en sådan inrättning finnes.

GÄSTGIFVERSKA, f. 1. Världing på ett gästgiveri.

GÄSTKAMMARE, m. 2. pl. — *kamrar*. Kam- mare, särskilt bestämd för gästernas herbergerande.

GÄSTNING, f. 2. 1) Västelse hos någon så- som gäst. *Olaga g.*, se *Väldsgästning*. — 2) Gästers herbergerande eller bespising. *Hålla g.*, hålla herberge, hotell, värds-hus för resande.

GÄSTROLL, m. 3. Roll, hvari någon främ- mande skådespelare eller skådespelerska uppträder på en teater.

GÄSTRUM, n. 3. Se *Gästskammare*.

GÄSTSKÄNK, m. 3. Skänk, som gästvännen gifvo hvarandra inbördes, till igenkänningstecken.

GÄSTVÄN, m. 3. pl. — *vänner*. Person, hos de Gamle, som hade ingått gästvänskap (se d. o.) med någon.

GÄSTVÄNLIG, a. 2. Som likt en gästvän emottager, herbergerar och undfagnar någon. — Ordet brukas oftast i samma mening som *Gästfri*.

G-t land, G. jord. Ett g-t hus.

GÄSTVÄNLIGHET, f. 3. Egenskapen att vara gästvänlig.

GÄSTVÄNSKAP, f. 3. Det förhållande, i hvil- ket hos de Gamle enskilda personer, familjer eller till och med hela folk trädde till hvarandra, då de förpligtade sig att ömsevis, vid tillfälle af resor, som den ene eller andra måste förtaga, herber- gera, bespisa och skydda hvarandra.

GÖDA, v. a. 2. (af *God*, således egentl. *Göra god*) 1) Föda boskap eller fjäderfä, så att de bli- va feta. *G. ett kreatur, en oxe, en kalf, en kalkon, en gås, o. s. v.* — 2) (fam. om menni- skor) Gifva riklig och god föda, så att man deraf tetmar; äfv. (fig.) gifva rikliga inkomster. *Drott- ning Margareta besyldes för att g. munkar- na.* — 3) Göra jord bördig genom spillning af boskap eller på annat sätt. *G. jord med krea- turs spillning, guano, kalk, mergel, o. s. v.* — *G. sig, v. r.* (fam.) Njuta god och riklig föda, så att man deraf blir fet.

GÖDANDE, n. 4. Se *Gödning*.

GÖDBOSKAP, m. sing. Boskap, som gödes till slagtning.

GÖDGALT, m. 2. 1) Galt, som gödes eller blifvit gödd till slagtning. *Fet som en g.*, myc- ket fet. — 2) (fig. fam.) Öfverdrifvet fet karl.

GÖDKALF, m. 2. pl. — *kalfvar*. Kalf, som gödes eller blifvit gödd till slagtning.

GÖDNING, f. 2. 1) Förfarandet, hvarigenom boskap, fjäderfä eller jord gödes. — 2) Sages äfv., skämtvis eller föraktligt, i fråga om människor.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖDNINGSDAG, m. 2. Ett slags deg, som tillredes, för att dermed göda kalkoner, m. fl.

GÖ

GÖL, m. 2. Djupt ställe i sjö- eller flodvatten; älv. grop på land, full med vatten. Har sammansättningen Strömgöl. — Syn. Pöl.

GÖLING, m. 2. (skepp.) En enkel löpare genom fast block.

GÖMMA, v. a. 2. 1) Förvara något på ett afskildt, hemligt ställe, eller inom lås och nyckel. Han har gömt sina penningar, så att ingen vet, hvar de äro. Göm de der läckerheterna till i morgon, till en annan gång. G. i jorden, nedgräva. G. hös sig, gömma något i de kläder, man har på sig; älv. (fig.) väl bevara i minnet. Ieka g., på lek ömsom gömma sig och söka rätt på hyarandra; älv. benämning på själva leken, som älfven kallas Kura gömma ell. Kura bo och gömma. G. ringen, ett slags lek, då en af de lekande går omkring till de öfriga och gömmer en ring obemärkt hos någon af dem. (Fig.) G. en hemlighet, troget förvara, väl förtiga den. G. i sitt hjerta, väl bevara i sitt minne. G. bort, se Undangömma. G. ihop, ändan, se Hoppgömma, Undangömma. — Syn. Undangömma, Undandölja, Förborga, Förvara, Försticka. — 2) Se Dölja, i o. 5. — 3) Uppskjuta. Jag har ännu litet kvar af mitt arbete, men det g-mer jag väl till i morgon. Hvad vi icke hinna med, g. vi till nästa gång. — Syn. Se Uppskjuta. — G. sig, v. r. Hemligen draga sig undan till ett ställe, för att undkomma förföljelse, efterspaning. G. sig i en kallare, på en vind. G. sig för någon. — Syn. Se Dölja sig. — 2) Se Dölja sig, 2.

GÖMMA, f. 1. 1) (föräldr.) Vård. Lemna något i ens gömme. — 2) Ställe, der man vanligtvis gömmer något. Håfa i sina gömmor. Söka efter något i ens gömmor. — Syn. Gömställe, Gömsle, Gömvrå, Gömme. — 3) (fig.) Dolt, förborgadt ställe. I jordens mörka gömmor.

GÖMMADE, n. 4. Handlingen, då något gömmas.

GÖMME, n. 4. Se Gömma.

GÖMSLE, sammandraget af

GÖMSTÄLLE, n. 4. Ställe, der någon hålles gömd eller gömt sig; älv. ställe, der någon vanligtvis gömmer sig eller der man med fördel kan gömma sig.

GÖMVRÅ, f. 2. pl. — vrår. 1) Se Gömställe. — 2) Vrår, der man gömt något eller vanligtvis gömmer saker; älv. vrår, passande att gömma saker i.

GÖPEN, jö'p'n, m. 2. pl. göpnar. 1) Handen, hållen så, att insidan bildar en hålighet, hvori man kan fatta och trymma något af ett ämne. Sages om hvarjehanda fint fördelade saker, t. ex. mjöl. Dubbel g., begge händerna, så hållna invid hvarandra. Ösa med fulla g-nar. Han tänkte gripa guld med g-nar. I g-nar, med fulla händer. — 2) Så mycket som kan gripas i handen, så hållen. En g. mjöl.

GÖRA, v. a. o. n. 2. Ind. pres. sing. Gör; pl. Göra. Impf. Gjorde. Sup. Gjort. Part. pass. Gjörd. 1) Skapa, dana, frambringa. Gud har gjort himmel och jord. Allt, hvad Gud gör, är väl gjordt. (Lagt) G. barn, afha barn. — 2) Tillverka, förfärdiga, frambringa; åstadkomma. Sages icke endast om hvad som frambringas genom handarbete, konst och näringslåt, utan äfven om förståndets och snillets alster, samt äfven om hvad som åstadkommas till följe af djurens instinkt. G. skor af läder. G. ett bord, en stol. G. hattar. G. godt arbete. G. tack. G. något efter modell. Det är gjordt af guld. G. en bok, ett poem, en elegi. G. vers. Fågeln gör

sitt bo. Båfrarne g. dammar i vatten. Der är något att g. af, der finnes godt och tillräckligt ämne att tillverka, bilda af; (fig. om menniskor) der finnes goda anlag att bilda en daglig menniska af. (Talesätt) G. för mycket af något, öfverdriva. Håfa att g. med, hafva verktyg att arbeta med, t. ex.: Han har inga verktyg, redskap att g. med. — G. om, se Omgöra; älv. göra, råka ut på samma sätt, t. ex.: Gör ej om det en annan gång. Jag ville ej g. om det, för allt i världen. — 3) Sages i allmänna mening om allt, hvad ett subjekt, så person som sak, verk, förrätt, uträtt, verkställer, så i fysisk som andlig mening. G. en rörelse, ett hopp, ett språng, en hetsning, en signal. G. buller. G. en god måltid. G. en operation på någon. G. bankrutt, skeppsbrott. G. erfaringar. G. fred, stillstånd. G. förbund med någon. G. ett köp. G. ett löfte, en ed. G. en förlust. G. skulder. G. undersökning. G. visit hos någon. G. en erfarenhet. G. bruk af en sak. G. en god, dålig handling. G. ett godt verk, ett kärleksverk. G. godt, ondt. G. ett fel, en dårskap. G. sin pligt. G. sitt bästa. G. någon rättvisa. Han har gjort det af mistag, med fel. Gör mig det nöjet, den tjänsten. G. ursäkter, svårigheter. G. nåd. G. en donation. G. föreställningar, invändningar. G. motstånd. G. någon snällskap. G. allt, hvad någon vill. G. min af att vilja gå. Han ville gärna resa, men han kan icke g. det utan tillstånd. Himlen gjorde ett underverk till hans förmån. Det buller, åskan gör. Haglet har gjort mycket skada. Denna händelse skall g. epok i vår historia. G. något för någon, verka derhän, att han erhåller någon fördel, t. ex.: Han har ingenting velat g. för mig, ehuru det varit lätt för honom. Naturen har gjort allt för honom, han har blifvit utmärkt väl lotadt af naturen. G. allt, hvad g-s kan, allt möjligt. G. allt, för att . . . , på allt sätt bemöda sig att Det gör, hvad det kan, gör åtminstone någon nytta. G. och låta, se Låta. Må g., må så ske. (I biljard) G. en boll, se Boll. (I kortspel) G. ett stick, se Stick. G. buller af sig, åstadkomma buller, larm; (fig.) väcka uppeend. — G. ifrån sig, fullborda, sluta, hvad man har för händer, t. ex.: Så snart jag gjort ifrån mig, skall jag komma. G. väl ifrån sig, väl utträtta något; (iron.) bära sig illa, durt åt. — G. om intet, se Omintetgöra. — G. till, bidraga till, t. ex.: Jag kan ingenting g. dertill. Det gör intet till saligheten, om man fastar. Det gör hvarken till eller ifrån, hvarken gagnar eller skadar. G. någon till viljes, göra. som någon vill. — G. nåd, se Vidgöra. Hvad gör ni vid honom? hvad förhar ni med honom? Jag vet icke, hvad jag skall g. vid honom. förretaga med honom. Jag kan intet g. dervid, deråt, deruti kan jag ingenting utträtta, förmå. — G. åt, se Åtgöra. Det gör åt, det bidrar till ändamålet, gör nytta, hjälper. — 4) Utöfva verkan eller inflytelse, god eller ond, på någon eller något; tillfoga. Det gjorde intet intryck på honom. G. någon godt, ondt. Det gör mig ondt, att . . . , jag är ledsen öfver att Det gör mig ondt om honom, jag ömkar honom. Det gör mig godt att få hvila. Det gör kropsen godt. Detta medikament gör magen godt. G. någon illa ell. g. illa åt någon. Det gör honom glädje. G. en mycken förtret. G. någon ett skälmstycke, ett spratt. G. en person

orätt, skada. G. sig skada. Hvad kan man g. mig? G. någon tjänster, välgörningar. Det gör mig lika mycket, är mig fullkomligt likgiltigt. Hvad gör det mig? det är mig likgiltigt. Brukas stundom i samma mening som: tillfoga ondt, t. ex.: Hvad har jag gjort dig? Man skall ej g. dig något. — 5) Företaga. Hvad är att g.? Hvad skulle jag g.? Det är ej annat att g., det är ingen annan råd. Hvad du gör, så tig, så kom. Hvad skall jag g. med det? hvad skall det tjena mig till? Hvad skall jag g. med honom? hvad skall jag företaga, huru skall jag bete mig med honom? Låta g. sig, vara verkställbar, möjlig, t. ex.: Det låter ej g. sig att få fatt på honom. — 6) (neutralt) Handla (i moralisk mening), förfara, förhålla sig, bete sig, ställa sig. G. efter ens vilja. G. en emot, handla mot ens önskan, vilja, befallning, bryta emot någon. G. emot lag, befallning. Jag skall g. med honom, som han gör med mig, jag skall behandla honom, som han behandlar mig. Så gör man med barn. Man gör med honom, som man vill. Huru skall man nu g.? Han gjorde bättre i att tåga. Jag skall g., som om jag varit närvarande. — 7) Syssla, uträtta, förrätta, arbeta. Sages i fråga om göromål, affärer, o. d. G. en att g., ge arbete, sätta göromål före; försörjka mycken möda, mycket bryderi, många svårigheter. Lemna mig, jag har att g., jag har göromål. Ha mycket att g., vara mycket sysselsatt. Jag har att g. hemma. Han fick intet att g. Jag har helt annat att g., än att roa mig. Jag har litet att g. i staden. Han skall nog få att g., få sysselsättning. Han får mycket att g., om han skall hinna det, det skall icke gå så lätt för honom att hinna det. Den, som skall narra honom, får mycket att g., han är icke lätt att narra. (Talesätt) Han hade inte det att g., han hade icke behöft att blanda sig deri. Hvad skulle jag g. här? hvarföre kom jag hit? det var onödigt, illa, en olycka, att jag kom hit. Håfa att g. med någon, hafva affärer, vara i något slags beröring med någon. Jag vill icke ha att g. med honom. Han är ledsam, svar att ha att g. med. Ha haft att g. med en grinna, haft samlag med henne. Jag hade mycket att g. med honom, innan han lät öfvertala sig, jag hade mycken svårighet att öfvertala honom. Ha att g. med något, hafva befattning dermed. Jag har intet att g. dermed, det angår, rör, vidkommer mig icke. Hvad har jag att g. dermed? hvad bekymrar det mig? det bryr jag mig icke om. Det har intet att g. med ämnet, det hör icke till ämnet, saken. Hvad har ni att g. med det? hvad rör, angår det er? — 8) Vinna, förvärva, förskaffa sig. G. en stor lycka. G. sig penningar. G. sig goda inkomster. G. sig vänner. G. sig ett namn. — 9) Iakttaga, verkställa (pligt, bud, befallning). G. hvad Gud befallt. G. Guds vilja. G. sin pligt, sin skyldighet. — Syn. Upptylla, Fullgöra. — 10) Gifva person eller sak en viss egenskap, försätta dem i ett visst tillstånd. G. någon glad, fattig, rik. G. en sak värre, än den är. G. sig ålskad, hatad. G. sig känd för något. G. sig till prest, katolik, mohamedan. G. sig till chef för ett parti. G. fri, lös, se Befria, Lossa. — G. af, från, försätta från ett tillstånd i ett annat, t. ex.: Hvad skall ni g. af er son? Man vill g. en guvernant af henne. Från simpelt soldat gjorde man honom till löjtnant. Man har af den forädrade teatern gjort en balsal.

G. narr af någon, se Narr. (Lagt) G. med barn, göra halvande. — G. till, laga, verka derhän, att någon eller något blir försatt i ett annat tillstånd. G. en gesäll till mästare. G. någon till sin arfvinge. G. mjölk till ost. Han gjorde sig till deras medbrottsling. — G. till betydelse älv.: falskeligen antaga eller utspida, att någon är det eller det, t. ex.: Man gör henne till fröken. Man gör honom till adelsman. — 11) Sages, påstå, utgifva något om person eller sak. Man gör honom rik, fastän han är fattig. Han gör sig mera sjuk, än han är. G. någon äldre, än han är. — 12) Vara af vikt, af betydelse, betyda. Det gör ingenting, om det dröjer. Det gör icke (ingen-ting) till saken, om det är varmt eller kallt. Hvad gör det? Jo, det gör mycket, ganska mycket till saken. — 13) G. sages om två eller flera saker, som genom sin förenig, sammanköning bilda, utgöra ett helt, en enda sak. Två och två gör fyra. Två gånger tre gör sex. Alla dessa summor g. tillsammans så och så mycket. De egenskaper, som g. en stor man. Brukas äfven i räkning, för att beteckna, huru mycket en viss myckenhet af en sak, beräknad efter ett visst pris, belöper sig till, utgör i penningar, t. ex.: 2 alnar tyg å 2 r:dr gör 4 r:dr. — 14) Med omedelbart följande verb i flert modus, företrädt af konjunktionen att, förekommer G. stundom, och betyder då: verka, vara orsak till. Ett medikament, som gör, att man får snabbt. Detta gjorde, att det blev ingenting af allsammans. — 15) G. användes ofta relativt, i st. f. andra verber, hvilka bemärkelser det då antager. Han åtskar nu icke spel så mycket, som hon gjort förr. Hon dansar bättre, än hon någonsin gjort. Har du slutat ditt arbete? Ja, det har jag gjort. — 16) (neutralt, i dagligt tal) Förrätta sitt tal. Barnet har gjort i blöjan, i vaggan, på golvet. Gossen har gjort i byxorna. G. under sig, i sängen. — 17) Impersonellt sages i dagligt tal: Det gör så, för att uttrycka ett jakande, bekräftande af hvad någon förut gjort. — 18) G. brukas för öfrigt i några talesätt och ingår i åtskilliga förbindelser med partiklar, hvilka icke gerna kunna hänföras till någon af föregående bemärkelser. G. sig ett falskt hopp, hoppas utan skäl. G. sig en åra af något, räkna sig det till åra. G. af: använda, göra bruk af; lägga, ställa, gifva viss plats, t. ex.: Hvad skola vi g. af honom? hvad skola vi använda honom till? Jag vet ej, hvar jag skall g. af det. Han vet ej, hvar han skall g. af sig, hvat han skall taga vägen. — G. mycket af någon, sätta mycket värde på, mycket be- rözma. — G. af med: a) Döda, taga lifvet af, t. ex.: G. af med någon. G. af med sig. — b) Göra ända på, försöka, t. ex.: Han har gjort af med mycket penningar på n:jen. — c) Befria, t. ex.: Jag skall g. honom af med den plågan. G. sig af med, befria sig ifrån, t. ex.: G. sig af med ett påhäng. — G. an land (sjö), komma i sigte af land. — G. fast, se Fastgöra. — G. med, kunna använda, hafva nytta af, behöfva, t. ex.: Jag gör inte med de der sakerna. Han gör inte med penningar. Hvad skall ni g. med det? — G. ned, se Nedgöra. — G. sig till: gifva sig en viss betydelse; älv. gifva sig min af att vara något, som man icke är, t. ex.: blygsam, sedesam, återhållsam, o. s. v.; älv. antaga en konstlad hållning, ton, konstladt skick, o. s. v.; älv. visa sig beställsam, vara beskäffig,

geska. *G. sig till öfver*, berömma sig af; äfv. på ett lötsadt sätt beskärma sig öfver. — *G. ändan, äpp, se Undangöra, Uppgöra*. — *G. öfver med*, göra slut på, förslösa, t. ex.: *G. öfver med hvad man har*. — *G-s*, v. d. Vara i görningen (se Görning). — *Gjord*, part. pass. Det är *g-t*, det är fullbordadt, verkställt; det är slut, förbi. Det är *g-t med honom*, förbi med honom, han är förlorad, t. ex.: *Om icke detta medel hjälper*, så är det *g-t med den sjuke*. *G-t arbete*, ordentligt arbete, som ej behöfver omgöras, t. ex.: *Head han gör, är g-t arbete*. *Head som är g-t är g-t*, äfv. *g-t som g-t är*, det kan nu ej mera ändras. Det är *g-t på en dag*, för några styfver, det kan göras på en dag, för några styfver. Det var *g-t på ett ögonblick*, det gjordes, skedde på &c.; var ett ögonblicks verk. Man får lösa, som det aldrig vare *g-t*, som det aldrig hade skett. Sagdt som *g-t*, uttryck, hvarigenom man tillkännagifver, att något gjordes, såsom det hade blifvit sagdt, beslutadt, öfverenskommet.

GÖRA, n. sing. öfvlj. (fam.) Arbete, göromål. *Vara utan g. hafva mycket g.*

GÖRANDE, n. 4. Handlingen, hvarigenom något göres. Brukas sällan, utom i uttrycket: *G. och lärande*, hvad man gör och låter, d. v. s. handlingssätt i allmänhet, t. ex.: *I allt sitt g. och lärande rätta sig efter hedrens föreskrifter*.

GÖRARE, m. 3. Den, som gör. Förekommer icke, utom i uttrycket: *Ej blott hörare, utan g.*, som ej blott hör, utan ock gör hvad som säges, samt för öfrigt i några sammansättningar, såsom: Vålgörare, Undergörare, Beskudliggörare, m. fl.

GÖRDEL, m. 2. pl. — *dlar*. (af Gjorda) Jernbred bindel af tyg, hvarmed man för värme skull, eller ock för att sammanhålla kläderna, omsluter midjan af kroppen, och som ofta sam-

manflätes med spänne eller lås. Kallas vanligen Bälte, om den är af läder eller skinn.

GÖRDELMÅKARE, m. 3. Handverkare, som genom gjutning, smidning och förgyllning tillverkar af messing vissa mindre pjäser.

GÖRLIG, f. 2. 1) Som låter sig göra, som kan göras, verkställas. Med *g-aste första*, så fort som ske kan. — *Syn. Se Möjlig*.

GÖRLIGHET, f. 3. Egenskapen att vara gör- lig. — *Syn. Se Möjlighet*.

GÖRNING, f. 2. 1) Säger om den förändring, som föregår hos vätskor, då de jäsas. *Vinet är i g.* (Fig.) *Vara i g-en*, vara under arbete. Saken är nu i *g-en*, man arbetar nu derpå, den är under beredning. — *Syn. Jäsning*.

GÖROMÅL, n. 3. Handling, hvarigenom något skall förrättas eller uträttas, som tillhör ens syssla, befattning, tjänst eller verksamhet. *Hafva många g. Vara öfverhopad af g. En, som har att bestyra en annans g.* — *Syn. Affär, Förrättning, Uträttning, Angelägenhet, Arbete, Syssla, Bestyr*.

GÖS, m. 2. 1) Fisk af Aborrsläktet, 3 till 4 fot lång, grågrön och guldgälsande. Perca Lucio-perca. — 2) (metallurg.) Ett 6 till 7 alnar långt, trekantigt tackjernstycke, hvilket stöpes af hvarje utslag ur masugnen, och begagnas till beredning af stångjern. — 3) (sjöt.) Mindre flagg, som föres i hamn på en kort flaggstång å bogspåret på örlogsfartyg; äfven såsom lotslagg, på ffortoppen.

GÖTE, n. 4. (myntv.) Form af jern, hvari den för myntning smälta metallmassan gjutes till tunna och breda stänger.

GÖTISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på Göterna. *G-a byggnadskonsten*, den, som herrskade i norra Europa från 13-de århundradet

H.

H, hä, n. 4. 1) Åttonde bokstafven i alfabetet. Uttalas alltid näst före en vokal i början af en stafvelse, t. ex.: *hals, behag, erhålla*. — Deremot är *h* stumt näst framför *j* och *v* i samma stafvelse, t. ex.: *hjelte, hjon, hvalfisk, hvila*. — Se *f*, ö. bokstäfverna *c*, *p*, *r* och *t*. — 2) (i musik) a) Sjunde noten i c-skalan. — b) Namnet på den sträng eller tangent, som anger tonen *h*. — 3) Ljudet, som uppkommer, då bokstafven *h* uttalas eller noten *h* i sång och musik återgifves. — Man säger äfven *h-ljud*, *h-ton*, *h-sträng*, o. s. v.

HA, sammandroget af *Hafva*.

HA! int. 1) Uttrycker förvåning, harm, förtvetylse, hot. *Ha! hvem hade kunnat ana det? Ha, din bof, jag erlappar dig då ändtilligen!* *Ha! det skall du ej hafva gjort för intet*. — 2) Två eller flera gånger upprepadt brukas ordet, för att beteckna skratt, t. ex.: *Ha, ha! så rolig du är!* *Ha, ha, ha!*

HABIL, -i, a. 2. (lat. *Habilis*) Skicklig, duglig.

HABILITET, -et, f. 3. Skicklighet, dug- lighet.

manflätes med spänne eller lås. Kallas vanligen Bälte, om den är af läder eller skinn.

GÖRDELMÅKARE, m. 3. Handverkare, som genom gjutning, smidning och förgyllning tillverkar af messing vissa mindre pjäser.

GÖRLIG, f. 2. 1) Som låter sig göra, som kan göras, verkställas. Med *g-aste första*, så fort som ske kan. — *Syn. Se Möjlig*.

GÖRLIGHET, f. 3. Egenskapen att vara gör- lig. — *Syn. Se Möjlighet*.

GÖRNING, f. 2. 1) Säger om den förändring, som föregår hos vätskor, då de jäsas. *Vinet är i g.* (Fig.) *Vara i g-en*, vara under arbete. Saken är nu i *g-en*, man arbetar nu derpå, den är under beredning. — *Syn. Jäsning*.

GÖROMÅL, n. 3. Handling, hvarigenom något skall förrättas eller uträttas, som tillhör ens syssla, befattning, tjänst eller verksamhet. *Hafva många g. Vara öfverhopad af g. En, som har att bestyra en annans g.* — *Syn. Affär, Förrättning, Uträttning, Angelägenhet, Arbete, Syssla, Bestyr*.

GÖS, m. 2. 1) Fisk af Aborrsläktet, 3 till 4 fot lång, grågrön och guldgälsande. Perca Lucio-perca. — 2) (metallurg.) Ett 6 till 7 alnar långt, trekantigt tackjernstycke, hvilket stöpes af hvarje utslag ur masugnen, och begagnas till beredning af stångjern. — 3) (sjöt.) Mindre flagg, som föres i hamn på en kort flaggstång å bogspåret på örlogsfartyg; äfven såsom lotslagg, på ffortoppen.

GÖTE, n. 4. (myntv.) Form af jern, hvari den för myntning smälta metallmassan gjutes till tunna och breda stänger.

GÖTISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på Göterna. *G-a byggnadskonsten*, den, som herrskade i norra Europa från 13-de århundradet

HABIT, -i, m. 3. (lat. *Habitus*) Kläde- drägt, klädsel.

HABITUEL, ---i, a. 2. Genom vana gjord till egen.

HACK, n. 3. 1) Hugg med en hacka. — 2) (fig. fam., utan plur.) Hackande på någon, beständigt tadel, beständiga anmärkningar rörande ens beteende.

HACK, i h. och häl, tätt i hämlarna, nära inpå någon, t. ex.: *Han var i h. och häl efter mig, men hann mig icke*.

Anm. Ordet torde böra härledas af det tyska *Hacke*, som äfven betyder den del på strumpor eller skodon, hvilken beläcker hällen.

HACKA, f. 1. I. Redskap att göra jord lucker, utrota ogräs, o. s. v., bestående af en bred hjert- formig, fyrkantig, spelsig eller gälvelformig klinga af jern, hvarvid ett träskärf är fästadt.

HACKA, f. 1. II. (fam.) Lågt kort i kort- spel.

Anm. Torde möjligen kunna deriveras från det forntyska *Hack* (det yttersta af någonting), be- släktadt med *Hacke* eller, rättare, samma ord med annan slutform. Jfr. *Anm.* under *Hack*.

HACKA, v. a. 1. 1) Genom täta hugg med hackknif smått sönderdela. *H. kött*. *H. smått*. *H. af, igenom, sönder, se Afhacka, &c.* — 2) Med hacka (1) arbeta åkerjord, för att göra den lucker. *H. af, igenom, sönder, äpp, se Afhacka, &c.* — 3) *H. en qvarnsten*, med hacka och hammare göra ränlor derpå. — 4) (om fåglar) Med näbben plocka på ett föremål. *H. något med näbben*. — Neutralt säges öfware *H. på något*. — I fig. mening säges äfven: *H. på någon*, d. v. s. alltjunt tadel, hanna, förebrå honom. *H. på något*, alltjunt göra anmärkningar vid något. — 5) *H. län- der*, till följe af en stark invertes kyla, ofrivilligt, tätt och ofta stöta tänderna mot hvarandra. *H. tänder af köld*. — 6) (neutralt) *H. i tal, i sång*, tala, sjunga illa och med ständiga afbrott. *H. på ett klaver, fortepiano*, spela illa och afbrutet derpå. *H. fram*, med täta afbrott och omsägs- ningar framsäga något. — 7) (sjöt.) *H. i vinden*, under bidevindsegling ej hålla seglen alldeles fulla. — *Hackad*, part. pass. *H-t kött*. (Tale- sätt) *Hvarken h-t eller malet*, ingenting med besked, ingenting riktigt, ordentligt och så, att det kan godkännas.

HACKANDE, n. 4. Handlingen, då man hac- kar (i alla bem.).

HACKBRÄDE, n. 4. 1) Köksredskap, bestå- ende af ett flyttadt bräde, att hacka hvarjehanda saker på. — 2) Ett slags enkelt stränginstrument, som fordom mycket brukades till dansmusik. — 3) (skepp.) Öfra kanten af akterspegeln.

HACKELSE, m. sing. 1) Smått hackad eller skuren halm. *Skära h.* — 2) (fig. fam.) *Se Rö- ra*. — *Se. H-skärare*.

HACKELSEKISTA, f. 1. Ett slags bänk med låda, hvaruti hackelse skäres.

HACKELSEKNIF, m. 2. pl. — *knifvar*. Lång, bred och skarp knifklinga, hvarmed halm och hö skäres i en hackelsekista.

HACKEPÖLSA, f. 1. Ett slags sämre hack- korf.

HACKHO, m. 2. Ho att hacka hvarjehanda mat uti.

HACKKNIF, m. 2. pl. — *knifvar*. Ett slags eggjern, med upptill fästadt kort skärf att hålla i, då man vill hacka kött, fisk, o. s. v.

HACKKORF, m. 2. pl. — *korfvar*. Korf af hackadt kött.

HACKRUBB, m. 2. Kubb att hacka någon- ting på, t. ex. granris.

HACKMAT, m. sing. 1) Mat, tillredd af hackadt kött eller hackad fisk. — 2) (fig. fam.) *Se Röra*, 2.

HACKNING, f. 2. *Se Hackande*.

HACKSPETT ell. **HACKSPIK**, m. 2. Fågel- släkte af Klättrarne, med rak, kugelformig näbb, tungan lång och väpnad med en hornartad spets. Fågeln har sitt namn deraf, att han klättrar på träden och hackar på barken, då derunder vistan- de insekter lockas fram af bullret och blifva dess rof. Picus. Arter äro: *Allmänna H-en*, P. ma- jor, 10 1/2 tum lång, svart och hvitbrokig, nacken hos hanen karmosinröd, hos honan svart; *Seart H.*, se *Spillkråka*; *Grön H.*, se *Grönspett*; *Grå- hufvad H.*, P. canus, omkr. 12 tum lång, grön med askgrått hufvud, pannan hos hanen karmo- sinröd; *Lilla H-en*, P. minor, 6 tum lång, svart och hvitbrokig, hjessan hos hanen karmosinröd, hos honan hvit; *Fretåiga H-en*, P. tridactylus, 9 tum lång, svart och hvitbrokig, hjessan hos hanen guldgul, hos honan hvit och svartfläckig; äger blott en baktä till de två framtärna; *Elfen-*

bensspett och *Mellanspett* (se d. o.). — Skrifves af några äfv. *Hackspel*.

HADD, m. sing. (bot.) *Se Harull*.

HAF, n. 3. 1) (i beständ form) Hela massan af det saltvatten, som omgifver alla jordens land. *Det fria, vida, djupa h-vet*. *H-vets ebb och flod*. *H-vets kuster, stränder, djup, vidunder*. *Öppna h-vet*, den vida rymden deraf, som är odlingsnad ifrån kusterna. (Fig. talesätt) *Det är som en droppe i h-vet*, säges om en liten sak, som alldeles förlorar sig i jemförelsen med en stor; äfv. det förslår ingenting alls. — *Syn. Oce- anen, Verldshafvet*. — 2) Någon större del af denna vattenmassa, t. ex. Atlantiska H-vet, Hvita H-vet, Indiska H-vet, m. fl. *Ett stormigt, farligt h.* — 3) Benämning på vissa stora insjöar. Bru- kas för denna bem. i svenskan endast om *Kaspi- ska Hafvet*. — 4) Säger stundom hyperboliskt om vidsträckt ytor af sött vatten, t. ex.: *Det svämmande flodvatten beläckt hela trakten; det var ett h.* — 5) Brukas i fig. mening, för att uttrycka någonting oändligt, oräkeligt, ofantligt, t. ex.: *Ett h. af olyckor, af svårigheter, af gö- romål*. *Det är ett h.*, ytterst svårt och vidlyf- tigt. *I den boken finner man ett h. af lärdom*. — Säges äfv. om en slösare, eller något, der in- genting vill förslå. — *Ss. H-sbotten, -shryn, -sbrädd, -sbugt, -sklippa, -ssand, -ssvalp, -ssrand, -ssund, -ssvall, -strakt, -svatten, -svik, -svåg, -syta*.

HAFERTSKÅL, m. 2. En art af Skållsläktet, 4 till 5 alnar lång, på ryggen blåaktig, under hvit. *Phoca barbata*.

HAFRE, m. sing. Ett sädeslag med flerårig rot. Avena. Den allmänt odlade arten deraf eller *Allmän H.*, A. sativa, har flera artförändringar, deribland *Svart-H.* och *Hvit-H.* *Turkisk H.*, A. orientalis, odlas som allmän hafre och tillår med den i godhet; har högre strå och är blad- rikare till foder. Kallas äfv. *Tatarisk H.*, En- gelsk Hvithafre, m. m. De öfriga arterna: *Knyl- hafre*, *Gulhafre*, m. fl., ses på sina ställen. — *Ss. H-blomma, -bröd, -gryn, -gröpe, -halm, -korn, -land, -mjöl, -skörd, -strå, -sadd, -äker*.

HAFREDRYCK, m. 3. Afkok af hafre, som begagnas i vissa sjukdomar.

HAFREGRÄS, n. 3. *Se Knylhafre*.

HAFREGRÖT, m. 2. Gröt af hafregryn.

HAFREKISTA, f. 1. Kista, hvari hafre för- varas, vanligen i stall.

HAFREKUR, m. 3. Ett slags medicinsk kur, bestående i användandet af hafredryck för den sjuke. [— cur.]

HAFRELÄR, m. 2. Lär i en spannmålsbod, hvari hafre förvaras.

HAFREROT, f. 3. pl. — *rotter*. 1) Rot af ett hafrestånd. — 2) (bot.) *Se Bockshägg*.

HAFRESOPPA, f. 1. 1) Soppa, kokad på hafregryn. — 2) Tunst afkok af hafregryn, som drickes vid laxering. — Uttalas vanligen som *Hafresoppa* och skrives så äfv. af många.

HAFRESÄCK, m. 2. Säck, innehållande hafre.

HAFS, hafs, n. sing. (fam.) För mycken brådska vid arbete, sysselsättning, och deraf här- rörande vårdslöshet. — *Syn. Se Slarf*.

HAFSA, hafs, v. n. 1. (fam.) För mycket brådska vid arbete, så att det blir vårdslöst, illa gjordt. — *Syn. Se Slarfva*. — *Hafsande*, n. 4.

HAFSÄRM, m. 2. Ärm af hafvet (se *Arm*, 3, c).

HAFSBAD, n. 3. Bad i öppna hafsvattnet.

HAFSBANDET, n. sing. def. De yttersta öarne, holmarne, skären eller punkterna af land emot hafvet. *I h.*, närmast öppna hafvet.

HAFSBORSTE, m. 2. pl. — *borstar*. Ett slags rörmask af Ringmaskarnes klass, i Medelhafvet. *Spitographis penicillatus*.

HAFSDJUR, n. 3. Djur, som lever i hafvet. **HAFSER**, hafs'r, m. sing. (fam.) En, som hafsar med hvad han har för händer. — *Syn. Se Starf, m.*

HAFSFISK, m. 2. Fisk, som lever i hafvet, ej i floder eller insjöar.

HAFSFISKE, n. 4. Fiske, som idkas på hafvet. Kallas så till skillnad ifrån Insjöfiske, Strömfiske. — Man säger äf. Saltsjöfiske.

HAFSFRU, f. 2. *Se Sjöfru*.

HAFSFÄGEL, m. 2. pl. — *fåglar*. Benämning på de slags fåglar, som uppehålla sig vid kusten och leva af fisk.

HAFSGRÄS, n. 5. Växtsläkte af fam. *Puccinellaceae*, hvartill höra en mängd arter, som isynnerhet finnas hopade i det så kallade Gräshafvet (se d. o.).

HAFSGRÖN, a. 2. *Se Sjögrön*.

HAFSGUD, m. 2. (myt.) En af hafvets manliga gudomligheter. I bestämd form, *H-en*, betyder ordet detsamma som Neptun.

HAFSGUDINNA, f. 4. En af hafvets qvinliga gudomligheter.

HAFSHVIRVEL, m. 2. pl. — *kvirflar*. Ställe, der en hafsström råkar in emellan klippor och försättes i en kringvägande rörelse, såsom: Maelströmmen i Norge.

HAFSHÄR, n. 3. (bot.) Örtens *Najas marina*, som växer vid hafsstränder.

HAFSIG, hafsigg, a. 2. 4) (om person) Som hafsar med, hvad man har för händer. — 2) (om sak) Som röjer, utvisar hafsighet. — *Syn. Se Starfölg.*

HAFSIGEL, m. 2. pl. — *iglar*. *Se Sjöborre*.

HAFSIGHET, f. 3. (fam.) Egenskapen att vara hafsig. — *Syn. Se Starfaktighet*.

HAFSIGT, adv. (fam.) På ett hafsigt sätt. — *Syn. Se Starfölg.*

HAFSKALK, m. sing. (geol.) Kalksten på hafvets botten, tillkommen genom afslagning af kalkslam, som floderna föra med sig.

HAFSKÄNE, m. 3. 1) Trakt af ett land, belägen vid hafvet. Brukas med hänsyn till upp i landet belägna orter. *Han ämnar flytta ned till h-en*. — *Syn. Hafsstrakt*. — 2) Det yttersta af ett land, emot hafvet. — *Syn. Hafsstrand, Hafsbrädd, Hafsbrunn*.

HAFSKATT, c. 4. Fisk af ordn. Tvärmutta, med tjockt hufvud och munnen nära nospötsen; liknar hajen; har i stället för tänder broskaktiga skiffvor och tenor utan strålar, stjärt, som slutas med en lång tråd, och en lång, sägformig spets på nacken. *Chimæra monstrosa*.

HAFSKORK, m. 2. (nat. hist.) Ett slags korallpolyp, hvaraf en art i Ishafvet blir stundom tjock som en mansarm. *Alcyonium*.

HAFSKRÄFTA, f. 4. *Se Hummer*.

HAFSKRÄK, n. 3. Litet djur, som lever i hafvet.

HAFSKUST, m. 3. Kusten af ett land emot hafvet.

HAFSKÄL, m. sing. (bot.) En Tångart i norra hafven, som nyttjas till föda. *Fucus esculentus*.

HAFSLUFT, m. sing. (geol.) Luften, sådan den befinnes uppför hafvet eller på hafs-kusten.

HAFSLÖK, m. 2. Växt på södra Europas hafsstränder, med 2 till 3 fot hög blomstängel och många i en lång klase samlade röda eller hvita blommor samt en stor rund lök; känd för sin medicinska nytta. *Scilla maritima*.

HAFSMAN, m. 3. pl. — *män*, eller **HAFSMENNISKA**, f. 1. Ett människolikt djur, som på vissa kustorter påstås skola finnas i hafvet. Tros vara skälarten *Phoca barbata*.

HAFSMASK, m. 2. Mask, som lever i hafvet. **HAFSMUS**, f. 3. pl. — *möss*. Ett slags ryggig ringmask, icke olik en fingerlång rätta, utan svans och ben, ofvanpå rundad och liden af hår, under platt; på sidorna besatt med präktigt metallglänsande borst. *Aphrodite aculeata*.

HAFSMÅSE, m. 2. pl. — *måsar*. En art af Måsläktet, stor som en gås, ofvan svart, med hvita ben och hvitt hufvud; finnes endast i hafvet. *Larus marinus*. Kallas äf. Hafsstrut.

HAFSNEJONÖGA, n. 4. pl. — *ögon*. En art af fisksläktet Nejonöga, elsnång och till färgen marinerad; har välsmakligt kött. *Petromyzon marinus*.

HAFSNYMF, f. 3. (myt.) Nymp, som troddes bo i hafvet.

HAFSNÄL, f. 2. Taggfenig fisk, 1 fot lång, smalare än en gäspenna, rund, mjuk, med blott en ryggfena; fläckigt grönkäckt; vistas i alla europeiska haf. *Syngnathus ophidion*. Kallas äf. Trind Kantnål.

HAFSNÄSLA, f. 1. Stråldjur, tillhörande 3:de klassen af dessa djur. Brukas ofta i plur. såsom benämning på hela denna klass (*Acalephæ*).

HAFSORM, m. 2. 4) Ett slags ofantligt stor orm, som efter flera personers uppgifter skall finnas i hafvet. Dess tillvaro betviflas dock ännu. — 2) *Indiska H-en*, orm med gifttänder, stjerter plattad från sidorna och tjenlig till simning; svart med gula fläckar eller buk.

HAFSREGNBÅGE, m. 2. pl. — *bågar*. Regnbåge, som visar sig på hafvet, då i stormig väderlek vattnet fördelas i fina droppar, men har blott två färger, gult och grönt.

HAFSRYMD, f. 3. Större eller mindre rymd af hafvets yta.

HAFSSALT, n. sing. Salt, som genom af-dunstning orhålls af hafvets yatten.

HAFSSANDSTEN, m. sing. Sandsten i hafvet, bildad af hafssanden genom kalkartade bindningsmedel.

HAFSSILKE, n. 4. (bot.) Släkte af Vattenalgerna, med ganska många arter. *Ceramium*.

HAFSSIMPA, f. 1. En art Simpa, 1 fot lång, med mycket bredt hufvud, hansen röd på undersidan, med hvita fläckar; har ganska hvasa spetsar på gällock och fenstrålar. *Cottus Scorpis*.

HAFSSIPPA, f. 1. (nat. hist.) Ett slags kött-polyp, 3—8 tum hög och fastad vid klippor i hafvet några fot under vattenytan. En del bränna likt Hafs näslorna, hvarföre de äfven fått detta namn. *Actinia senilis*.

HAFSSKEN, n. 5. *Se Castor och Pollux*, 3. **HAFSSKÄL**, m. 2. Ett djursläkte, hörande till de skälartade däggdjuren. *Halichoerus*.

HAFSSKOLDPADDA, f. 1. En art ganska stor Sköldpadda, som vistas i hafvet, med fötter, liknande fenor.

HAFSSLÅNGA, f. 1. Ett örtsläkte vid hafsstränder, med blomorna på bladen, utan skaft. *Zostera maritima*. Kallas äfven Tång, Hafs-tång, men bör ej förblandas med den egentliga Tången (*Fucus*).

HAFSSNÄCKA, f. 1. Snäckdjur, som lever i hafvet.

HAFSSTILLA, f. 1. Lugn på hafvet.

HAFSSTRÖM, m. 2. pl. — *strömmar*. Strömdrag i hafvet, hufvudsakligast uppkommet genom jordens rörelse kring sin axel samt genom ebb och flod.

HAFSSULA, f. 4. Simfågel, 3 fot lång, ansigt och strupe nakna, bläckiga, näbben blå med hvit spets, fjäderbekläddnad i allmänhet gulhvitt; finnes i mängd vid Grönland, Island, Skottland, och vintertiden vid Skandinavien vestra kust. *Sula Bassana*. Kallas äf. Sillebås.

HAFSSVIN, n. 3. *Se Delfin*.

HAFSSYRA, f. 1. (bot.) En art Syra, på hafsstränder, med smala blad och gulaktig färg. *Rumex maritimus*.

HAFSSÄLTA, f. sing. Hafsvaltnets sälta.

HAFSTJÄDER, m. 2. pl. — *tjädrar*. Simfågel, 2½ till 5 fot lång, med 3 tum lång, rak, nästan trind näbb, vristsbenen korta, långt bakåt sittande, vingarna temligen korta; svartbrun, skimrande i grönt, med fjäderlofs i nacken. *Phalacrocorax Carbo*.

HAFSTRUT, m. 2. *Se Hafsma*.

HAFSTÅNG, m. sing. *Se Hafsstånga*.

HAFSUTTER, m. 2. pl. — *uttrar*. En art af Utersläktet, som vistas i hafvet emellan Corea, Beringssundet och Californien, öfver 1½ aln lång, med svartbrunt, glänsande hår och ludna fotsåtor; pelsverket täcker i dyrbart med sobelns. *Lutra marina*.

HAFSVARG, m. 2. En ganska glupsk, taggfenig fisk, 6 till 7 fot lång, klubbformig, tjockhufvad, med stort gap och tjocka tänder, i norra Atlantiska Hafvet. *Anarrhichas Lupus*.

HAFSVINDER, n. 3. Ofantligt och fruktansvärdt hafs-djur, t. ex.: hvalar, hajar, m. fl.

HAFSVIND, m. 2. Vind, som vid kustländer blåser ifrån hafvet åt land.

HAFSVÄXT, f. 3. Växt, som endast finnes i hafvet.

HAFSÄL, m. 2. Ett slags äl, som finnes i alla Europas haf, större än den vanliga, men ej välsmakande. *Murena Conger*.

HAFSÄGG, n. 5. Ett slags blötmask. *Clio*.

HAFSÄRTER, f. 3. pl. *Se Strandarter*.

HAFSÖRN, m. 2. *Stor H.*, ett slags örn, 3½ fot lång, vingbredden 8 fot 4 tum, kroppen rostgrå med svarta fläckar, hufvud och hals svartaktiga, näbben grönbrun, klorna svarta. *Falco ossifragus*. *Vanlig H.*, omkring 8 fot lång, med något öfver 7 fots vingbredd, färgen brungrå med ljusare hufvud och hals, stjärten hvit, näbben gul. *Falco albicilla*.

HAFSTORN, m. 2. Trädslag, med silfvergrå, nästan lansettlika blad, ganska små blommor och brändgula här, vid hafsstränder. *Hippophaë Rhamnoides*.

HAFVA (sdr. *HA*), v. a. 2. Ind. pres. sing. *Hafver*, sdr. *Har*; pl. *Hafva*, sdr. *Ha*. Impf. *Rade*. Imper. sing. *Haf*, förkort. *Ha*; pl. *Hafven*, sdr. *Ha'n*. Sup. *Hafvit* (sällan brukligt), sdr. *Haft* (uttalas *haft*). Part. akt. *Hafvande*; part. pass. *Hafad* (uttalas *havd*). 1) Vara i besittning, i ämne af, innehafva. *H. en egen dom, ett hus. H. penningar, stor förmögenhet, goda löneinkomster. H. en syssla. H. husrum och föda. H. något att leva af*. — *Syn. Se Åga*. — 2) Säges i vidsträckt betydelse om allting, som står till en person i något slags förhållande af tillhörighet eller beroende. *H. an-*

*förtrodd gods i sin vård. H. något i förvar. Vi hafva vackra promenader i staden. Han har mycket säd på togen. H. en kapp i handen, ett barn på armen, en ring på fingret. Jag såg honom h. en knif. Han hade den dagen en blå rock. Menniskan har hufvud, armar, ben, o. s. v. H. vackra ögon. H. mycken styrka, vighet, godt förstånd, snille, skönhet, talanger. H. stora dygder, laster, fel. H. en moderigt ömhet för någon. H. sorg, bekymmer. H. medlidande med någon. H. behof af något. H. kännedom om en sak. H. rätt, orätt. H. anseende, makt, inflytande. H. aktning, förtroende för någon. H. feber. H. ond i hufvudet, i tänderna, o. s. v. H. svag halsa. H. många vänner, bekanta. Jag har den seden, vanan, att . . . Jag har icke tid att göra det. H. hjälp af någon. H. mycken likhet med någon. Man har böcker, bref af honom, det finnes efter honom böcker, bref. — Säges äf. i fråga om djur och liflösa ting, t. ex.: *Hästen har en vacker färg. Fågeln har en ganska behaglig sång. Kon har ond i foten. Staden har vackra hus. Bordet har två lådor. Örtan har vackra blommor. Jorden har många skatter i sitt sköte. Denna händelse kan h. svåra följder. Nöjet har sina faror. Det har god smak. Detta hus har tjugu hyresgäster. Staden har 20,000 invånare. — H. efter sig, vara efterföljd af någon, t. ex.: Jag har honom efter mig. Hem hade han efter sig i embetet? — H. emot, se Emot. 1. Han har allting emot sig, allting är ofördelaktigt, hinderligt, vidrigt för hans lycka, företag, sak; allt är till hans skada; allt förenar sig att göra honom missnöjd, att falla honom. — H. för sig: a) Befinna sig i det läge, att något är framför en, t. ex.: Jag hade hafvet för mig. H. fienden för sig. — b) Vara sysselsatt med: se Förhafa. — c) Vara gynnad af, t. ex.: Han har de flesta rösterna för sig. Han har utseendet, allt för sig. Jag har rättvisan för mig. Han har det för sig, att . . . — H. före, se Förhafa. — H. hos sig: a) Gästa, herbergera, hafva besök, påhelsing af någon. H. främmande, folk hos sig. — b) Se H. på sig, c. — H. i sig, innefatta, innesluta, innehåra. — H. igen, se H. kvar. — H. inne, se Innehafa. H. pennningar inne, i kassan, i sin ägo. H. ären inne, vara vid en viss ålder. Vi ha den årstiden inne, ha nu kommit till den årstiden. (Sjöt.) H. höjden inne, vara på en viss höjd. — H. om hand, se Hand. — H. omkring sig, om sig, vara omgifven af, hafva kring lifvet, vara inseppt uti. — H. på sig: a) Vara, befinna sig, ligga under. Den fallne hade en sårad, sanslös fiende på sig. — b) Vara klädd i. H. på sig rock, kappa, etc. — c) Bära i kläderna. H. pennningar, angelägna papper på sig. — H. qvar: a) Åga i behåll. Jag har blott 10 r:dr kvar. — b) Säges, då man har något, som återstår att göra. Jag har blott tio ark, två mil kvar. — H. till mål, till syfte, söka uppnå, vinna något, som man föresatt sig. H. till valspråk, nyttja som valspråk. H. någon till gynnare, beskyddare, gynnas, beskyddas af någon. H. någon till sagesman, hafva hört något sägas, uppgifvas af någon. — H. tillbaka, se H. igen, qvar. Om jag hade 20 år t., vore 20 år yngre. — H. under sig: a) Befinna sig, ligga ofvanpå någon eller något. Han hade sin fiende under sig. — b) Hafva att**

hufalla öfver, vara förman för. *H. under sig många af de lägre tjenstemännen i verket.* — *H. öfver, h. öfrig, se H. qvar.* — 3) Förä, medföra, försätta, förflytta från ett ställe till ett annat. Brukas mest i förening med vissa partiklar. — *H. bort* (fam.), undanföra, undanskaffa, undanröjja, aflägsna; äfv. förlora. — *H. fram, se Framhafva.* — *H. ifrån, se H. undan.* *H. ögonen ifrån en ting*, vända dem derifrån. — *H. igen* (fam.), stänga igen, knäppa igen. — *H. in* (fam.), införa, indriva, inköra, laga, att någon eller något kommer in. — *H. med sig*, medhafva, medföra. — *H. ned* (fam.), nedföra, nedtaga, nedhämta, nedskaffa, neddriva; laga, att person eller sak kommer ned. — *H. omkull* (fam.), slå omkull. — *Han har två tunnor råg på lasset.* — *H. sönder* (fam.), slå sönder, riva sönder, göra, att något går sönder. — *Jag har ett bref till N., medför ett bref &c.* — *H. undan* (fam.), se *H. bort.* — *H. upp* (fam.), uppföra, upptaga, upphämta, uppskaffa, uppdriva, laga så, att person eller sak kommer upp. — *H. ut* (fam.), utföra, uttaga, uthämta, utskaffa, utdriva, laga så, att person eller sak kommer ut. — 4) Få, bekomma, erhålla. *Hur snart har jag det? Der har ni 10 rdr.* *Hvad har ni för arbetet? Hvad har ni, för det ni mödar er så mycket? Man har ingenting derför. Jag har blott otack derför. Hvad har ni deraf? hur stor är er inkomst, vinst, förtjänst deraf? Han har tre skilling på skälpundet, förtjenar &c.* *Haf tack!* tackad vare du! jag tackar dig. *H. vinst*, nytta af något. *Följa h.*, önska, ästunda, eftersträfv; äfv. fordra, begära, kräva; äfv. tycka om, t. ex.: *Han vill h. allt, hvad han ser.* *Hvad vill du h. af mig? Han vill ej h. henne*, tycker ej om henne, vill ej hafva henne till hustru eller fastmö. *Han ville så h. det*, han ville det. *Så vill jag h. det*, så önskar jag att det skall vara. *Det var väl det jag ville h. honom*, föra, bringa honom. *Der ha vi det!* uttryck, hvarigenom man tillkännagifver, att något väntadt, fruktadt inträffat. *Der ha vi honom!* der är han nu! *Nu har jag det*, nu förstår jag, har jag funnit förklaringen, funnit, hvad jag sökte. *Hvar var det jag stannade? Jo, nu har jag det*, nu har jag fått rätt på det. *Af hvem har du det?* har du hört det? *Jag har det af säker sagesman.* *Det har han af sin fader*, har han ärit af sin fader. — *H. fram*, få fram, t. ex.: *Han vill alltid ha sin vilje fram. Han vill ha sitt fram*, han vill, att hans plan, åsigt, önskan o. s. v. skall gå i fullbord. (Fam.) *Han skall ha det i sig*, det skall han få uppbära ovet, stickord för. *Hvarifrån har han det?* har han hämtat den nyheten, uppgiften? *Följa h. något igen*, vilja ha det åter, tillbaka, t. ex.: *Han vill ha sina pennningar igen. Der har ni det igen.* *Jag ville gerna haft mina ord igen*, ville önska, att jag ej hade sagt det. *Han skall ha det igen*, skall få vedergällning derför. — *H. tillbaka, se H. igen.* — 5) H. förekommer äfven i en mängd talesätt, hvilka icke kunna föras till någon af föregående bemärkelser. *Det har ingen nöd*, man har i det afscendet ingenting att frukta, befara; äfv. det är ingen brist; äfv. det har ingenting att betyda. *Det har ingen fara*, det är ingenting att befara, det är ej farligt. *Det har ingen brädska*, det är ej brådt. *H. sig något bekant*, hafva kännedom om något. *Vi ha i dag d. 1 Januari*, det är i dag &c. *Vi ha vackert väder*, kallt, varmt, o. s. v., det är

vackert väder, &c. *Vi hade just de första vårdagarna*, det var, skedde just under de &c. *Huru har det ordet i plural?* huru heter det i plural? *H. att . . . brukas ofta i bem. af: skola, böra, vilja, kunna*, t. ex.: *Jag har att skriva*, det är något, som jag skall, måste skriva. *Han har att välja*, han kan välja. *H. ett hus att sälja*, hafva till salu ett hus, det man antingen själf äger, eller hvarom man fått uppdrag. *Hvad har du vidare att säga?* hvad vill du &c.? är det någonting mera, som du vill säga? *Deremot har jag ingenting att anmärka*, vill, kan jag ingenting anmärka. *Det har ingenting att betyda*, det har ingenting på sig, betyder ingenting. *H. någon att tucka för något*, stå i förbindelse, tacksamhetsskuld hos någon för bevisad välgörning, tjänst, o. s. v. *Han hade blott två timmar på sig*, inom två timmar borde han vara färdig, hafva fullbordat det. *Det har sina svårigheter att göra det*, svårigheter möta dervid. — 6) H. brukas äfv. som hjälpverb, för att formera præterita af andra verber, t. ex.: *Jag har gått*, du hade gått, han må hafva gått, vi skulle hafva gått, att hafva gått. — *Hafva sig* ell. vanligare *Ha sig*, v. r. (fam. o. pop.) 1) Gå, flytta sig, komma. *H. sig bort*, i'n, undan, ut, o. s. v. — 2) Förfälla sig, aflöpa. *Det har sig ej så lätt att göra det*, det är ej så lätt att &c. *Vi så väl se, huru det vill h. sig*, huru det aflöper, vill vända sig, o. s. v. — 3) Föra sig i det yttre, skicka sig i umgänge, visa sig för världen. *Hon förstår att h. sig.*

HAFVANDÉ, a. 1. Sages om en kvinna, som är med lifsfrukt. *Vara, göra, bli h. H. i sjette månaden.* Gå h., vara hafvande; (fig. fam.) gå h. med, hafva något i tankarna, fundera på, grunda på, t. ex.: *Han går h. med stora förslager.* *H. tillstånd*, det tillstånd, då en kvinna är hafvande. — *Syn.* Häfda, Lägrad, I grossess, I situation, I välsignadt tillstånd.

HAFVERI, se *Haveri*.

HAG, n. 3. (jög.) Instängning för hemtamda eller vilda djur.

HAGBOK, m. 2. Se *Afvenbok*.

HAGE, m. 2. pl. *hagar*. 1) (i fornspråket) Inhägnad plats. *Balders h.*, Balders tempellund. — 2) (nu) Inhägnad betesplats. Kallas äfv. Beteshage. Ingår i sammansättningarna Ox-, Ko-, Häst-, Kalfhage.

HAGEL, n. 3. 1) (kollektivt) Till droppar sammansmälta dunster i luften, som plötsligen blifvit beröfvade så mycket värme, att de frusit och nedfälla i spridda korn. *Fint, groft h.* *Det faller h. Haglet har nedslagit all sådan. Skada af h.* — 2) Korn af sådana frusna dunster, som nedfaller på marken. Kallas äfv. Hagelkorn. *Stora h. Haglen voro så stora, att de slogo sönder fönstren.* — 3) Benämning på mindre kulor af träns 3/4 tumsvärline till storlek af ett knappnålshufvud, hvilka begagnas vid jakt och förfärdigas af bly med en liten tillsats af arsenik. *Orrhönan hade fått ett h. i hufvudet och två i bröstet.* Brukas mest i plur. *Grofva, fina h. Köpa Fahlh. h.* Kan icke brukas kollektivt. — 4) (fig.) Nyttjas, för att utmärka en stor mängd af något, som faller tätt och hastigt. *Ett h. af pilar, af kulor, stenar, örslar, o. s. v.*

HAGELBY, m. 2. By (se d. o. II), ärföljd af hagel.

HAGELBÖSSA, f. 1. Jagtbössa, endast ämnad att skjuta hagel och skrot.

HAGELFLASKA, f. 1. Flaska af stål just, till förvarande af hagel.

HAGELFORM, m. 2. Verktyg, hvarmed ett större antal hagel, 50 till 100, gjutas på en gång.

HAGELKORN, n. 3. Se *Hagel*, 2.

HAGELMATT, n. 3. Matt för hagel, att begagna vid laddning.

HAGELPUNG, m. 2. Pung, hvori jägare förvara hagel (hem. 3).

HAGELSATT, a. 1. *H. tackjern*, i brottet hvitt med tätt liksom inströdda, mörkare kiskorn.

HAGELSKUR, m. 2. Skur af hagel (hem. 2).

HAGELSTEN, m. 2. Ovanligt stort och hårdt hagelkorn.

HAGELSVÄRM, m. 2. Skott af hagel (hem. 3). *Han fick hela h-en i benet.*

HAGLA, v. impers. 1) Sages om hagel (hem. 1), då det faller ur luften. *Det h-r starkt. Det h-r i'n*, haglet faller in. — 2) (fig. fam.) Sages om något, som faller tätt och ymnigt. Brukas i denna mening äfv. som neutrum. *Det h-de kulor, stenar. Pilar h-de ned omkring oss. Det h-de slänger öfver honom.*

HAGLANDE, n. 4. Fallande af hagel.

HAGTORN, m. 2. Trädslag af fam. Rosaceæ. *Crataegus. Allmän H.*, på ängsbackar, med hvita blomknipor, fruktskaften upprätta. *C. oxyacantha. Stor H.*, i ängar och skogar, lik den föregående, men med spetsiga och djupare delta blad; fruktskaften nedböjda, hela trädet större. *C. monogyna.*

HAGTORNSEJÄRIL, m. 2. Ett slags fjäril, som har hvita, runda vingar med svarta ådror, och hvars larv gör skada på fruktträden. *Papilio Crataegi.*

HAJ, m. 2. I. Släkte af de Tvärmunta fiskarna, med gälllock på sidorna, broskbågar i stället för käftar, skulderbenen löst hängande i köttet, skinnet slätt, utan sköldar eller taggar, munnen tätt besatt med rörliga, skarpa, mångspetsiga tänder, benen blotta brosk, stjerten tjock, huden läderartad och tätt belagd med hvarsa och hårda fjäll, köttet segt och osmakligt. *Squalus.* Bland hit hörande arter, som äro de glupsaste af hafvets rofjurr, märkas: Kathaj, Hammarhaj, Hvit-haj, Håmar, Pigghaj, Slåghaj, Håsthaj, Slåthaj, Håbrändshaj, Jättehaj, hvilka ses på sina ställen.

HAIJ, m. sing. II. (fr. *Haie*) En eller två rader af personer, som gå, marschera eller äro uppställda på en plats i och för en ceremoni. *Göra, formera h. Soldaterna voro uppställda i h.* — En och annan har börjat skriva *Hä*, efter franska ordets uttal.

HAIJ, a. sing. oböjl. utan neutr. III. (fam.) Förskräckt. *Blifva h.*

HAJARE, se *Hejare*.

HAIJNING, f. 2. (sjöt.) Ett fartygs häftiga långskeppsrörelser i hamn, under storm.

HAIJTAND, f. 3. pl. — *tänder.* (bot.) Se *Lejontand*.

HAK, n. 3. Skära, inskärning, inskuren afsats på verktyg, redskap, o. s. v., der något kan bakas fast.

HAKA, f. 1. Den del af ansigtet, som är nedanför munnen. *Lång, bred, liten, fin h. Hafva en grop i hakan.*

HAKA, f. 1. Se *Hakebyssa*.

HAKA, v. a. 1. Fästa med hake. Brukas sällan ensamt, utan mest i förbindelse med partiklar. *H. af, fast, se Afhaka, Fasthaka. H. sig fast*, fästa sig vid något med hake eller hakar, händer eller klor. (Fig. fam.) *H. sig fast vid någon*, uppsöka och inledda samtal med någon, som man söker qvarhålla så länge som möjligt;

äfv. försätta sig i en sådan ställning till en person, af hvilken man drager någon fördel, att han icke lätteligen kan bli af med en. *H. sig fast vid ett ord*, fästa sig vid ett ord, som en annan yttrat, och dervid uppehålla sig, för att derigenom finna en undflykt, tillfälle till försvar eller anfall. *H. i, på*, med hake fästa något i, på. *H. upp*, öppna något, som varit hopfästadt med hake eller hakar. (Skepps.) *H. kant i kant*, sammanfogat tvänne plankor efter längden genom motsvarande in- och utskärningar i kanterna.

HAKBAND, n. 3. Band, t. ex. på hatt, mössa, för att fästa dem under hakan.

HAKBINDEL, m. 2. pl. — *bindlar.* Bindel, som går under hakan.

HAKBLECK, n. 3. Block på harnesk, till skydd för hakan.

HAKBULT, m. 2. (skepp.) Bult, som icke drifves helt och hållet genom träet, och, för att icke lätt kunna utdragas, är försedd med hak eller skårer.

HAKE, m. 2. pl. *hakar*. 1) (i allmänhet) Ett krokigt eller i en vinkel böjdt föremål. — 2) Ett så formadt verktyg af trä, jern eller jernbeslaget, för att draga, lyfta med, hänga på, eller hålla något tillhopa. *Draga, lyfta något med en h. Lyfta dörren af hakarna. Sätta ett fönster på sina hakar. Hålla ihop något med h. Fästa med h.* (Fig. fam.) *Det är en h. dervid eller saken har en h.*, det är ett hinder, en svårighet dervid. *För tusen h-ar! ta mig tusen h-ar!* skämtsamt svordomsuttryck. — Bildar åtskilliga sammansättningar, såsom: Båts-, Strids-, Dörr-, Fönsterhake, m. fl. — 3) (skepp.) Jernkrok, hvars tjockare ända formerar ett öga, med en jernkaus uti, som medelst en stropp förenar haken med ett block. — 4) (urm.) Hakformig del i ett ur, med tvänne armar, som ingripa mellan steghjulständerna, så att icke uret kan löpa ut på en gång, hvilket eljest skulle hända. — 5) (fig.) Sages om ågor eller del af land, som skuter in i annans ågor, eller ett annat land, och bildar liksom en hake. *Hans ågor göra en h. i mina.*

HAKBÖSSA, f. 1. Ett fordom brukligt skjutgevär, försedd med stock och lunta.

HAKFORMIG, a. 2. Som till formen liknar en hake.

HAKLAPP, m. 2. Lapp, som fästes under hakan på små barn, att de ej må fläcka kläderna, när de äta.

HAKNÄL, f. 2. (artil.) Verktyg till undersökning af fåghålet på kanoner.

HAKPÅSE, m. 2. pl. — *påsar.* Påse, som vissa djur hafva under hakan; äfv. sjuklig, påsformig utväxt under hakan på somliga människor.

HAKRING, m. 2. Ring, försedd med hake.

HAKTÄG, n. 3. (skepp.) Ett tåg, i hvars ena ända är fästad en hake med kaus.

HAKTÄNG, f. 3. pl. — *tänger.* Täng med haker i ändarna.

HAL, a. 2. 1) Sages om en glatt yta, på hvilken man lätt kan slinta med fötterna, eller som är svår att fasthålla med händerna. *H. is. H. som en öl. Det är mycket h-t på gatorna.* (Fig. fam.) *Sätta en på det h-a*, sätta på ett svårt prof, försätta i en ganska kinkig belägenhet. — 2) (fig.) Falsk. *En h. menniska. H-a ord, uttryck*, falska, bedrägliga. *H. tunga*, falskhet i tal, t. ex.: *akta dig för hans h-a tunga*; äfv. falsk menniska, som säger annat, än han tänker, t. ex.: *akta dig för honom*; *det är en h. tunga.* — *Syn.* Se *Falsk*.

HALA, v. a. o. n. 1. (sjöf.) Draga på ett väg. *H. del lösa*, att rätthålla en lös tågbugt. *H. på ett tåg. H. in ett tåg. H. ned. ut. H. ut* betyder äfven: skynda sig, t. ex. att röa med kraftiga årtag. (Fig.) *H. ut på tiden*, draga ut på tiden, fördröja. — *Halande*, n. 4.

HALF, a. 2. 1) Som är, utgör, innehåller hälften af en sak, delad i två lika delar. *En h. tum, aln, fot, mil, riksdaler, timme, månad. Ett h-t är gammal. Vattnet steg upp på h-vä benet. Klockan h. tio*, klockan nio och en half timma deröfver. *H-vä vägen*. (Fig.) *Gå h-vä vägen hvar*, dela hälften hvar; älv. vid tvist gå hvarandra till mötes med ömsesidiga eftergifter; älv., vid handel, göra ömsesidiga eftergifter, så att köparen ökar på hälften, och säljaren står af hälften af den summa, som stått dem emellan. *Gå en till mötes på h-vä vägen*, visa beredvillighet att uppfylla ens önskuingar. *Stanna på h-vä vägen*, upphöra med ett arbete, förhållande, företag, innan man hunnit längre än till hälften. *H. annan, h. tredje, h. fjärde, o. s. v.*, en och en half, två, tre och en half, o. s. v. *En h. gång till så många*. — 2) Säges äfven om saker, som blott tänkas dela i tvenne lika delar, så väl i fysisk som andlig mening. *H. vind*, vind, som blåser tvärs in på ett fartyg eller vinkelrätt emot kölen. *H-t bevis, h-vä skäl. H. kunskap, insigt. H. sorg*, då man bär sorg efter personer, som icke äro nära anhöriga, eller efter den tid, som är egad åt den första, djupare sorgen; betyder älv. de lättare sorgkläder, man under denna tid begagnar. *H. ton*, afståndet emellan två närliggande toner i den chromatiska skalan. — 3) Till hälften fylld. *H. med vatten. — Till halfs*, adv. Till hälften.

HALFANNAN, **HALFTREDJE**, m. n., skrivnas vanligen *Half annan*, *Half tredje*; se under *Half*.

HALFATLAS, hälftvåttlass, m. sing. Ett slags atlas med inslag af lingarn och ränning af silke.

HALFBAD, n. 3. Det slags bad, då kroppen nedsänkes i hukande eller sittande ställning, så djupt, att badvattnet endast når till maggropen.

HALFBASTION, hälftbastion, m. 3. (krigsv.) Bastion, som har blott en flank och en fas.

HALFBEFAREN, a. 2. neutr. — *et*. Säges om en sjöman, som ännu ej är fullt kunnig i sjöyrket.

HALFBLIND, hälftblind, a. 2. Till hälften blind.

HALFBORDER, hälftbård'r, m. 3. pl. Se *Båndborder*.

HALFBOTTENBRÄDER, n. 3. pl. Bräder från $1\frac{1}{2}$ till $2\frac{1}{2}$ tums tjocklek.

HALFBRODER, m. 3. pl. — *bröder*. Person, född af samma far eller samma mor som en annan. Kallas älv. Styfbröder.

HALFBRUNNEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften upptrunden. *H. gödsel*, som blott legat hälften af den tid, som fordras, för att vara väl användbar till åkerns gödning.

HALFBRUTEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften afbruten. Brukas endast i den högre stilen. *H-ta ord, suckar*.

HALFBRÄND, a. 2. Till hälften förbränd.

HALFCIRKEL, m. 2. pl. — *cirklar*. Den hälft af en cirkel, som begränsas på ena sidan af dess diameter. — *Se H-formig*.

HALFDAMAST, hälftdamäst, m. o. n. 3. Halfsiden-, linne- och ylledamäst.

HALFDAGER, m. 2. pl. — *dagrar*. Oklar dager, dunkel belysning.

HALFDRAGEN, a. 2. neutr. — *et*. Brukas endast i uttrycket: *Ej en h. ande*, ej minsta ord, för att beteckna, att något skall hållas hemligt.

HALFDRUCKEN, a. 2. neutr. — *et*. 1) Hälft utdrucken. — 2) (om person) Hälft rusig.

HALFDUNKEL, n. 5. Ljus, dager, belysning, som ej är fullt klar, men icke heller kan kallas dunkel, utan är midt emellan.

HALFDÄCK, n. 5. Den del af öfra däckets på ett fartyg, som är akter om stormasten.

HALFDÖD, a. 2. Till hälften död.

HALFDÖRR, f. 2. Stycke, som utgör blott ena hälften af en dörr, antingen tvärs öfver eller uppträff med. I sednare fallet kallas den äfven Flygeldörr.

HALFFRANSK, a. 2. (bokb.) *H-t band*, se under *Fransk*.

HALFFRI, a. 2. neutr. — *frill*. Säges om ett fartyg, som endast betalar hälften af de för öfria stadgade afgifter.

HALFFULL, a. 2. 1) Till hälften full. — 2) Hälft berusad.

HALFFÄRDIG, a. 2. Till hälften färdig.

HALFFÖNSTER, n. 3. Litet fönster, af nästan kvadratisk form, såsom i halfvänningar.

HALFGALEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften galen, tokig.

HALFGALER, hälftgalär, f. 3. Mindre galär, med 16 eller 20 roddare på hvar sida.

HALFGALOPP, hälftgalopp, m. 3. Ett slags galopp med galopperande fram- och trafvande bakfötter. Kallas ock Skjutsgalopp.

HALFGENOMSKINLIG, a. 2. Till hälften genomskinlig.

HALFGJORD, a. 2. Blott till hälften gjord, utförd, fullbordad. *Han gör aldrig h-t arbete*, allt, hvad han gör, är ordentligt och väl gjort.

HALFGUD, m. 2. 1) (rom. o. grek. myt.) Menniska, som gjort sig utmärkt genom stora välgärningar emot menskligheten eller stora hjältebragder, samt derför blifvit upptagna bland gudarnes antal och hedrad med gudomlig dyrkan. *Herkules var en h. Anas någon som en h.*, egna någon en utomordentlig beundran. — 2) (fig.) Högst utmärkt menniska, som på ett eller annat sätt bevisat menskligheten de största välgärningar eller gjort sig beundrad genom högst ovanliga bragder. *Alexander d. Store var en h.*

HALFGÄNGEN, a. 2. neutr. — *et*. 1) (om tid) Till hälften förfluten. — 2) Säges om en hafvande qvinna, som gått halftva tiden med sitt foster; älv. om själfva fostret. *Hon är h. H-gut foster*.

HALFGÄRD, m. 2. Hälft hemman.

HALFGÄRDSBONDE, m. 3. pl. — *bönder*. Bonde på ett hälft hemman.

HALFHANDSKE, m. 2. pl. — *handskar*. Handske utan fingrar.

HALFHERR, m. 2. pl. — *herrar*. Person af lägre klassen, som gern vill gälla för herre och söker att kläda sig som sådan.

HALFHET, f. 3. 1) Egenskapen hos en person att blott till hälften hylla vissa åsikter, att ej kunna eller vilja gå till grunden med något af hvad man företager sig. *H. i politik stöter sig med alla partier*. — 2) Egenskapen hos en sak, att blott vara half, ofullständig, ej till roten gående, ej genomgripande. *H-en af dessa åtgärder blandar alla mänt*.

HALFKAPUN, hälftkapun, m. 3. Tuppi, på hvilken blott ena testikeln är utskuren.

HALFKATTUN, hälftkattun, n. 3. Ett slags blandad bomullsväfnad.

HALFKLAR, a. 2. Icke fullt klar, dunkel. — *Halftklarhet*, f. 3. — *Halftklart*, adv.

HALFKLOK, a. 2. Icke rätt klok, föga förnuftig. — *Halftklokhet*, f. 3. — *Halftklokt*, adv.

HALFKLOT, n. 3. 1) Hälft af ett klot. — 2) (geogr.) Halft af jordklotet. *Norra h-et*, norr om middagslinjen; *södra h-et*, söder derom.

HALFKLOTTFORMIG, a. 2. Som har formen af ett halfklot.

HALFKLÄDD, a. 2. Till hälften klädd.

HALFKLÄDE, n. 4. Kläde af ull och bomull.

HALFKNOP, m. 5. (skepp.) Ett slags enkel knop.

HALFKOKA, v. a. 1. o. 2. Koka blott till hälften. — Part. pass. *H-t* brukas ofta nästan som adjektiv.

HALFKRETS, m. 2. Half krets eller ring. *De stodo i en stor h.*

HALFKRISTEN, a. 1. (utan neutrum) Blott ofullkomligt kristen. *En h. menniska*. — Brukas älv. som substantiv. *En h.*

HALFLEDARE, m. 3. (fys.) Kropp, som hvarken väl leder eller väl fasthåller elektriciteten.

HALFLIDEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften förleden. *Året är h-et*.

HALFLYCKT, a. 1. Till hälften lyckt, slutet eller stängd.

HALFLÄRD, a. 2. Som äger blott half lärdom, halfta, ofullständiga kunskaper.

HALFMENNISKA, f. 1. (föraktl.) Menniska till skapnaden, men djur till förstånd eller villja.

HALFMETALL, m. 3. Så kallades fordom de metaller, hvilka icke kunna sträckas genom hämring.

HALFMOGEN, a. 2. neutr. — *et*. Blott till hälften mogen. Brukas både i egentlig och fig. mening. *H-et duple. H. kunskap. — Halfmogenhet*, f. 3.

HALFMÄNE, m. 2. pl. — *månar*. 1) (i bestämd form) Månen, då han är i första eller sista kvartieret, d. v. s. då blott hälften af hans skifva synes. Brukas i denna egentliga bem. sällan. — 2) Säges om åtskilliga saker, som halfta formen af en halfmåne. — 3) (fortl.) Se *Demitun*.

4) (fig.) *H-en*, Turkiska riket, hvars vapen är en halfmåne. — 5) Ett vid janitscharmusiken brukligt instrument, hvars öfra del af metall, i form af en halfmåne, är bebänd med klockor och hästsvansar, samt försedd med ett träskaf, som af bäraren skakas i takt efter musiken.

HALFMÄNFORMIG, a. 2. Som har formen af en halfmåne.

HALFMÄTT, a. 1. Blott till hälften mått. *Han fick ej äta sig h., innan han måste resa*.

HALFNAKEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften naken.

HALFNÄRFVIG, a. 2. (tekn.) *H-t pergament*, på hvilket narven blifvit med skaffern borttagen, hvarefter det blifvit limdräkt och glättadt.

HALFNÖTT, a. 1. Till hälften utnött.

HALFPART, m. 3. Halfta delen, hälft. Brukas mest i lagspråket.

HALFPENSION, hälftpension, f. 3. Pensionsanstalt, der lärjungarne ej bo eller äro inackorderade på stället, utan gå till och ifrån.

HALFPIK, m. 2. Se *Spontun*.

HALFPÖRT, a. 2. Se *Porthalfta*.

HALFPUNDIG, a. 2. Som skjuter kulor, hvilka väga $\frac{1}{2}$ skålpund.

HALFQVÄDEN, a. 2. neutr. — *et*. Blott till hälften sjungen. (Fig. sam.) *Förstå h. visa*, förstå meningen af förträckta ord eller afslagna vinkar.

HALFRESE, m. 2. pl. — *resar*. Så kallades i äldsta tider i Skandinavien den, som antingen på fadermet eller modernet härstamade från Jötunnar.

HALFRUND, a. 2. Som har formen af en halfcirkel.

HALFRUNNEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften utrunnen, afrunnen eller aftappad. *Tunnan är h.*, till hälften aftappad.

HALFRUS, n. 3. Tillstånd, då man hvarken är fullkomligt nykter eller fullkomligt rusig.

HALFRUSIG, a. 2. Hälft berusad. — *Halfrusighet*, f. 3.

HALFRYSS, m. 2. Koiryss, som håller 20 tunnor.

HALFRÄ, a. 2. neutr. — *rätt*. Till hälften rå.

HALFSIDEN, u. sing. Väpnad af silke med ull, bomull ell. linne. — *Se H-atlas, -band, -damast*.

HALFSJUK, a. 2. Icke rätt frisk.

HALFSKUGGA, f. 1. 1) Den halfta belysningen på en rymd, som icke helt och hållet faller inom skuggan af en mörk kropp, men ej heller fullkomligt belyses af den lysande kroppen. — 2) (målt.) Den färgton, som uppkommer af ljusets sneda eller sluttande kastning på vissa delar af en kropp.

HALFSLITEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften utsliten.

HALFSLUMMER, m. sing. Tillstånd, då man hvarken sover eller är fullt vaken.

HALFSLUTEN, a. 2. neutr. — *et*. Hälft tillsluten.

HALFSLÄGT, f. sing. Så kallas någon gång Svägerskap eller Frändskap.

HALFSMÅLT, a. 1. Till hälften smält.

HALFSOFVA, v. n. 3. (böjes som *Sofva*) Se *Slumra*.

HALFSPANN, m. 3. Mått, som håller hälften af en spann eller fjerdedelen af en tunna.

HALFSPARRE, m. 2. pl. — *sparrar*. Figur på vapensköldar, som liknar en half sparre.

HALFSPÄND, a. 2. Till hälften spänd. *H. bössa*. På *h-t* säges om en bössa, då hansen är så mycket tillbakadragen, att låset knäppt en gång, d. v. s. att stängens gripit uti första baket.

HALFSPÄNN, n. sing. Den djupare fuskärningen på nöten i ett bösslås.

HALFSTAF, m. 2. pl. — *stafvar*. (byggn. k.) Rund, konvex list, som utgöres af en fjerdedels cirkel.

HALFSTEK, n. 3. (sjöf.) Ett slags sätt att fastgöra ändan af ett tåg.

HALFSTEKT, a. 1. Till hälften, otillräckligt, ofullkomligt stekt.

HALFSTOCK, m. 2. Böss-stock, som går blott på halfta pipan.

HALFSTOCKAD, a. 2. Så kallas en bössa, då stocken går blott på halfta pipan.

HALFSTOP, n. 3. Mått, som håller ett halft stop eller $\frac{1}{2}$ kanna.

HALFSTRUMPA, f. 1. Strumpa, som går blott på halfta benet.

HALFSTÖFVEL, m. 2. pl. — *stöfvar*. Stöfvel, som går blott på halfta benet.

HALFSULA, f. 1. Den främre hälften af sulan under skodon.

HALFSULA, v. a. 1. Sätta ny halfsula under skodon. *Äta h. sina stöfvar. — Halfsulande*, u. 4. o. *Halfsulning*, f. 2.

HALFSYSKON, s. c. pl. Sägdes om dem, som äro födda af samma far eller samma mor, men ej hafva begge föräldrarna gemensamma.

HALFSYSTER, f. 2. pl. — *syster*. Kvinna, som är född af samma far eller samma mor som en annan.

HALFSÖFD, a. 2. Som icke fått sofva sig fullsöfd.

HALFT, adv. Till hälften. *H. vansinnig. H. upphöjdt arbete.*

HALFTIMME, m. 2. pl. — *timmar*. Hälften af en timme.

HALFTUNNA, f. 1. 4) Mått, som bäller hälften af en tunna. — 2) Åtsågad hälft af en tunna (loggkärl).

HALFTYG, n. 3. (tekn.) Hållmalen pappersmassa.

HALFTYGEL, m. 2. pl. — *tyglar*. Tygel, med blott en rem.

HALFTÄCKARE, m. 5. Hålltäckt vagn.

HALFTÄCKT, a. 1. Till hälften täckt. *H. vagn*, på hvilken endast baksitsen är täckt.

HALFUPPHÖJD, a. 2. Till hälften upphöjd. *H-t arbete*, bilduggert, der figurerna framställas blott till hälften upphöjda öfver grunden.

HALFYA, f. 1. 4) Hälften af något. *H-n af en kalka*. — 2) (fam.) Helf sup. *Taga h-n*.

HALFYVERA, v. u. 1. Dela något så, att man tar hälften hvar. *För att slita tvisten, låtom oss h. H. med någon om vinst och förlust*, inlåta sig med någon i ett företag på vilkor att lika dela vinst och förlust. — *Halfterande*, n. 4. o. *Halftering*, f. 2.

HALFYVERS, hållv-ärrs, m. 5. Se *Hemistik*.

HALFVILD, a. 2. Till hälften vild. Se *Vild*, alla bem.

HALFVINGAD, a. 2. (nat. hist.) Benämning på de insekter, som hafva täckvingarna med kanten ligga öfver hvarandra. Brukas i plur. substantivt, för att beteckna en ordning af insekterna, som innefattar alla sådana. *De h-e*.

HALFVOKAL, hållvokäl, m. 3. Konsonant, som kan uttalas utan tillhjälp af vokäl, t. ex. r, s.

HALFVUXEN, a. 2. neutr. — *et* ell. *HALFVÄXT*, a. 1. Som uppnått blott hälften af sin växt.

HALFVÄNING, f. 2. Se *Entesol*.

HALFVÄGS, adv. Halfva vägen, på, vid halfva vägen. *Vi ha ej ännu hunnit h. Detta ställe ligger h. emellan Örebro och Stockholm.*

HALFYLLE, n. 4. Valnad, som är blott till hälften af ull.

HALFYLLEBAND, n. 5. Band, hvori ketten består af tråd eller enkelt garn, eller af bomull; men inslaget alltid af ull.

HALFÄM, m. 2. Mått för våta varor, som håller hälften af en äm.

HALFÄR, n. 3. Tid af sex månader.

HALFÄRIG, a. 2. 1) Ett halft år gammal. — 2) Som varar, påstår, räcker eller varat blott ett halft år.

HALFÄDEL, a. 2. Så kallas vissa stenarter, hvilka för sin vackra färg och glans begagnas till prydnader, men ej hafva den hårdhet som de ädla, och slipas vid större fabriksinrättningar, hvaremot de ädla slipas endast af juvelerare eller särskilda stenslipare.

HALFÄRM, f. 2. 4) Ärm, som går ned endast på halfva armen. — 2) Löslärm, som går upp på halfva armen, och tjänar till att förvara nedre delen af armen på ett plagg.

HALFÄTEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften upptäten.

HALFÖ, f. 2. Del af fasta landet, på tre sidor omgiven af haf eller sjö. När den är smal och lång, kallas den Landtunga.

HALFÖPPEN, a. 2. neutr. — *et*. Till hälften öppen.

HALFÖPPNA, v. a. 1. Till hälften öppna. — *Halföppnande*, n. 4.

HALFÖRE, n. 4. Gammalt kopparmynt, som gällde hälften af ett öre. *Det är ej värdt ett h., ingenting värdt.*

HALHET, f. 3. Egenskapen att vara hal. *Isens h.*

HALKA, v. n. 1. På hal mark eller is slinta med foten eller fötterna. *Han h-de på glansskissen och föll. H. öf, se Afhalka. (Fig.) H. öfver*, lätt, värdsöst, utan uppmärksamhet förbigå.

HALKA, f. o. **HALKE**, m. sing. Hal väg, gata, mark. *Gå ute i h-n*.

HALKANDE, n. 4. Se *Halkning*.

HALKIG, a. 2. Något hal. *H. väg*.

HALKIGHET, f. 3. Egenskapen att vara halkig.

HALKNING, f. 2. Den rörelse, man gör, då man halkar. *Göra en h.*

HALL, m. 2. 1) Betydd i fornspråket d. s. s. Sal, t. ex. i tempel eller konungaborg; sedan äf. stor byggnad, slott, hvaraf många ortnamn hafva sin upprinnelse. Sades sednare om stora byggnader, der varor höllas till salu eller synades och stämplades. Deraf Hallrätt. — 2) (gam. krigsk.) Ett slags trätorn, som brukades vid belägringar.

HALLA, v. a. 1. På embetes vägnar syna och stämpla fabriksstillverkningar.

HALLELUJA, --- ja, n. sing. 1) Hebreiskt ord, som betyder: Lov Herren! och förekommer, dels i bibeln, dels i messan. — 2) Kyckligt tonstycke, innefattande en lofsång till Herren, och der detta ord ofta upprepas. *Haydns H.*

HALLMÄSTARE, m. 5. Handverksmästare, som ej tillhör skrä, utan lyder under Hallrätten.

HALLNING, f. 2. (fabr.) Syning och stämpling af fabriksstillverkningar.

HALLON, n. 5. Bär af hallonbusken. — *Ss. H-geld, -glass, -konserve, -likör, -luk, -saft, -smak*.

HALLONBUSKE, m. 2. pl. — *buskar*. Buskväxt af fam. Rosaceæ, allmän i norra och mellersta Europa. *Rubus Idæus*. Se f. ö. *Blåhallon*, *Björnhallon*.

HALLONERA, v. a. 1. (kondit.) Tillblanda, försätta med hallon eller hallonsaft.

HALLONMASK, m. 2. Insekt af Skalbaggarnes ordning, hvilken såsom larv förekommer, i form af en liten hvit mask, i hallon. *Anthonomus Rubi*. Kallas äf. *Hallonvivet*.

HALLONPAST, m. 3. (kondit.) Past (se d. o.), tillredd af hallon.

HALLONSPRIT, m. 3. (kondit.) Sprit, distillerad på hallon, som begagnas till likörer och pastiller.

HALLONVIVEL, m. 2. pl. — *viflar*. Se *Hallonmask*.

HALLONVIN, n. 5. Vin, tillredd af hallon.

HALLONÄTTIKA, f. 1. Ättika, försatt med hallon.

HALLÖRDNING, f. 2. Ordningssadga, som föreskrifver, hvad iakttagas bör i afseende på tillverkningsars synande och stämpling.

HALLRÄTT, m. 3. I Sverige numera upphäld domstol, hvarunder lydde fabriker och handelslöjder, så vida de ej hörde under skrä.

HALLSTÄMPEL, m. 2. pl. — *stämplar*. Stämpel, som äsättes af vederbörande hallmästare på

briks- och manufaktur-tillverkningar, för att utmärka, att godset blifvit tillverkad i riket.

HALLSTÄMPLA, v. a. 1. Med hallstämpel förse. — *Hallstämplande*, n. 4. o. *Hallstämpling*, f. 2.

HALLVERK, n. 5. Allmän inrättning, der fabriks- och manufaktur-tillverkningar älsynas och stämplas.

HALM, m. sing. 1) a) Stjeln på gräs i allmänhet. — b) (vanligare) Stjeln eller strået på sädeslagen. *H-en på råg, kvete*. — c) Stjeln på odlade skidväxter, såsom arter och vicker, någon gång äfven på potates. — 2) (kollektivt) a) Säd, sedan den blifvit aftröskad. *Täcka med h. Ligga på h. Strö h. på golfvet*. Ingår i sammansättningarna: Råg-, Hvete-, Korn-, Halm-, Långhalm, m. m. — b) Stjokarne af arter, bönor, m. m., sedan de blifvit spritade. Bildar sammansättningarna Art-, Bön-, Vickerhalm. — *Ss. H-färg, -gut, -kärve, -stack, -sudd, -tofs, -valk*.

HALMASK, hållm-ässk, m. 2. Ask af slätad halm.

HALMBAND, n. 5. Band af hopsnodad halm.

HALMBOSS, n. 5. Se *Boss*.

HALMBÄDD, m. 2. Bädd, tillredd af långhalm.

HALMDÖS, m. 2. Uppstaplad stor hög af halm, väl packad och ofta täckt, till förvaring emot regn och snö.

HALMFACKLA, f. 1. Fackla, gjord af halm med beak eller andra brännbara ämnen.

HALMFÄRGAD, a. 2. Af samma gula färg som halm. — *Syn.* Halmgul, Strågul, Paillegul.

HALMHATT, m. 2. Mans- eller kvinnohatt, slätad af halm.

HALMKORG, m. 2. Liten korg (sykorg, brödkorg, m. m.), förfärdig af halm.

HALMKRANS, m. 2. Ring af hopvriden halm, som nyttjas i kök att sätta kittlar, kastruller o. d. på.

HALMKUPA, f. 1. Bikupa, gjord af halm och tätad med lera.

HALMLADA, f. 1. Lada, hvori halm förvaras.

HALMLIDER, n. 5. Lider, hvori halm förvaras.

HALMMADRASS, m. 5. Madrass, stoppad med halm.

HALMMATTA, f. 1. Matta (golfmatta, bordmatta), förfärdig af halm.

HALMPIPA, f. 1. Se *Halmstrå*.

HALMSKÄRARE, m. 5. En, som skär halm, i stall.

HALMSPOKE, n. 4. Figur, hopsatt af halm och utställd på åker, trädgårdsland o. s. v., för att skrämma bort fåglar.

HALMSTOL, m. 2. Stol med sits af slätad halm.

HALMSTRÅ, n. 4. Strå af skuren eller aftröskad säd.

HALMSÄCK, m. 2. Säck, fullstoppad med halm, som begagnas i stället för madrass.

HALMTAK, n. 5. Tak, täckt med halm. *Koja med h.*

HALMTAPP, m. 2. 4) Hand full halm, helf litet halm. — 2) Vippa af hopvriden halm, som äsättes saker, hvilka äro till salu, t. ex. hästar.

HALMTÄCKA, v. a. 2. Täcka (tak o. s. v.) med halm. — *Halmtäckande*, n. 4. o. *Halmtäckning*, f. 2.

HALMTÄCKARE, m. 5. En, som täcker tak med halm.

HALMTÄCKE, n. 4. Betäcknlog af sammanbunden halm, t. ex.: öfver driftbänkar.

HALMVIPPA o. **HALMVISKA**, f. 1. Se *Halmvippa*, 2.

HALNING, f. 2. Handlingen, då man halar. Se *Hala*.

HALOIDSALT, halådsålt, n. 3. (kem.) Benämning på de salter, hvilka bildas genom förening af chlor, brom, iod eller fluor med en ren metall.

HALS, m. 2. 1) Den kroppsdelen, som förenar hufvudet med den öfriga kroppen. Sägdes både om människor och djur. *H-en på en människa, en häst, en svan, en gås. Lång, kort h. Sträcka ut h-en. Hafva ondt i h-en. Bryta, skära h-en af sig. Hugga h-en af någon. Falla någon om halsen, till tecken af ömhet, kärlek, vänskap slå armarna om halsen på någon. Flyga någon om h-en, springa och kasta sig om halsen på någon. Han slog mig i h-en, rusade på mig och högg mig i halsen. Skrika med full h., af alla krafter. Skratla med full h., gapskratta. Sätta, få ett ben i h-en, när man äter, råka ut för det missödet, att ett ben af maten fastnar i halsen. Ge h. (om hundar), skälla. H. öfver hufvud, se Hufvudstupa. Den orden bäres om h-en, i kedja om halsen. (Fig. fam.) Ha någon på h-en, hafva börda af någon, för hvars uppehälle man får sörja eller som man på något sätt måste hjälpa. Ligga en på h-en, vara en till börda. Ha, få en sjukdom på h-en, vara, blifva deraf besvärad. Skaffa, skicka en något på h-en, ådraga en något besvärande, tryckande, obehagligt. — 2) Halsstycke på klädesplagg, t. ex. på en skjorta. — 3) Del af en sak, som i ett eller annat afseende liknar halsen på människa eller djur. *H-en på en butelj: Slå h-en af ett krus. H-en på en violin, en gitarr, m. fl.* den del af dessa instrumenter, hvarvid griprådet är fastadt. — 4) (fig.) Lif. *Det gäller hans h. Det går på hans h.* gäller hans lif. *Vi äro om en h.* förlofade. *Tala halsen af sig, i sitt tal fälla sådana yttranden, som kunna kosta lifet. Låta gå på sin h., på vinst och förlust, på måfå. — Ss. H-körlet, -muskel, -nerv, -prydnad, -pulsåder, -sjuka, -sjukdom, -svullnad, -svulst, -åder.**

HALS, m. 2. (t. Halse; sjöt.) Det tåg, hvar medelst ett undersegels lovars-skothörn, eller ett stagsegels främsta hörn, nedhalas och styfskräcks. *Skeppet ligger med babords h-ar, vinden kommer in från babord.*

HALSBAND, n. 5. 1) Band med påträdde perlor o. d., som till prydnad bäres om halsen. Bildar åtskilliga sammansättningar, såsom: Perlbandsband, Bernstenshalsband, m. fl. — 2) En 2 eller 3 tum bred läderrem, stundom beslagen med bleck, som är fastspänd om halsen på hundar, för att dervid binda dem; äf. ring af metall, vanligtvis messing, som begagnas dertill. — 3) Benämning på en del af en kanon.

HALSBEN, n. 5. Ben, knota, som har sitt läge i halsen.

HALSBERGA, f. 1. Halskragen på en hjälm.

HALSBINDEL, m. 2. pl. — *bindlar*. Bindel att binda om halsen, på resor o. s. v.

HALSBRYTANDE, a. 1. 4) Sägdes om företag, försök, rörelse, o. s. v., hvarvid man lätt kan bryta halsen af sig. *Ett h. språng*. — 2) (fig.) Högst farlig.

HALSBRÄNNA, f. 1. Brännande känsla i svalget, hvarvid ofta spotten ymnigt flyter, förorsakad af magsyra.

HALSBÖLD, m. 5. Böld, som har sitt läge i halsen.

HALSDUK, m. 2. 1) Fälladt tygstycke, som hopplagdt brukas af manspersoner att knyta om halsen. Har flera sammansättningar, såsom: Lång-, Spänn-, Silkeshalsduk, o. s. v. — 2) *Syn.* Manshalsduk. — 3) Fälladt tygstycke, som, viket i triangelform, bäres af fruntimmer på det sätt, att ryggen deraf till en del beläges och att de två sidostyckarna hopfästas framtill öfver bröstet. Bildar åtskilliga sammansättningar, såsom: Florshalsduk, m. 2. — *Syn.* Qvinnfolkshalsduk, Fruntimmershalsduk, Halskläde.

HALSFISTEL, m. 2. pl. — *fistlar*. Fistel, som har sitt läge i halsen.

HALSFLUSS, m. 3. Halsjukdom med inflammation i svalget.

HALSGROP, f. 2. Fördjupning på främre delen af halsen tätt ofvanom öfre delen af bröstbenet.

HALSGRÄS, n. 3. Örtén *Gentiana campestris*. **HALSHUGGA**, v. a. 3. (höjes som *Hugga*) Adöfva någon på det sätt, att hans hufvud skiljes ifrån kroppen med en bila. — *Halshuggande*, n. 4. o. *Halshuggning*, f. 2.

HALSJERN, n. 3. Jernring, fäst vid skampålen, och som fastläses om halsen på förbrytare, hvilka skola schavottas. *Stå i h.*

HALSKED, f. 3. eller **HALSKEDJA**, f. 1. Kedja af metall, vanligen guld, som till prydnad bäres om halsen; äfv. kedja af något slags metall, hvarvid något föremål, t. ex. iorgnätt, medaljong, ur o. s. v., är fästadt, och som man bär om halsen.

HALSKLÄMP, m. 2. (skepp.) En på utsidan af brädgången fastspikad träklämp, med en skifva eller ett hål, hvarigenom storehals balas.

HALSKLÄDE, n. 4. Se *Halsduk*.

HALSKNOP, m. 3. (sjöt.) Se *Falltrepsknop*.

HALSKNOTA, f. 1. Se *Halskotta*.

HALSKNÖL, m. 2. Se *Strupknöl*.

HALSKÖRS, n. 3. Körs, som man bär fram på halsen.

HALSKRAGE, m. 2. pl. — *kragar*. Klädespersedel af tunt, hvitt tyg, som fruntimmer bära om halsen och öfver bröstet; äfv. smal, rund krage, som till prydnad bäres endast om halsen. *Veckad, krusad h.*

HALSKRÄS, n. 3. Se *Fräs*.

HALSLINNING, m. 2. Linning vid halsen på ett plagg, t. ex. en skjorta.

HALSREM, f. 2. pl. — *remmar*. Rem på ett betseltyg, hvilken går under halsen på bästen.

HALSREMSA, f. 1. Remsa af fint, hvitt tyg, som fruntimmer till prydnad bära om halsen.

HALSRING, m. 2. 1) Ring af metall, t. ex. vriden bronstråd, som fordom hos Germanerna bars till prydnad om halsen. — 2) Jernring, som fastslädes om halsen på en fånge, och hvarmedelst han genom en derifrån gående kedja är fastgjord vid vägg eller golf.

HALSRÄTT, m. sing. Betydde, i äldre språk, rättighet att döma i lifssaker.

HALSRÖST, f. 3. Se *Falsett*.

HALSSAK, f. 3. (fam.) Se *Lifssak*.

HALSSMYCKE, n. 4. Smycke, som man bär omkring eller på halsen.

HALSSNUDD, f. 3. Snudd, som bäres omkring halsen.

HALSSPANT, n. 3. (skepp.) Det spant akter eller för, hvarvid fartygets rundning vidtager.

HALSTARRIG, a. 2. (Egentl.: Styf i halsen)

1) Som gör envist motstånd emot andras vilja, ehuru den är laglig och befogad. *En h. menniska.* — *Syn.* Se *Envig*. — 2) (om sak) Som röjer, utvisar, tillkännagifver halsstarrighet. *Ell h-t motstånd.*

Anm. Den *halsstarrige* kallas *Hårdnackad*, om han oakadt alla förnåftsgrunder förkastar sitt motstånd.

HALSTARRIGHET, f. 3. Egenheten att vara halsstarrig.

HALSTARRIGT, adv. På ett halsstarrigt sätt, med halsstarrighet.

HALSTOPPARE, m. 3. (skepp.) Kort tåg med en knop i hvardera ändan, hvilket tjänar att fasthålla seglet, om halsen skulle springa eller blifva afskjutet.

HALSTYCKE, n. 4. 1) Stycke vid halsen på ett klädesplagg eller en rustning. — 2) Stycke kött, från hvilket halsen på ett slagadt kreatur.

HALSTYFF, a. 2. (mindre brukl.) 1) Stel i halsen. — 2) Se *Halsstarrig*.

HALSTYFTHET, f. 3. Egenheten, att vara halsstyf.

HALSTALJA, f. 1. (skepp.) Se *Stjerttalja*.

HALSTER, n. 3. 1) Köksredskap, bestående af flera nästan parallellt löpande fina jernstänger, på något afstånd fastade vid hvarandra, med handtag och små fötter af jern under, begagnadt att derpå hindring steka (halstra) kött, fisk, m. m.

Steka på h. — 2) Fordom brukligt pinoredskap, hvarpå förbrytare stektes levande.

HALSTER, f. 2. pl. *halstrar*. Se *Jolster*.

HALSTERSTEK, f. 2. Kött, stekt på halster.

HALSTRA, v. a. 1. Steka på halster. — *Halstrande*, n. 4. o. *Halstring*, f. 2.

HALSTÄPPA, f. 1. (föga brukl.) Svårighet att svälja.

HALSVRED, n. 3. Ett slags ganska svår åkomma, bestående deruti, att den sjuke endast med största svårighet kan vrida halsen, och vanligtvis förorsakad af fluss.

HALT, hållt, m. sing. I. 1) Hvad ett ämne innehåller af andra ämnena, som hafva högre värde. Sages isynnerhet om metaller. *H-en af kopparmalm, jernmalm, o. s. v.* Bildar en mängd sammansättningar, såsom: Guld-, Silver-, Koppar-, Jern-, Salpeterhalt, m. m. — 2) Ett mynts metallvärde. *H-en i ett guld- eller silvermynt.*

Mynt af god ell. full h., som har sitt fulla metallvärde. *Mynt af sämre h.*, se *Ringhaltig*. — 3) Det innehåll af mineral, som finnes hos ett mineralvatten. Mest i sammansättningar, t. ex.: *Jernhalten, seafvelhalten af ett helsovatten.*

4) (fig.) Inre värde, beskaffenhet. *Den mannens sanna h.* är ganska svår att bedöma. *Detta röjer tillräckligt h-en af hans läror.*

HALT, hållt, m. 3. II. 1) Uppehåll, som krigsfolk gör i sin marsch. *Göra h.* *En lång h.* *Under h-en.* Sages i utsträckt bem. äfven om det uppehåll, man gör i en vandring, på resor, o. s. v. — 2) Ställe, der krigsfolk gör uppehåll på marsch. — 3) (jäg.) Benämning på vissa ställen vid en skallplats. — *Tal.* 1) Kommandoord, hvarigenom man befället en trupp att stanna. *Halt!* — 2) Tillrop, hvarigenom tillkännagifves, att man bör hålla upp, stanna med något. — *Syn.* Håll! Håll upp! Stopp!

HALT, hållt, a. 1. III. Som haltar. *Han är h.* — Brukas äfv. substantivt. *En h., ett par h-a.*

HALTA, v. n. 1. Sages om den, som vid gåendet, för hvartannat steg faller ned med

kröppen åt ena sidan. *H. på ena foten.* *H. på venstra sidan.* *H. på begge sidor*, vid gåendet falla ner med kroppen på begge sidor mer, än som är faller vid naturlig gång; äfv. (fig. fam.) hålla med begge partierna. (Fig.) *Det är alltid något, som h-r, något, som telar.* *En vers, som h-r*, i hvilken någon stavelse fattas.

HALTÄNDE, n. 4. Ett slags naturfel, då någon haltar. — *Part. pres.* Som haltar. Brukas stundom nästan adjektivt. *Ell h. bud.* *En h. häst.* (Fig.) *H. vers*, som har en stavelse för litet. *H. fras, mening, period*, som har någon af sina delar allt för kort.

HALTLÖS, a. 2. Utan halt, utan inre värde.

H-t prat. *H-a verser.*

HALTLÖSHET, f. 3. Egenheten att vara haltlös. *H-en af en lära.*

HALVÄG, m. 2. Väg utåt kanalbank eller flodbädd, för forttygs halande.

HAM, m. 2. Gammalt ord, som betydde: Knäveck. Bibehåller sig ännu i uttrycket: *H. och hål*, tätt efter, t. ex.: *Följa, förfölja någon i h. och hål.* *Hu någon i h. och hål efter sig.*

HAMADRYAD, ---ad, f. 3. (grek. myt.) Träd- eller skogsnymf.

HAMMARBAN, m. 2. Den undre jemna ytan på en hammare, hvarmed den träffar ett föremål, när man hamrar.

HAMMARBAND, n. 3. (byggn. k.) De öfversta förbindande hjelkarna af ett rustverk.

HAMMARBLECK, n. 3. Beslag på skafvet af en stångjernshammare, hvarmed lyftarmarna verka.

HAMMARE, m. 2. o. 3. pl. *hamrar* och *hammare*. 1) Verktyg att slå eller smida med, af olika form och storlek, bestående hufvudsakligen af ett afhängt jernstycke, i ena ändan fjockt, med en jemn och afrundad ändyta (Ban), i den andra deremot smalt eller med tvenne utstående spetsar, och i midten försedd med ett hål eller öga, hvari skafvet är fästadt. *Bulla, slå med h.* *Slå in en spik med h.* — 2) Se *Stångjernshammare*.

— 3) (i dagligt tal) Stångjernssmedja. — 4) (anat.) Ett af de små benen i trumhålan uti örat, så kalladt för sin likhet i form med en hammare.

HAMMARHAI, m. 2. En art af Haislägtet, hvars platta hufvud vidgar sig i form af en hammare. *Squalus Zygena*.

HAMMARHJUL, n. 3. Hjul, som driver ett hammarverk, t. ex. en stångjernshammare.

HAMMARHJULSTOCK, m. 2. Hjulstock, som sätter en stångjernshammare i rörelse, medelst lyftarmarna.

HAMMARHÄRD, m. 2. Härd i en hammar-smedja.

HAMMARPEN, m. 2. Se *Pen*.

HAMMARSKAFT, n. 3. Skafvet på en hammare, antingen för hand eller i hammarverk.

HAMMARSKATT, m. 3. Den afgift af en procent utaf årliga tillverknigen vid stångjernshamrar, som erlägges till kronan.

HAMMARSLAG, n. 3. Slag med eller af en hammare.

HAMMARSLAGG, m. sing. 1) Den oxidhinn, som bildas på ytan af någon koppars, då de glödgas, och hvilken vid utsmidningen afläppligen i form af fjäll. — 2) Den smälta, glasartade massa, som bildas vid tackjernets bearbetning i härd, för att förvandlas till smidigt jern. Är af tre slag: Råslagg, Färskslagg och Stockslagg. Se d. o.

HAMMARSMED, m. 3. Smed, som arbetar i en hammar-smedja.

HAMMARSMEDJA, f. 1. Se *Hammarverk*. **HAMMARSTÄLLNING**, f. 2. Den af trä eller tackjern gjorda stomme, som upphär skafvet på en stångjernshammare.

HAMMARVERK, n. 3. Inrättning eller hus, der jern, koppars, stål eller messing med tillhjälp af eld och hammare förarbetas till hvarjehanda föremål, eller der tackjern förvandlas till stångjern.

HAMMEL, m. 2. pl. *hamlar*. Gälld gumse.

HAMN, m. 2. I. (i fornspråket *Hamur*) 1)

(ursprungligen) Skapnad, gestalt, skepnad. *Medan han var i vargs h.* — 2) Se *Våtnad*. — 3) Se *Ham*.

HAMN, m. 2. II. (i fornspråket *Hafn*) 1)

Plats vid en hafskust, der fartyg kunna ligga i skydd för vind och våg. *Ligga komma, inlöpa i, utgå, utlöpa ur h.* *Uppgå h-en.* *Söka h.* *Taga h.* *Inlöpa i hamn.* — 2) Se *Hamnstad*. — 3) (fig.) Säker tillflykt. *Han har dragit sig ur världen och hvilar nu i h-en efter stormarna.* *Han har fått sig ett godt pastorat och är nu i h.*

HAMNA, v. n. 2. 1) Inlöpa i hamn. — 2)

(fig.) a) Ankomma till ett ställe. — b) Komma i lugn och säkerhet efter ett bullersamt och oroligt lif.

HAMNANKARE, n. 4. Stort, vid en strand fästadt ankare, hvarvid fartyg kunna förtöjas.

HAMNBRO, f. 2. o. **HAMNBRYGGÅ**, f. 1.

Se *Skeppsbro*.

HAMNBUSE, m. 2. pl. — *busar*. Fattig gosse, som på torg och i hamnar erbjuder sin tjänst åt allmänheten att hembära uppköpta saker.

HAMNFOGDE, m. 2. pl. — *fogdar*. Person, som har uppsigt uti inre hamnar och kanaler, stundom under en hamnkapitens lydnad.

HAMNKAOPEN, hamnkapiten, m. 3. Person, som har närmaste befälet öfver hamninrättningen i stapelstad eller större sjöstad, och hvilken det åligger att tillse, det hamnen är försedd med bollverk, bryggors, kajer, duc d'Alber och andra förtöjningsanstalter i brukbart skick, samt att vaka öfver hamnordningens efterseend.

HAMNKARTA, f. 1. Hydrografisk karta öfver en hamn.

HAMNKEDJA, f. 1. Grof kedja, hvarmed en hamn stänges.

HAMNMÄSTARE, m. 3. Se *Hamnkapiten*.

HAMNORDNING, f. 2. Ordningstadga för dem, som begagna en hamn.

HAMNPENNINGAR, m. 2. pl. Afgift, som i hamn liggande fartyg måste erlägga för begagnandet af förtöjningsanstalterna.

HAMNPRIS, n. 3. Gångbart, gällande pris å varor, som i hamn försäljas.

HAMNREGLEMENTE, n. 4. Se *Hamnordning*.

HAMNRÄTT, m. 3. Egen domstol i småvre mål, angående fiskerierna, och bestående af hamnfogden såsom ordförande och tre fiskare såsom bitillare.

HAMNSTYRELSE, f. 3. Benämning på den myndighet, som har högsta inseedet öfver en hamn.

HAMNTID, m. 3. Den tid, då högt vatten eller flod inträffar i någon viss hamn, vid ny och fullmåne.

HAMNUPPSYNINGSMAN, m. 3. pl. — *män*. Underordnad tjänsteman, som vakar öfver ordnningen i en hamn.

HAMPA, f. sing. 1) Årlig växt, som har hån- och honblommor på särskilda stånd, allmänt odlad,

dels för den i stielken innehållna tågan, som användes till spånad, dels för dess frön, hvaraf hampolja pressas. *Odla h.* — 2) De till häckling och spånad beredda tågorna af denna växt. *Spinna garn af h.* — *Se. Hampfrö, -garn, -häckla, -lärf, -odling, -sepp, -skäfvor, -stielk, -stånd, -åker.*

HAMPA SIG, v. r. 1. (pop.) Förefalla, falla sig, tillslutligen inträffa. *Om det så h-r sig.* Härledes ifrån det gamla ordet *Happ*, oförmodad lycka.

HAMPBLÅR, f. pl. Affall af hampa vid häckling.

HAMPBRÅKA, f. 1. Verktyg, hvarmed hampa bråkas.

HAMPBREF, n. sing. Af gamla tåg utredd hampa.

HAMPLAND, n. 3. Land eller liten åker, besädd med hampa.

HAMPOLJA, f. 1. Olja, pressad af hampfrö.

HAMPSPÖKE, n. 4. 1) Fågelskrämma på ett hampland. *Se ut som ett h.*, vara ful, så att man kan skrämman folk. — 2) (fig. fam.) Ganska ful person.

HAMPSTOL, m. 2. Bock, att skäcka hampa på.

HAMPSTROLL, n. 3. *Se. Hampspöke.*

HAMPVÄF, m. sing. Väfnad, förfärdigad af hampgarn.

HAMPVÖRT, f. 3. (bot.) *Se. Hjortröst.*

HAMRA, v. a. 1. Slå, bulta med hammare.

HÄMPÖKE, n. 4. 1) Fågelskrämma på ett hampland. *Se ut som ett h.*, vara ful, så att man kan skrämman folk. — 2) (fig. fam.) Ganska ful person.

HÄMSA, v. n. 1. (fam.) Gå oaksamt till väga. — *Hamsande*, n. 4.

HÄMSIG, a. 2. (fam.) Som går oaksamt till väga i hvad man gör.

HÄMSTER, m. 2. pl. hamstrar. Djur af Gnagarne, rödbrunt, med svart buk, hvit strupe, kort svans, ovig kropp och lindpårar; ägget i dyala från oktober till februari, i djupa, rymliga bon under jorden. *Cricetus frumentarius.* — *Se. H-skinn.*

HÄN, hann, pron. pers. m. I genit. *hans*; dat. o. akkus. *honon.* *H. säger, skrifer. Det är h., h. sjelf.* — Brukas i tilltal till personer, dem man icke kan kalla *Herre*, men som vilja vara något för mer, än att kallas *Du* eller *Ni*, t. ex. betjenare. *Hör han, min vän, anmål mig hos greffen.*

HÄNBI, n. 4. Bi af hankön.

HÄNBLOMMA, f. 1. Blomma med endast ståndare.

HÄND, f. 3. pl. händer. 1) Kroppsllem vid nedre ändan af armarna, och som utsträcker sig ifrån handlofen till fingerspetsarna, bestående af flathanden, sammansatt af fem längre ben, samt fingrarna, hvilka hvardera hafva trenne ben, utom tummen, som har blott två, alla förenade med ledgångar, så väl sins emellan som med flathandens ben. *Hägra, venstra h-en. Flata, afveiga h-en. Lång, kort, bred, smal, fet, knubbig, torr, mager, knotig h. Knuten h. Häfva kalla, varma händer. Frysa om händerna. Häfva ondt i händerna. Tvätta händerna eli. tvätta sig om h. Fatta, taga, trycka, krama ens h. Hälla, fatta någon vid h-en. Kyssa ens h. eli. kyssa någon på h-en. Gifva, räcka h-en åt någon. Föra, leda vid h-en. Öppna, tillsluta, knyta h-en. Knäppa ihop, slå ihop händerna. Höja, lyfta händerna mot himmelen, mot höfden. Häfva, bära, hålla något i h-en. Lofva af, föda sig med sina händers arbete. H. full,*

så mycket som får rum i handen, t. ex.: *En h. full mjöl*; äfv. (fig.) något helt litet, t. ex.: *En h. full soldater. Med värfan i h. Lägga h-en på värfan*, (fig.) göra sig färdig att draga värfan. *Taga någon i h.* (Fig. fam.) *Vi så taga hvarandra i h.*, vi äro lika goda, vi ha ingenting att förebå hvarandra. (Fig.) Lemna någon hägra h-en, afstå företädet åt någon. *Gifva någon sin h.*, taga till äkta. *Lyfta h. emot någon*, göra sig färdig att anfälla någon. *Gifva en h-en på något*, gifva en handen till tecken, att man vill hålla, hvad man lofvat eller kommit öfverens om. *Der har ni min h. på det*, jag lofar er det med handslag. *Gifva med varin h.*, gifva en något egenhändigt och personligen, utan testamente. *Gå h. i h.*, gå och hålla hvarandra i hand; (fig.) följas åt, t. ex.: *Bratt och elände gå h. i h.* *Det skaflet ligger väl i h.*, är bekvämt att hålla i hand. *Röra hvarken h. eller fot*, vara alldeles orörlig, blifos. *Lägga händerna på något. Lägga ell. bära händer på, våldsam h. på*, slå, förföra handgripligt våld emot någon. *Lägga h. vid ett arbete*, sysselsätta sig dermed. *Lägga sista h. vid ett arbete*, göra det sista, som fordras, för att det skall vara fullkomligt färdigt. (Fig.) *Lägga h. vid ett mål*, *Se. Handlägg.* *Lägga en på händerna*, vara en till besvär, börd. *Ha sin h. i något*, vara delaktig, inblandad deri, hafva besattning dermed. *Ha sin h. med i spelet*, hafva del i något. *Hafva i handom* (gam. ablativ), hafva i sin ägo, i sitt våld, innehafva. *Hafva något af säker, god h.*, af tillförlidlig sagesman. *Hafva fria händer*, äga att fritt göra och låta. *Händerna äro bundna på honom*, han har ej frihet att göra och låta, som han vill. *Räka i goda händer*, (om person) komma till någon, som väl värdar, handleder en; (om sak) blifva föremål för god värd, tillsyn; äfv. (om arbeten, företag) öfvertagas, handläggas o. s. v. af person, som är fullt skicklig att på ett tillfredsställande sätt utföra, hvad han börjat. *Taga sin h. ifrån någon*, ej vidare bekymra sig om, frångå honom sin omvårdnad, ledning, hjälp. *Hålla h. öfver något*, *Se. Handhafva. Hålla h. öfver att . . .*, väl tillse, sörja för, att . . . *Hyra, arrendera af andra h.*, af person, som sjelf hyr, arrenderar. *Det är gjordt af skicklig h.*, af en skicklig person. *Hafva h. i här och knif på strupe*, slåss på lif och död. *H. efter h.*, ell. blott *efter h.*, småningom. *Gå h. emellan*, från h. till h., från den ena h-en till den andra, från den ene till den andra. För h., med, genom, medelst handen eller händerna, t. ex.: *Arbeta för h.* *Så för h.* *Gjord för h.* För h-en, ell. för h., nära förestående, t. ex.: *Julen är nu snart för h.* *Hafva något för händer*, vara sysselsatt med något. *I andra, tredje h.*, den andra, tredje efter någon. *Sitta i andra, tredje h.* (i spel), vara den andra, tredje. *Sitta i god h.*, hafva fördelaktig plats bland de andra spelarne. *Allting går honom väl i h.*, lyckas honom väl. *Handlingarne äro i mina händer*, i mitt förvar, i min ägo. *Falla i händerna på någon*, komma i någons våld. *Han är i sina orämnens händer*, i deras våld. *Styrelsen är i hans händer*, han leder styrelsen. *Se andra i händerna*, lefva af andras almosor. *Det står i Guds h.*, borar af Gud. *Med fulla händer*, ymnigt, frikostigt. *Lofva med h. och mun*, med ord och handslag. *Med egen h.*, *Se. Egenhändigt.* *Hafva om h.*, hafva tillsyn, värd om, ledningen af, förstå något. *På om h.*, få tillsyn,

värd &c. om något. *Taga h. om, taga om h.*, taga värd om, öfvertaga tillsynen, ledningen, styrelsen af något. *På höger, venster h.*, till höger, venster. *På fri h.*, med blotta handen, utan mätning, modell, förebild, förberedelse o. s. v., blott efter tycke, infall, ingifvelse, ögonmått, t. ex.: *Måla på fri h.* *Skjuta på fri h.*, utan att lägga an. *Vara på egen h.*, vara ensam, vara lemnad åt sig sjelf, utan annans ledning, hjälp, tillsyn, bero endast af sig sjelf. *Lemna någon på egen, fri h.*, lemna någon åt sig sjelf, låta någon hjälpa sig sjelf. *Lefva på egen h.*, vara sin egen herre. *Sätta sig på egen h.*, blifva sin egen, försätta sig i den ställning, att man sörjer endast för sig sjelf. *Göra något på egen h.*, på eget bevåg. *Vi voro på två, tre manna* (gam. genit.) *h.*, två, tre personer. *Gifva, taga på h.*, g. t. handpenning. *Hafva goda kort på h.*, bland dem, som blifvit en gifva eller som man bytt sig till. (Fig.) *Bära på händerna*, på det högsta värdera, akta, värda, älska, vara ytterst rädd, mån om, på det ömmaste värda sig om. *Till h-s*, tillreds, i beredskap, färdig att tilltaga, t. ex.: *Det var för tillfället ingen till h-s att hjälpa honom.* *Ovännen var strax till h-s att svara mig.* *Som ingen hatt var till h-s*, måste han gå barhufvad. *Till h-a* (gam. genit. plur.), tillreds, i beredskap. *Gå, komma, hålla till h-a*, *Se. Tillhandaga.* *Tillhandakomma, Tillhandahålla.* *Sälja under h.*, ej genom auktion, utan när tillfälle erbjuder sig. *Hafva under händer*, hafva i sin värd, äga att förlofa öfver. *Under händer hafvande medel*, medel, som man har i sitt förvar, i och för något ändamål ombetrodda medel. *Ur ell. från h.*, i h., från den ena till den andra. *Köpa ur första h.*, af första ägaren, ej af andra, som förut köpt af honom. *Ur h. i mun*, säges, då man genast förtär, hvad man förtjenar. *Lefva ur h. i mun*, lefva för dagen, ej hafva mer att lefva af, än sin dagliga arbetsförtjenst. *Gå fort ur händerna* (om arbete), verkställas, utföras fort. (Fig.) *Ej låta tillfället gå sig ur händerna*, ej släppa tillfället ur h., begagna sig af tillfället. *Segern gick honom ur händerna*, någick honom. *Gifva vid h-en*, underrätta om, meddela, tillkännagifva, låta veta, förstå. — 2) *Se. Handstil.* *Jag känner hans h.* *Skrifva en vacker h.* — 3) (bot.) *J. Mariæ h.*, ört med fingerlika rötter och röda, fläckiga blommor. *Orchis maculata.* Kallas äfv. *J. Mariæ Nycklar*, *J. Mariæ Rock*. — *Se. H-muskel, -nerv.*

HANDARBETE, n. 4. Allt-slags arbete, hvar till isynnerhet händerna begagnas, men ej kroppsstyrka så mycket kommer i fråga.

HANDSLÖJD, f. 3. Allt slags slöjd, hvarvid isynnerhet händerna begagnas.

HANDATLAS, häändatlass, m. 3. Samling af landkartor i mindre format eller med inskränkning till de förmästa länderna.

HANDBIBLIOTEK, häändbiblioték, n. 3. Liten boksamling, upptagande blott sådana arbeten och skrifter, som man företrädesvis tycker om eller behöfver rådfråga och begagna. — [thek.]

HANDBJELKE, m. 2. pl. — *hjelkar*. (byggk.) Bjelke i en takresning, som sammanhåller taksparrarna.

HANDEJOJ, f. 1. pl. Bojor, hvarmed händerna fängslas.

HANDBOK, f. 3. pl. — *böcker*. Bok, innehållande kort handledning i konst eller vetenskap. *Se äfv. Kyrkohandbok.*

HANDBORR, m. 2. Borr, hvar till endast

händerna begagnas, och som ej drifves med maskin.

HANDBORRSKAFT, n. 3. Borrskaf, helt och hållet af jern, med en bricka upptill, som under begagnandet sättes emot bröstet. Kallas äfv. *Bröslira*.

HANDBREF, n. 3. Bref från en furste till en person, som vänt sig till honom personligen med en supplik, eller till en konstnär eller lär, för att tacka för ett dediceradt arbete, ett gifvet konstverk, o. s. v.

HANDBRÅDE, n. 4. Litet bråde med skaf, att vid rapping taga murbruk uppå.

HANDBYGEL, m. 2. pl. — *byglar*. Bygel öfver trycket på gevär.

HANDBÄGE, m. 2. pl. — *bågar*. Pilbåge, som spändes med händerna, ej med lās.

HANDBÄCKEN, n. 3. *Se. Handfat*.

HANDBUK, m. 2. Fäladt fyrkantigt stycke, vanligtvis af grof dräll, till att torka händerna på, vid handtvagnig, eller att tvätta sig i ansigtet med.

HANDEL, m. sing. 1) Köp. *Sluta h. om något. Stå i h. med någon*, hålla på att köpa något af honom. *Göra en god h.*, ett fördelaktigt köp. — 2) Yrket att köpa och sälja genom penningar eller byte, i afsigt att derpå göra vinst. *Drifva, idka h.* *Drifva h. i stort, i minut.* *Drifva h. med en vara på utrikes orter.* *H. med utländningar.* *H. med silke, säd, kramvaror, sill, o. s. v.* Bildar en mängd sammansättningar, såsom: *Gross-, Minut-, Penning-, Vexel-, Bytes-, Spannmåls-, Kram-, Silkes-, Bokhandel, m. fl.* — 3) Förekommer äfven i sammansättningen *Kärlekshandel*; *se d. o.* — *Se. H-saffärer, -sfördel, -sföretag, -sförhållande, -sförbindelse, -sgemenskap, -slag, -slagstiftning, -smål, -ssak, -sspekulation, -sörande.*

HANDELSAGENT, häändlsäjänt, m. 3. Person, som i handelsväg utträtt uppdrag för en eller flera handlandes räknig.

HANDELSBALANS, häändlsbaläns, m. 3. Resultatet af jämförelsen emellan ett lands ut- och införsel.

HANDELSBALK, m. 2. Den hufvudsafdelning af svenska lagen, som handlar om, hvad iakttagas bör i afseende å idkande af handel.

HANDELSBETJENT, m. 3. Person, som biträder en handlande i försäljningen af dess varor.

HANDELSBOD, f. 2. En handlandes försäljningsbod.

HANDELSBOK, f. 3. pl. — *böcker*. Handlandes räkningsbok.

HANDELSBOKHÄLLARE, m. 3. En gross- eller minuthandlars räkningsförare. — Ofta få äfven handelsbetjenter denna benämning.

HANDELSBOLAG, n. 3. Bolag för bedrifvande af handel.

HANDELSBREF, n. 3. Bref, rörande handelsaffärer.

HANDELSBRUK, n. 3. Bruk, i affärsväg, som är antaget och gällande handlande mellan.

HANDELSDOMSTOL, m. 2. Domstol, som upptager mål, rörande handel.

HANDELSEXPEDIT, häändlsäckspedit, m. 3. Person, som gör resor, antingen in- eller utrikes, för en handlandes räknig.

HANDELSFART, m. sing. Sjöfart, som endast har handeln till föremål, och bedrifves endast med köpmansfartyg.

HANDELSFARTYD, n. 3. Fartyg, som gör

resor med handelsvaror. Brukas i motsats till Orlogsfartyg. — *Syn.* Kofferdifartyg.

HANDELSFLOTTA, f. 1. 1) Flotta af handelsfartyg. — 2) Samteliga ett lands handelsfartyg.

HANDELSFRIHET, f. sing. Frihet att idka handel utan inskränkningar och förbud för vissa varors ut- eller införsel, utan tryckande tullavgifter, monopoler o. s. v.

HANDELSFULLMÄKTIG, m. pl. — *måktige*. (ursprungligen adjektiv) Person, befullmäktigad af en handlande eller ett handelshus att göra och låta i ett mål å dess vägnar.

HANDELSFÖRDRAG, n. 3. Fördrag, som afslutas emellan regeringar, rörande handeln emellan deras undersåter.

HANDELSFÖRENING, f. 2. Förening af de i hvarje stad bosatta handlande i och för handelsnäringsens förför.

HANDELSGREN, f. 2. Särskilt gren af handeln, särskilt slags handel.

HANDELSHUS, n. 3. Handelsrörelse, som idkas i stort, af grosshandlare ell. grosshandelsbolag.

HANDELSINSTITUT, händelsinstitut, n. 3. Läroanstalt för ynglingar, som skola egna sig åt köpmannayrket.

HANDELSKOLLEGIUM, händelskollégium, n. 3. pl. — *gier*. Den afdelning af Stockholms stads magistrat, som handlägger ekonomiska ärenden rörande hufvudstadens handel. (— coll —.)

HANDELSKOLONI, händelskoloni, f. 3. Koloni, anlagd i och för handelsbedrivande på någon utländsk ort. (— coloni, — colonie.)

HANDELSKOMPANI, händelskämpani, n. 3. Förening emellan flera köpmän för bedrivande af något slags handel i stor skala, t. ex. Ostindiska kompaniet, Fiskerikompaniet, m. fl. (— compant, — compagnie.)

HANDELSKONTOR, händelskontor, n. 3. 1) En köpmans eller ett handelsbolags kontor. — 2) Se *Handelshus*. (— contor, — comptoir.)

HANDELSMAGASIN, händelsmagasin, n. 3. Magasin, der handelsvaror förvaras och äfven ofta försäljas.

HANDELSMAN, m. 3. pl. — *män*. Mindre handlande, minuthandlande. Jfr. *Handlande*. — Gårdsfarihandlande tituleras äfr. stundom för *Handelsmän*.

HANDELS- OCH NÄRINGS-DISKONT, ----- diskont, m. 3. Den låneinrättning till understöd för handel och näringar, som är förenad med rikets ständers bank. (— discount.)

HANDELS- OCH SJÖFARTS-FONDEN, ----- fämgd'n, m. 3. sing. def. Allmän inrättning, hvars hufvudsakliga föremål är handels och sjöfartens skyddande och befrämjande, så väl inom som utom riket. Kallades tillföre Konvoj-Kassan.

HANDELSORT, handelsplats, m. 3. Ort, plats, der handel drifves. *God, dålig h.*

HANDELSRESA, f. 1. Resa i handelsaffärer.

HANDELSRÅD, n. 3. Benämning i vissa utrikes städer på myndigheter, som handlägga handelsmål.

HANDELSRÄTT, m. 3. Se *Handelsdomstol*.

HANDELSRÖRELSE, f. 3. Bedrivande af handel.

HANDELSSKEPP, n. 3. Se *Handelsfartyg*.

HANDELSKOLA, f. 1. Se *Handelsinstitut*.

HANDELSOCIETET, händelsocietet, f. 3. Förening emellan dem af de handlande i en stad, som driva samma slags handel, t. ex. jernhandlare, klädeskrandlare, kryddkrandlare, di-versehandlare, m. fl.

HANDELSSTAD, m. 3. pl. — *städer*. Stad, som driver handel af någon viss betydhet. *God, dålig h.*

HANDELSSTAT, m. 3. Stat, som driver betydande handel.

HANDELSUPP, m. 2. Sup, som i minuthandel på vissa orter gifves en kund, då han gjort någon betydligare handel.

HANDELSYSTEM, händelsystem, n. 3. Det system, som en regering följes med afseende å handeln inom landet och dess befrämjande.

HANDELSÄLLSKAP, n. 3. o. 3. Se *Handelskompani*.

HANDELSTERM, händelsterm, m. 3. Uttryck, som angår handel och dermed sammanhängande ämnen.

HANDELSTIDNING, f. 2. Tidning, som förnämligast upptager handeln rörande ämnen.

HANDELSSTORG, n. 3. Se *Salutorg*.

HANDELSSTRAKTAT, händelsstraktat, m. 3. Se *Handelsfördrag*. (— tract —.)

HANDELSVARA, f. 1. Vara, som är föremål för handeln eller afhandlas hålles till salu.

HANDELSVETENSKAP, f. 3. Lära om ämnen, som med handeln hafva gemenskap.

HANDELSVÄG, m. sing. (fig.) Förhållandet emellan ett lands ut- och införsel.

HANDELFÄLLEN, a. 2. neutr. — *et*. (Egentl.: som står med händerna nedfälda) Rådlös, försagd. *Stå helt h.* — *Syn.* Se *Rådlös*.

HANDEFÄST, a. 1. Som har styrka att hålla väl fast med händerna; stark, kraftfull. *En h. karl.* — *Syn.* Se *Stark*.

HANDEFÄSTHET, f. 3. Egenskapen att vara handfast.

HANDEFAT, n. 5. Fat att tvätta händerna uti. Kallas äfr. *Tvättfat*.

HANDEFIL, m. 2. Fil, som brukas för hand. **HANDEFORMIG**, a. 2. Som till formen liknar en hand.

HANDEFÄSTE, n. 4. 1) Fäste för handen att hålla fast vid. — 2) Se *Handtag*.

HANDEFÄSTNING, f. 2. 1) Handslag, hvarigenom löfte, öfverenskomelse fordom bekräftades. — 2) Den muntliga konungaförsäkran, Sveriges regenter fordom afgåvo; äfr. den hyllning, som landets inbyggare gäfvö en ny konung.

HANDELMÄNG, händelmäng, n. 3. Strid med handvapen; på nära håll. *Komma, råka, vara i h.*

HANDGEVÄR, n. 3. Skjutgevär för hand, isynnerhet musköt.

HANDGRANAT, m. 3. (artil.) Kastkropp, som afskjutes med mörsare på mycket korta håll, laddad till sprängning och försedd med brandrör. Kastades fordom med hand, af grenadierer.

HANDGREPP, n. 3. Grepp, rörelse med handen vid handterande af verktyg, redskap, i och för med dem afsedda ändamål. *Känna h-en, hafva h-en inne*, väl förstå att handtera ett verktyg, redskap; (fig.) vara väl beknästand i en sak.

HANDGRIPLIG, a. 2. 1) Som göres, sker med handen eller händerna. *En h. utlåtavisning.* — 2) (fig.) Ganska tydlig, uppenbar, ögonskenlig. *H-a skal.* — *Syn.* Se *Tydlig*.

HANDGRIPLIGEN, adv. Se *Handgripligt*.

HANDGRIPLIGHET, f. 3. Egenskapen att vara handgriplig.

HANDGRIPLIGT, adv. På ett handgripligt sätt.

HANDGRÄCKA, f. 1. Åkerbruksredskap, som begagnas till rensning i raderna af ett land.

HANDHAFVÅ, v. a. 2. (böjes som *Hafva*) Hafva vård om; tillse, att något rätt iaktages, sker i vederbörlig ordning. *H. lagarna. H. lag och rätt.* — *Handhafvande*, n. 4. —

HANDHAFVARE, m. 3. Den, som handhafver något. *Lagens h.*

HANDHÄST, m. 2. Ridhäst, som man låter leda efter sig, för att begagnas, då den, man rider, blivit trött.

HANDKAMMARE, m. 2. o. 3. Kammare, der hvarjehanda för ett hushåll nödiga saker förvaras, såsom linne, duktyg, m. m.

HANDKANNA, f. 1. Vattenkanna, hvarur vatten gjutes i handfatet, när man vill tvätta sig.

HANDKARDA, f. 1. Karda, vid hvars begagnande man behöfver endast händernas tillhjälp. Kallas så till skillnad ifrån Kardmaskin.

HANDKASSA, f. 1. Mindre kassa för smärre tillfälliga extra utgifter, afskild ifrån den större kassan, d. v. s. den för de hufvudsakliga, löpande utgifterna eller affärernas bedrivande.

HANDKLAPPNING, f. 2. Bifall, som gifves medelst att klappa händer. (Det franska Applaudissement.) *Skådespelarne helsades med h-ar.*

HANDKLOCKA, f. 1. Liten ringklocka för hand.

HANDKLOFFVAR, händelklöfvar, m. 2. pl. Ett slags fångsleredskap, som sättes om begge handlofvarna på en fånge, för att betaga honom bruket af sina händer. *Sätta h. på någon.* — Skrifves äfr. *Handklöfvar*.

HANDKLUBBA, f. 1. Klubba, som föres med händerna.

HANDKLÄDE, n. 4. Se *Handduk*.

HANDKORG, m. 2. 1) Korg att bära med handen. — 2) Liten arbetskorg för fruntimmer.

HANDKORT, n. 3. 1) Kort af dem, en spelare har på hand, hvilket icke är triumf. — 2) Kort af dem, en spelare har på hand, det han ej bytit sig till.

HANDKRAFT, f. sing. Kraft, som en meniska har i händerna eller armarna. *Dertill fordras god h. Maskin, som drifves med h.*

HANDKRÄMNING, f. 2. Handlingen, då man kramar ens hand.

HANDKYSS, m. 2. Kyss, som man ger någon på handen.

HANDKYSSNING, f. 2. Handlingen, då man kysser någon på handen.

HANDKÖP, n. sing. (apotek.) Läkemedels utdelande utan läkares recept.

HANDKÖPSDISK, m. 2. Yttre disk i ett apotek.

HANDLÅ, v. a. 1. Köpa. *H. något af någon.* Jag har varit hos klädeskrandlaren och h-t kläde. Brukas äfr. absolut, t. ex.: *Jag skall gå ut och h. Hvar h-r du? Hos herr N.* — *H. sig till, se Tillhandla sig.* — *H. upp, se Upphandla.* — *Syn.* Se *Köpa*. — *V. n. 1)* Drifva handel. *H. med ull, med jern, med siden-tyger.* *H. på utrikes orter.* *H. med någon*, hafva handelsförbindelse med honom. — 2) Uppföra sig, bete sig, i sedligt hänsende. *H. som en rättssköffens man.* *H. väl, illa mot någon.* *H. mot lag, pligt, samvete.* *Han h-r dermed efter bekvä, gör och låter dermed, huru han vill.* — *Syn.* Se *Uppföra sig*. — 3) *H. om:* a) underhandla om. Denna bem. är numera föråldrad; — b) (med sak till subjekt) röra, angå. *Samtale h-de om fred.* *Boken h-r om konsten att bli rik, är skriven om &c.*

HANDLAG, n. 3. 1) Sättet att handtera verktyg och redskap, när de användas för med dem

afsedda ändamål. *Hafva godt h. Det fordrar ett visst h.* — 2) (anat.) Del af handen, emellan handleden och fingrarna, hvilken utgöres af fem särskilda ben.

HANDLÄNDE, n. 4. 1) Köpande. — 2) Uppförande i sedligt afseende. — 3) Begge betn. mindre brukligt.

HANDLÄNDE, m. 3. (egentl. part. pres. af *Handla*) En, som driver handel. Sages både om gross- och minuthandlare, men ej om gatkrämare och gårdfarihandlande, såsom är fallet med ordet *Handelsman*.

HANDELD, m. 3. Leden, som förenar handen med framarmen. Kallas äfven *Handloffe* och *Handrot*.

HANDELEDA, v. a. 2. 1) Leda vid handen. I denna ursprungliga bem. mindre brukligt. Man säger då hellre blott *Leda*. — 2) (fig.) Leda, vägleda (i afseende å undervisning, uppfostran, sättet att gå till väga i livets allmänna förhållanden). *H. någon i matematik, i dygdens utövning, i de ättiganden, som tillhöra ett embete, o. s. v.* — *Handledande*, n. 4.

HANDELDARE, m. 3. o. — *DERSKA*, f. 1. Den, som handleder (bem. 2).

HANDELDNING, f. 2. 1) (fig.) Ledning. Jfr. *Handleda*. — 2) Titel, som stundom gifves korta undervisningsskrifter.

HANDELEXIKON, händelslexikon, n. pl. — *lexika*. Ordbok i mindre, bekvämt format, och som innehåller blott det hufvudsakligen nödvändiga af ett språks ordförråd.

HANDLIK, a. 2. Som liknar en hand.

HANLING, f. 2. 1) Andlig verksamhet, som uppenbarar sig i det yttre genom något dymedelst verkadt (Gerning). *En god, dålig h. Bevekelsegrunden för en h.* — 2) (mest i plur.) a) Skrift, utgången ifrån någon offentlig myndighet (embetsverk, domstol, o. s. v.), eller dit ingifven, eller ämnad att dit ingifvas. *Domstolens, kollekti h-ar.* *En h., ämnad att till rätten ingifvas.* — *Syn.* Dokument, Akt. — b) Skrift, härrörande af ett lärdt sällskaps, en akademis verksamhet. *Vetenskaps-akademiens h-ar.* — 3) (estet.) Framställning af handlinger såsom närvarande (i dramen), eller i berättande form (i fabeln, epos, romanen, &c.). *H-en i denna teaterpjäs, roman är ganska omväxlande.*

HANLINGSSÄTT, n. 3. Det sätt, hvar på någon handlar (i moraliskt afseende). *Det är icke alltid lätt att rätt bedöma andras h.*

HANLÖD, n. 5. Lod, fastadt vid en lodlina, hvarmed vättnets djup mätas.

HANDLOFFE, m. 2. pl. — *lofvar*. Se *Handled*.

HANDLYKTA, f. 1. Lykta att bära i hand. Brukas till skilnad ifrån *Gatlykta*, *Skeppskykta*, m. fl.

HANDLÄGGA, v. a. 2. (böjes som *Lägga*) Sysselsätta sig med, företaga. Brukas mest i uttrycket: *H. ett mål* (rättgångssak, embetsmål, o. s. v.); eljest såges vanligen *Lägga hand vid*. — *Handläggande*, n. 4. o. *Handläggning*, f. 2.

HANDLÖS, a. 2. Lemna, släppa någon h., lemna någon åt sig sjelt. (Foga brukl.) *H. råda*, skada, olycka, som inträffar utan någons förvalande.

HANDLÖST, adv. Oaktsamt, utan att betrakta eller bry sig om, huru det träffar. *Kasta h.* **HANDBOM**. I h., se under *Hand*.

HANDPENNING, m. 2. 1) Penningar till smärre uppköp och tillfälliga blugifter. Brukas

älv. i plur. — 2) Penningar, som en köpare på förhand ger säljaren, till säkerhet för, att han står vid köpet, och dem han i annat fall förlorar. *Jag ger er 2 rdr i h. på smöret.* — 3) Penningar, hvilka gifvas den, som tar värfning till krigstjänst, och efter hvilkas emottagande han är dertill förpliktad. *Hvar soldat fick tio rdr i h-ar.*

HANDPIK, m. 2. Se *Spontan*.

HANDPLAGGA, f. 1. Slag i handen med ett ris, som till straff tilldelas en skolgosse, för någon dess försöelse.

HANDPRESS, m. 2. Press, som skötes med hand (till skilnad ifrån Maskinpress).

HANDPUST, m. 2. Liten pust att bruka för hand, i kök, o. s. v.

HANDQVARN, f. 2. Liten qvarn, till förmalning af hvarjehanda ämnen, och inrättad att drivas med handkraft.

HANDROT, f. 3. pl. — *rötter*. Se *Handled*. HANDRÄCKNING, f. 2. (fig.) Hjelp, bistånd. *Detta var mig en god h. af honom. Gifva någon en h.* — Syn. Se *Hjelp*.

HANDRÖR, n. 3. Ett slags fordom brukligt skjutgevär, äfven kallad Half Haka.

HANSBREDD, f. 3. Bredden af en medelstor människohand. Beräknas i allmänhet till 4 tum.

HANSEKRETERARE, m. 3. Enskilt sekreterare hos en furste eller förmän person.

HANSKAS, v. d. 1. (pop. o. fam.) *H. med något*, (egentl.) handtera med handskar; (fig.) syselsätta sig med, hålla på med något. *H. med någon*, vara i delo, i tvist med någon. *Han är ej god att h. med*, att ha att göra med. *Om han får h.*, får hålla på.

HANSKOB, f. 2. Salubod, der handskar af alla slag försäljas.

HANSKE, m. 2. pl. handskar. Sydd betäckning för handen, vanligtvis af beredt skinn, att skydda den emot köld, sol eller luft. *H. med, utan fingrar. Taga h-karna på, af sig.* (Fig.) *Hästa h-n åt någon*, utmana någon. (Talesättet härleder sig deraf, att fordom, då en riddare ville utmana en annan till strid, kastade han, till tecken deraf, handsken på marken åt honom.) *Dra h-kar*, ett slags lek. — Bildar åtskilliga sammansättningar, såsom *Half-, Skinn-, Glacé-, Semskskins-handske*, m. fl.

HANSKMAKARE, m. 3. Handverkare, som förfärdigar handskar. — *Ss. H-arbete, -bod, -gesäll, -handverk, -lärning, -vara, -verkstad, -yrke*.

HANSKMAKARI, n. 3. 1) En handskmakares yrke, handverk, arbete. — 2) Handskmakares skrå.

HANSKRIFT, f. 3. 1) Egenhändig skriftelse. *Förneka sin egen h.* — Syn. *Hand*. — 2) Skrifven afhandling, bok (i motsats till tryckt). *En h. af Eddan*. — Syn. *Manskript*.

HANSKRIFVEN, a. 2. neutr. — *et*. Skrifven (ej tryckt).

HANSKÄRA, f. 1. Liten lätt skära att begagna för hand.

HANSLAG, n. 3. 1) Handlingen, då man slår någon i hand, till tecken att man går in på en öfverenskommelse, eller till försäkran att man ämnar hålla ett vid tillfallet gifvet löfte. *Lofva något med h.* — 2) Se *Anslag*, 3.

HANSLÖG, händelsöj, a. 2. (pop.) Händig att slöjda.

HANSPAK, m. 2. 1) (skepp.) Häfstång af något segt träsåg, som brukas på örlogsfartyg

förnämligast vid besättning af kanonerna, och på handelsfartyg vid bråspelets eller gångspelets rundhivning. — 2) (artil.) Dylit häfstång, som vid fästnings- och belägringsartilleri nyttjas till styckenas framförande och svängande vid riktningen.

HANSPIK, m. 2. (artil.) Ett slags mindre och lättare handspak, som nyttjas vid fältartilleri.

HANSPJUT, n. 3. Benämning på ett slags spjut, som fordom brukades i krig.

HANSPRUTA, f. 1. Mindre spruta, som skötes endast med händernas tillhjälp.

HANSPÄNAD, m. sing. 1) Spånad för hand, på spinrock. Sages till skilnad ifrån Maskin-spånad. — 2) På spinrock spunnet garn.

HANSTIL, m. 2. En persons sätt att formera bokstäfverna vid skrifning; själva utseendet af hans skrift. Förkortas oftast till *Stil*. *Ful, vacker h.*

HANSTOL, m. 2. Se *Bandstol*, 1.

HANSTYRKA, f. sing. Den styrka, en meniska har i händerna. *Hafva god h.*

HANSTÄD, n. 3. Mindre, lätt flyttbart städ.

HANSTVÄRMARE, m. 3. (fyr.) Svärmare, som kastas med hand.

HANVSÄG, f. 2. Säg att begagna för hand (till skilnad ifrån säg i en sägqvarn).

HANVSÖL, n. 3. Den första försäljningen, någon gör på dagen. — Ordet kommer, enligt *Thre*, af *Hand* och *Selja*, sälja.

HANDTAG, n. 3. 1) Tag med handen. *Gifva någon ett h.*, för att hjälpa honom öfver en rämnål. — 2) Särskilt del på verktyg, redskap, kärl, enkom ämnad att fatta i med handen, för att lättare och bekvämare kunna bära, handtera dem. *H. på en plog*. — 3) (fig. fam.) Hjelp, bistånd. *Detta var ett godt h. för honom. Göra någon ett godt h.*, en god hjälp.

HANDTECKNING, f. 2. Egenhändig namnteckning.

HANDTERA, v. a. 1. (af *Hand*) 1) Med händerna hålla, röra; medelt händerna göra bruk af (verktyg, redskap, o. s. v.). *Varsamt h. något*. *Han förstår att h. plogen, yran, sägen, penseln, mejseln, o. s. v.* — Syn. *Bruka, Sköta, Behandla*. — 2) (fig. a) Bemöta, behandla. *Väl, illa h. någon*. *Man kan h. honom, hur man vill*. — 3) (med sak till objekt) Behandla, bedriva, leda. *H. en sak väl*. *Utgången beror af, huru man h-r saken*.

HANDTERANDE, n. 3. Handlingen, hvarigenom någon eller något handteras.

HANDTERING, f. 2. 1) Se *Handterande*. — 2) Näringsyrke, isynnerhet sådant, hvarvid arbete med händerna äger rum. *En snygg, osnygg h.* HANDTERLIG, a. 2. 1) Som låter handtera sig. *Väl, illa h-t verktyg*. — 2) (fig.) Som låter leda, rätta, böja sig; som fogar sig efter andra. *Gossen är temligen h.* — Syn. *Böjlig, Läraktig, Villig*.

HANDTLÅNGA, v. n. 1. Biträda en handverkare i det gröfte af dess arbete, hvartill ingen färdighet i själva yrket behöfves. *H. åt en murare, plåtslagare, o. s. v.* — *Handtlångande*, n. 2. o. *Handtlångning*, f. 2.

HANDTLÅNGARE, m. 3. och — *GERSKA*, f. 1. 1) Person, som handtlångar åt någon handverkare. — 2) (fig.) Medhjelpare, biträde.

HANDTRYCKNING, f. 2. 1) Handlingen, då man med sin hand trycker en annans. *Med en h. gaf hon honom tillkännna, att han ej borde låtsas om något*. — 2) (fig. fam.) Penningar, som gifvas någon (egentl. obemärkt tryckas honom i

handen), för att i något afscende muta honom. *En liten h. gör stundom folk både blinda och döfva*.

HANDTVAGNING, f. 2. Händernas tvättande.

HANDTVÄR, n. 3. Yrke, för hvars bedrivande inga större anläggningar äro nödiga, och hvartill fördras stor mekanisk färdighet, men liten eller ingen vetenskaplig insigt. (Talesätt) *Göra h. af något*, utföra, bedriva det såsom ett handverk, d. v. s. mekaniskt. — *Ss. H-sgesäll, -slärling*.

HANDTVÄRKARE, m. 3. En, som driver ett handverk för egen räkning. — *Ss. H-hustru*.

HANDTVÄRKARHUS, n. 3. En handverkares familj.

HANDTVÄRKERI, n. 3. Se *Handtverk*.

HANDTVÄRKSBRUK, n. 3. Särskilt för medlemmar af ett handverkskrå gällande lag.

HANDTVÄRKSPOLE, n. sing. 1) Personer af handverksklassen. — 2) (fam.) a) En handverkare och dess hustru. — b) En handverkares familj.

HANDTVÄRKSPOSSE, m. 2. pl. — *gossar*. Lärling i ett handverk.

HANDTVÄRKSHELSNING, f. 2. Ett slags ordenslösen, hvarigenom gesällerna af ett skrå igenkänna hvarandra, till förekommande af oönskad intrång.

HANDTVÄRKSUS, n. 3. Se *Handtverkarhus*.

HANDTVÄRKSCLASS, m. 3. Den klass i ett samhälle, till hvilken samtliga handverkare med deras familjer och arbetare höra.

HANDTVÄRKSÅLÅDA, f. 1. Kassa, tillhörande ett handverkskrå och använd till hvarjehanda utgifter i och för skråets gemensamma bästa.

HANDTVÄRKSMAN, m. 3. pl. — *män*. Se *Handtverkare*.

HANDTVÄRKSMESSIG, a. 2. Som utföres, verkställes, tillgår på samma sätt som i ett handverk, d. v. s. mekaniskt, utan all sjelfständig tanke, endast efter bruk och vana. *H-t arbetande, bokskrifvande, förfallande*. — Syn. *Mekanisk, Fabriksmessig*.

HANDTVÄRKSMESSIGT, adv. På ett handverksmessigt sätt. *Författa, öfversätta h.* — Syn. *Mekaniskt, Fabriksmessigt*.

HANDTVÄRKSÅLÄRE, m. 3. Målare, som är blott handverkare och ej utförar målning såsom skön konst. Kallas så till skilnad ifrån Målare, hvilken är konstnär. — Syn. (skämtv. o. föraktl.) *Plankstrykare*.

HANDTVÄRKSÅSTÄRE, m. 3. Handverkare, som aflagt mästärprovet i sitt yrke och fått rättighet att antaga gesäller och läringar i sitt arbete.

HANDTVÄRKSÖRD, n. 3. Sådant ord, som utelämnande användes i något handverk.

HANDTVÄRKSÖRÖRELSE, f. 3. Utöfvandet af ett handverk.

HANDTVÄRKSSTERM, m. 3. Se *Handtverksord*.

HANDTVÄRKSSTRÅ, n. 1. Se *Skrå*.

HANDTVÄL, m. sing. Tvål, som begagnas till händernas tvättning.

HANDVATTEN, n. sing. Vatten till händernas tvättning.

HANDVETA, f. 1. Se *Plogstjert*.

HANDVÄG, m. 2. Väg, som hålles med händerna, för uppvägnad af hvarjehanda saker.

HANDVÄNDNING, f. 2. Händens vändning. Brukas endast i uttrycken: *i, på, inom en h.*,

på så kort tid, som behöfs, för att vända handen; i ett ögonblick, i blunden, i ett nu. *I hvar h.*, i hvarje ögonblick.

HANDYXA, f. 1. 1) Liten, lätt yxa, som beqvämt kan föras med en hand. — 2) *Handya* kallades fordom ett slags stridsyxa, som både fördes med handen och kastades på längre håll.

HANE, m. 2. pl. *hanar*. 1) a) (ursprungl.) Mänlig individ af fåglarna, men isynnerhet af Hönssläktet, och i denna inskränkta mening således detsamma som *Tupp*. *Då gol h-n*. Bildar sammansättningar för hvarje särskilt slags fågel, såsom: *Tjäder-, Örr-, Kanarie-, Sleglits-, Sparfhane, o. s. v.* — *Motsats: Hona*. — b) (i utsträckt mening) Mänlig individ af djuren i allmänhet, såsom: *Lejon-, Krokodil-, Hvalfiskhane, m. fl.* — 2) Den delen af ett gevärslås, som med sitt slag tänder skottet.

Anm. I förra hem. uttalas ordet temmeligen allmänt: *hanne*, hvarjere man på sednare tiden börjat äfven skriva ordet så; men förutom det, ett uttalt med lågt a höres lika ofta och i vissa landsorter är nästan uteslutande, bör anmärkas, att våra äldre lexicografer, såsom *Spiegel* och *Thre*, bibehållit *Hane* efter det urgamla skriftsättet, hvarjere det synes vara skäl att antaga detta ensamt såsom det rätta.

HANEL, hånäll, m. sing. Örsläktet Lotus.

HANFOT, m. 3. pl. — *fötter*. (skepp.) 1) Ett vid midten af en rå på förkant fastad, trekantigt nät af plattning. — 2) Ett tåg, hvars ändar äro fästade i någon last och hvars bugt eller midt halas, t. ex. en bollspruta.

HANGARE, m. 3. (skepp.) Ett ifrån toppen af en mast eller stång hängande kort, men tjockt tåg, med en vid dess nedre ända fastspildad stor järnkruka, hvarj sidotackel bakas för diverse behof.

HANJERN, n. 3. (tekn.) Dorn till hanens fyrkant på ett gevär.

HANK, hankig, m. 2. 1) Ringsformigt, hopvridet band af qvistar, hvarmed gärdsgärdstörar sammanhållas. *Inom h. och stöf*, inom hägn af gärdsgärd. — 2) Dylit band på packkistor, att bära dem med; älv. att binda unga träd, vinrankor. — 3) Handtaget på ett besman. — 4) (kir.) En, medelst en egen nål (hanknål) genom huden dragen linneremsa eller spore, hvarigenom ett artificiellt sår bildas och underhålles. *Sätta h.*

HANKA, v. a. 1. Med händerna upprinda. Vanligare säges *H. upp* ell. *Upphanka*. — V. n. (pop. o. fam.) a) Hjelpa, pracka sig fram. — b) Vara sjuklig litet emellanåt.

HANKAM, m. 2. pl. — *hammar*. Se *Tupp-kam*.

HANKBAND, n. 3. Sjelfva bandet på en hank (hem. 4).

HANKER, m. sing. (pop. o. fam.) Se *Prackare*.

HANKIG, a. 2. (pop. o. fam.) 1) Sjuklig. — 2) Prackig. — *Hankigt*, adv.

HANKNÅL, f. 2. Tvveegad, omkring en half tum bred nål, i form af en stor fasett, hvarmed en hank (hem. 4) drages genom huden.

HANKÖN, n. sing. Det mätliga könet af djuren. Kallas äfv. *Hanslägte*.

HANKÄPP, m. 2. En del af hanen på ett skjutgevär.

HANNE, se *Hane*, 1.

HANREJ, hannräj, m. 3. Man, hvars hustru är honom otrogen.

Anm. Ordet anses af *Thre* härleda sig ifrån det keltiska *Hannrey*, hälften af något, och säledes betydja ungefär detsamma som: en half man.

HANS, hanns, genit. af pron. *Han*. *H. vän-ner, föräldrar. Det är h. bok, och icke min. H. Höghet. H. Majestät.*

HANSEATISK, a. 2. (hist.) Som tillhör eller har afseende på det tyska Hanseförbundet.

HANSEFÖRBUNDET, n. sing. def. (hist.) Det förbund, som under medeltiden var upprättadt emellan de så kallade Hansestäderna, till skydd för deras handel.

HANSESTAD, m. 3. pl. — *städer*. (hist.) Stad, som hade del i det tyska Hanseförbundet.

A. n. m. Det fornliska ordet *Hanse* betydde: förbund. Svenska uttrycket *Hanseförbundet* är således en pleonasm.

HANSKRUF, m. 2. pl. — *skrufvar*. Skruf, som fäster flintan på ett bössläs.

HANSLETSGRÄS, n. sing. Se *Trollbär*.

HANSLÄGTE, n. sing. Se *Hankön*.

HANSWURST, -würst, m. 2. (tyskt ord) Ett slags putsstusig, stående personage på den forna tyska skådebanan.

HANVÄXT, f. 3. Växt af hånsläktet.

HAPPLA, v. n. 1. (fam., föga brukl.) Plötsligt stanna i sitt tal, utan att veta, hvad man skall säga. — *Happlande*, n. 4.

HARANG, -ång, m. 3. (fr. *Harangue*) Högtidligt tal, som hålles till en större samling af åhörare, till en furste, till trupper, o. s. v.

HARANGERA, v. a. 1. Högtidligt tilltala.

Jfr. *Harang*.

HARCELERÄ, v. a. 1. (fr. *Harceler*) Reta, bry, oroa.

HARDT NÄRA, prep. o. adv. 1) Ganska nära. — 2) I det närmaste. *H. n. död.*

HARDUN, hårdun, n. 3. Se *Ångsull*.

HARE, m. 2. pl. *harar*. 1) Djursläkte af Gnagarne, med dubbla framtänder i öfverkäken, klafven näsa, långa öron och bakben, kort svans, och 5 tår på framfötterna, men 4 på bakfötterna. *Allmän H.*, grå, öronen längre än hufvudet och med svarta spetsar liksom svansens öfre ända. Öfriga arter äro *Fjällhare* och *Kanin*; se d. o. (Ordsp.) *Många hundar äro h-as död*, den, som af många förföljes, måste till slut duka under. — 2) (fig. fam.) Rätt stackare. *Han är en h.* — *Se. Harbo*, -fett, -hane, -hona, -hår, -jagt, -kött, -lort, -spår, -stek, -träck, -unge.

HAREM, häräm, n. sing. 1) Frustuga hos Mohammedanerna. — 2) Qvinnorna deri.

HARERIS, n. sing. (bot.) Se *Sparr*.

HAREF, f. 2. pl. *harfvar*. Ett slags redskap till åkerjords uppluckring eller utsädes nedmyllande deri, vanligtvis försedd med nedåt riktade jernpinnar, som upprista jorden, och inrättad att dragas af hästar eller oxar. Se f. ö. *Pinnharf*, *Klöhsharf*, *Billharf*, *Rultharf*.

HARFAKE, m. 2. pl. — *hakar*. Hake, som förenar tvänne harfvar.

HARFKROK, m. 2. Se *Harfhake*.

HARFNING, f. 2. Förrättningen, då man harfvar.

HARFOT, m. 3. pl. — *fötter*. Fot af en död hare, som nyttjas att dermed utstryka, hvad som med krita blifvit skrifvet eller upprättadt. *Stryka öfver med h-en*, dermed utplåna; (fig. fam.) af undseende eller medhåll söka förringa ens fel eller lemna det utan uppmärksamhet; äfven söka på bästa sätt förklara och uttyda något stötande eller förolämpande yttrande, någon skymflig handling, o. s. v. — *Syn.* *Hartass*.

HARFPINNE, m. 2. pl. — *pinnar*. Pinne på en harf, hvarmed jorden uppristas och luckras.

HARFSLÅ, f. 2. Slå på en harf, hvarunder pinnarne äro inslagna.

HARFYA, v. a. 1. Köra åkerjord med harf, för att uppluckra den. *H. ned, upp*, se *Nedharfa*, *Uppharfa*.

HARFÄNG, n. 3. Se *Fjällugla*.

HARFÖTTER, m. 3. pl. (bot.) Se *Flåsgräs*.

HARHAGEL, n. 3. pl. Ett slags hagel, som användas till harjagt. — Brukas äfv. i sing. och betyder då ett sådant hagelkorn.

HARHJERTA, n. 4. 1) Hjerta af en hare. — 2) (fig. fam.) a) Radd, feg själ. *Hafva ett h.* — b) Radd, feg menniska.

HARHJERTAD, a. 2. (fam.) Radd som en hare.

HARHUND, m. 2. Jagthund, som driver på hare.

HARIS, häriss, Se *Lura*.

HARKA, f. 1. Redskap, som, bestående af en trilså med inslagna jernpinnar, fäst vid änden af ett långt skaft, begagnas att luckra och jemna upprädd jord eller borttaga ogräs från skyllade sandgångar, m. m.

HARKA, v. a. 1. Med harka (se föreg. o.) jemna, luckra eller rensa från ogräs. *H. n. d.*, se *Nedharka*. — *Harkande*, n. 4. o. *Harkning*, f. 2.

HARKLA, v. n. 1. Med ett eget sträff, skarpt ljud utstöta luft ur halsen, för att rensa strupen ifrån slem, mat, som fastnat, o. s. v. *H. upp*, på detta sätt få upp något ur halsen. — *Harklande*, n. 4. o. *Harkling*, f. 2.

HARKLÖFVER, m. sing. (bot.) Se *Flåsgräs*. **HARKRANK**, harkrånk, m. 2. 1) Tvärlagd insekt, 1 tum lång med 2 1/2 tum långa ben, och färglösa, genomskinliga vingar med brun kant. *Tipula gigantea*. — 2) (fam.) Stackare.

HARKMIN, m. sing. Se *Hundloka*.

HARKÄL, m. sing. (bot.) Se *Mjölktistel*.

HARLEKIN, se *Arlekin*.

HARLÖPE, m. sing. — *Löpe* af en hare.

HARM, m. sing. (i fornspråket *Harmr*, sorg) 1) Känsla af vrede, blandad med förakt, öfver något, som strider emot lag och rätt, emot heder och samvete, eller innebär en skymf, en orättvisa, o. s. v. *Känna djup h. öfver något. Jag ser med h., att han ej vill bättra sig. Släcka sin h. på någon, något, utgjuta sin vrede på person eller sak, antingen de äro vållande eller ej. — Syn. Förtret, Vrede, Föregelse, Förtretelse. — 2) Något, som väcker eller kan väcka en sådan känsla. Säg mig, är det icke en h.?*

HARMAS, v. d. 1. Känna, intagas af harm, yttra harm. *H. öfver något. — Syn. Förtretas*, Föregå sig, Förtretta, Känna förtretelse.

HARMATTAN, m. sing. En ganska het vind, som blåser på Afrikas vestra kust, kommande öster ifrån öfver de afrikanska sandöknarna.

HARMPULL, a. 2. Djupt betagen af harm.

HARMLIG, a. 2. Som väcker eller kan väcka harm. *En h. händelse. Är det icke h-t att höra sådant?*

HARMLÖS, a. 2. Som icke vill göra någon illa; fredlig och beskedlig. — Ordet, bildadt efter det tyska *harmlos*, brukas föga och bör anses som en germanism.

HARMONI, harmoni, f. 3. (gr. *Harmonia*) 1) Samljud af två eller flera melodier, som äro förenade till ett helt, efter harmonilärans regler, genom en grundton. — 2) Välljud, t. ex. i vers

och uttal. — 3) Öfverensstämmelse mellan delarna utaf ett helt. — 4) (fig.) Enighet, samdrägt, samja.

HARMONICHORD, harmonikård, m. 3. Ett slags stränginstrument.

HARMONIERA, v. n. 1. 1) Stämma öfverens, sammanstämma. — 2) (fig.) Lefva i god samja, samjäs, vara af lika lynne och tänkesätt.

HARMONIKA, harmonika, f. 1. Ett slags musikinstrument, hvarj tonerna frambringas genom stämda glasklockor eller jernstift.

HARMONILÄRA, harmonilära, f. 1. Läran om tonernas samtida förening till ett välljudande helt. — *Syn.* Generalbasen.

HARMONIMUSIK, -n'i-f'k, m. sing. Musik af endast blåsinstrumenter.

HARMONISK, a. 2. 1) Som innehåller harmoni, välljudande (om samljud). — 2) (fig.) Öfverensstämmande, sammanstämmande. — *Harmoniskt*, adv.

HARMONIST, -i'sst, m. 3. Kännare af harmoniläran.

HARMSEN, a. 2. neutr. — *et*. Intagen af harm. *Vara h. öfver något. — Syn.* Full af förtretelse, Förtretad, Föregad.

HARMUN, härmunn, m. 2. pl. — *munnar*. Mun (på en menniska), liknande en hares.

HARMYNT, härmynt, a. 1. Som har en mun, liknande en hares, d. v. s. med klufven öfverläpp.

HARMYNTA, härmynta, f. 1. Ört, som växer på backar, med rödblå blommor. *Thymus Acanth.*

HARMYNTHET, f. 3. Egenskapen att vara härmynt.

HARNESK, harnäsk, n. 3. Betäckning af stål för kroppen eller någon del deraf till skydd emot vapen. *Vara klädd i h.* (Fig.) Sätta någon i h. göra, att någon väpnar sig till sitt försvär; reta, utmana, föregå. — Rida sammanstängningarna Arm-, Bröst-, Benharnesk. — *Se. H-klädd*.

A. n. m. Beter i fornspråket *Harneskia*, antingen af *Hajarn*, jern, eller *Her*, här, med ändelseformen *eskia*.

HARPA, f. 1. 1) Ett slags ganska gammalt stränginstrument, vanligen i trekantig form och försedd med en resonansbotten. *Konung Davids h. Spela på h. — 2) (landthush.) Rissel.* (Fig. fam.) *En gammal h.*, gammal och ful käring. — *Se. Harphang*, -spel, -sträng, -ton.

HARPA, v. a. 1. (landth.) Se *Rissla*.

HARPASTEJ, harpastaj, m. 3. Pastej, tillagad af harbött.

HARPLEKARE, m. 3. (gam.) Se *Harpespelare*.

HARPOJS, harp[ä]js, m. sing. (skepp.) Kokt och med litet svafvel blandad gran- eller tallkåda, hvarmed rundbult o. s. v. bestrykas emot röta.

HARPOISA, v. a. 1. (skepp.) Bestryka med harpojs.

HARSPELARE, m. 3. 1) En, som för tillfället spelar på harpa. — 2) En, som kan spela på harpa. — Man brukar för fem. äfv. *Harp-spelerska*.

HARPUN, harpunn, m. 3. (fr. *Harpon*) Ett vid hvalsfångst brukligt, spetsigt, med hullingar försedd kastspjut.

HARPUNERA, v. a. 1. Kasta harpunen emot hvalfisken. *H. en hvalfisk. — Harpunerande*, n. 4. o. *Harpunering*, f. 2.

HARPUNERARE, m. 3. Person, som vid hvalsfångst är utsedd att harpunera hvalar.

HARPUNGAR, harpungar, m. 2. pl. En art af örtsläktet ägglig med hvita, lutande blommor. *Cucubalus Behen*. Kallas äfv. Smälla, Smätion, Tarald.

HARPUR, harp-ur, n. 3. Spelur, hvars toner likna dem af en harpa.

HARPY, harpy, f. 3. 1) (grek. o. rom. myt.) En af de qvinliga gudomligheter (*Harpyerne*), som straffade missdådare, och afbildades såsom rofåglar med jungfruansigtet och björnöron, smutsig kropp, menniskoarmar med stora klor, och menniskoben, som ändas i tuppfötter. — 2) (fig. fam.) Högst elak, plågsam qvinna. — *Syn.* *Furie*, *Plågoande*, *Etterdjefvul*.

HARPOJTS, **HARPOJTSÄ**, se *Harpojs*, *Harpojsa*.

HARR, m. 2. Ett slags mjuklenig fisk, 1 fot lång, randig, med liten mun och stora fjäll. Thy-mallus vulgaris.

HARSKINN, n. 3. Det afdragna skinniet af en hare.

HARSKLA, v. n. 1. Se *Harkla*.

HARSKRAMLA, f. 1. Ett slags skramla af trä, som brukas på jakt, för att skrämma upp harar.

HARSPATT, m. sing. Hård svullnad i knäet på en häst.

HARSPRÅNG, n. 3. Den krokiga och spetsiga benknöten vid leden på en hares bakben.

HARSVANS, m. 2. (bot.) Se *Flåsgräs*.

HARSYRA, f. 1. I barrskog allmänt växande ört med hvita, blåddriga blommor och angenäma syra. *Oxalis acetosella*. Kallas äfv. Syrsättning, Gökmat, Harvåpling, Vårhane.

HARTASS, m. 2. Se *Hartof*.

HARTFLOSS, n. sing. (bergsbr.) Hårt, grått eller nödsatt tackjern.

HARTS, n. 3. 1) (kem.) Växtämne, som förekommer i alla växter och i alla växtdeelar, olösligt i vatten, mer eller mindre lättlösligt i alkohol och smältande i värme. Är af två slag: *Torra* och *Liquida H-er*. — 2) (i inskränkt mening) Allmänt bekant produkt, som erhålles genom kokning af harträdens kåda.

HARTSA, v. a. 1. Tätla, bestryka, öfvertäcka med smält harts. *H. en bultj. — Hartsande*, n. 4. o. *Hartsning*, f. 2.

HARTSIG, a. 2. Bestruken med, orenad af harts.

HARUGGLA, f. 1. Se *Kulluggla*.

HARULL, f. sing. 1) Haren af silkesbären. — 2) En art Ullgräs, som växer i kärr, med ägg-rundt, blifvågadt blomax. *Eriophorum vaginatum*. Kallas äfv. Hadd, Svarthufvud.

HARVÅPLING, m. 2. Se *Harsyra*.

HARVÄRJA, f. sing. (fig. fam. skämtv.) *Taga till h-n*, äy.

HARÄPLE, n. 4. Ett svampsläkte under jorden. Scleroderma.

HARÖGA, n. 4. pl. — *ögon*. 1) Öga af en hare. — 2) Öga på en menniska, så beskaffadt, att ögonlocket ej kan slutas till.

HARÖGA, a. 2. Som lider af svårigheten att ej kunna sluta till ögonlocken.

HARÖGDHET, f. 3. Egenskapen att vara harögd.

HAS, m. 2. Det ställe på bakbenen af fyrfota djur, der leden är. *Sätta hästen på h-arna*, tvinga honom tillbaka så hålligt, att han sätter sig på basarna dervid. *Björnen reste sig på h-arna*, på bakbenen.

HASA, v. a. 1. *H. hästar*, skära af hasleden eller senorna vid hofvarna på dem, för att göra

dem obrukbara, isynnerhet till strid. — *H. sig.* v. r. *H. sig ned för ett tåg*, med fötterna i kors om de samman släppa sig ned derpå med händerna.

HASA, f. 1. (pop.) Utsliten sko.

HASARD, -ård, m. 3. (fr.) 1) Lyckträff, slump. — 2) Äfventyr, fara.

HASARDERA, v. a. 1. Äfventyra, våga.

HASARDSPEL, hasårspel, n. 3. Vågspel.

HASP ell. **HASPE**, haspe, m. 2. pl. *haspar*. Jernhake, fästad vid yttre kanten af en dörr, och hvarmed den stänges, på det sätt, att den nedfälls i en på dörrposten inslagen märke. Man säger äfv. Dörrhaspe.

HASPEL, haspel, m. 2. pl. *hasplar*. Redskap, hvars ändamål är att regelmässigt afdelat spunnet garn, bestående af en axel med fyra armar, på hvilka ändar sitta tvärtråd eller kryckor, hvar öfver tråden vindas, samt försedd med ett hjul, som roterar blott en gång för hvar hundrade omlopp af haspeln, då hjulet lyfter en hammare, som med en knäpp eller visare utmärker omloppens antal. Kallas äfv. Knäpphjul.

HASPLA, v. a. 1. Medelst haspel afdelat spunnet garn. Jfr. *Haspel*. — *Hasplande*, n. 4. o. *Haspling*, f. 2.

HASSEL, m. sing. 1) Buskväxt af de Hängblomiga, allmän i ängsmark, med röda hanblommor iunder de långa hönghängena, och allmänt bekant för sina smäckliga nötter. *Corylus avellana*. — 2) Hasselbuskar. *Der i ängen fanns mycken h.* — 3) Sjelfva veden, stammarna eller grenarna af hasselbusken. *En kapp af h.* — *Ss. H-knopp*, -skog, -trä.

HASSELBUSKE, m. 2. pl. — *buskar*. Buske af Hasselväxten.

HASSELKÄPP, m. 2. 1) Käpp, gjord af ett hasselrör. — 2) Se *Hasselspö*.

HASSELMUS, f. 3. pl. — *möss*. Djur af Gnagarne, med utstående öron, lång, hårig svans, och liknande en liten råtta af gulbrun färg. Lefver helst i låta hasselsnår. *Myoxus muscardinus*.

HASSELNÖT, f. 3. pl. — *nötter*. Nöten af hasselbusken.

HASSELRÖR, n. 5. Rak, smalare stam eller gren af hasselbusken.

HASSELSPÖ, n. 4. Spö af hasselbusken.

HASSELÖRT, f. 3. Ört med klocklika, rödbruna blommor, som sitta nära vid roten, i bladvecken. *Asarum europæum*.

HAST, f. sing. Förhållandet, omständigheten, att något göres, verkställes fort, skyndsamt. *Göra någonting i, med h. Gjord i största h. Jag åt en bit i största h.* (Pop. o. fam.) *Det har ingen h.*, det behöfves ingen brådska. — *Syn. Se Hastighet*.

HASTA, v. n. 1. 1) Bemöda sig att komma, hinna, uppnå, göra någonting fort. *Han h-r, för att hinna fram i tid. H. icke så mycket, då blir arbetet illa gjort. H. till ett ställe*, skyndsamt begifva sig dit. — *H. bort*, skynda att komma sin väg, att fly undan, att begifva sig ifrån ett ställe. *H. med något*, skynda att göra något; äfv. allt för mycket brådska med något. — *H. på, h. på med*, påskynda, t. ex.: *H. på arbetet: h. på med afresan; h. på med middagen*, laga, att middagen snart blir färdig. — *Syn. Brådska, Brådstöta, Skynda*. — 2) Fordra hast, skyndsamt, brådska. *Arbetet h-r ej*. Brukas stundom äfven impersonelt, t. ex.: *Det h-r ej; det h-r ej med arbetet*. — *Syn. Brådska*.

HASTÄNDE, n. 4. Förhållandet, omständigheten, att man hastar.

HASTIG, a. 2. 1) Säges i fråga om måttet af den tid, som behöfves för något slags rörelse, hvilken som helst. *Bura h. var farttygets fart? Mycket långsam; blott en knop i timmen*. — 2) Som sker, göres, förrättas, rör sig på jämförelsevis kort tid. *H-t arbete. En h. måltid. Ett h-t genomgående. H. puls, se Puls*. — *Syn. Bråd, Skyndsamt, Snabb, Gesvind, Quick, Brådstöta*. — 3) Som sker snarare, än man förmodat, väntat. *En h. afresa. En h. död*. — 4) *H. sluttning*, brant s. — 5) (om person) a) Snar att handla; som ej länge betänker sig, innan man skrider till handling. — b) Som snart blir ond. Man säger äfven i samma mening: *H. till sinnes, h. af sig*.

HASTIGHET, f. 3. 1) Förhållandet emellan tiden för en kroppens rörelse och den väg, rymd, den derunder tillryggelägger. *H-en af planeternas omlopp kring solen. H-en af en kroppes fall. H-en af ett farttygs gång genom vattnet. Stor, ringa h. Med mycken h. Pulsens h.*, det större eller mindre antalet af dess slag i sekunden. — 2) Skyndsamt, brådska. *I h-en glömde jag, att . . .* — 3) Plötsligt upplammande vrede. *I h-en slog han honom en örfyl*.

HASTIGT, adv. 1) På jämförelsevis kort tid. *H. fullbordat ett arbete. Som h-gast*, i största hast. (Fam.) *H. och lustigt*, fort, utan omsvep, utan tidsutdrägt. — *Syn. Fort, Skyndsamt, Flink, Hurtigt, Raskt, Quickt*. — 2) Plötsligt, oförväntadt. *Helt h., när vi minst väntade det, kom order att töga i fält*. — 3) *H. sluttande*, med brant sluttning.

HASTVERK, n. 3. Arbete, verk, gjort i hast och således ej med nödig omsorg.

HÄT, n. sing. 1) Fortfarande känsla af illvillja mot någon. *Ett gammalt, inrotadt, dödligt, oförsonligt h. Hafva, hysa, närva, bära, vara intagen af h. till någon. Han gjorde det af h. till honom. Fatta h. till en person. Adraga sig ens h. Vara föremål för ett allmänt h. Trotsa h-et*. — *Syn. Afsky, Agg, Groll, Håskhet*. — 2) Fortfarande känsla af afsky, ovillja för en sak. *H. till lasten, synden, lögnen, smickret*.

HATA, v. a. 1. 1) Känna, närva, hysa hat till någon. *H. sina odönnar, de elaka. H. någon utan skäl. Dödligt, af allt hjerta h. någon*. — *Syn. Förhata, Afsky*. — 2) Nära en fortfarande känsla af motvilja för någon eller något. *Jag h-r krusertliga människor. H. krus. böcker, enligheten, lasten, synden, lögnen. Han h-r allt hvad dryckesvaror heter*.

HATANDE, n. 4. Närande af hat, motvilja.

HATARE, m. 3. En, som hatar något. *Han är en hat. h. af vin, af vatten, af arbete*.

HATT, m. 2. 1) (i allmänhet) Betäckning för öfre delen af en sak. t. ex. på en sädeskyl, en brännvins- eller destillerpanna, o. s. v. — 2) Styf betäckning för huvudet på en människa: a) dels för manspersoner (Manshatt), af olika form, men vanligtvis bestående af en högre eller lägre kull med nedauför rundt ikring utvika brätten, och af olika ämnen, fittad ull, hår, felt, halm, papp, m. m.; b) dels för qvinnor (Fruntimmershatt), vanligen bestående af kull med framåt utvikt rund skärm, och prydd med band, blommor, fjädrar, samt af olika ämnen, såsom: halm, tyg, m. m. Sälla, hafva h-en på sig, på huvudet eller, elliptiskt, endast Sälla h-en på. *Taga h-en af sig, af huvudet eller blott af. Taga af sig h-en för någon*, för att hysa på honom. *Draga ned h-en öfver ögonen. Sälla h-en på sned*.

Gå med hatten på (på huvudet). *Gå med h-en under armen. H-en af!* anmaning att aftaga hatten. — *Anm.* Exempler gälla endast för karlhattar. — 3) (bot.) a) Gemensamt, skafadt fäste hos vissa lefvermossor, på hvars undre sida fruktkapslerna äro fästade flera tillsammans. — b) (på svampar) Frögömmen, omgifvet af en kant, på hvars yta fröhyllorna sitta insänkta. — *Ss. H-bod, -bräm, -brätte, -bård, -fjäder, -foder, -handel, -kant, -plym, -skyfve, -skygge, -tofs*.

HATTÄ, v. a. 1. Betäcka med hatt (hem. 1), t. ex. en sädeskyl. — *Hattande*, n. 4. o. *Hattning*, f. 2.

HATTAR, m. 2. pl. Örtten Centaurea Jacea.

HATTASK, m. 2. Ask, att förvara en fruntimmershatt uti.

HATTBAND, n. 3. Band omkring en manshatt nederst vid brättena, eller som är fästadt kringom en fruntimmershatt till prydnad.

HATTEILT, m. sing. Filt (se d. o.), som begagnas till hattars förfärdigande.

HATTFODRAL, hättfodral, n. 3. o. 3. Fodral för en hatt, till dess förvarande mot dam, o. s. v.; äfv. öfverdrag, t. ex. af vaxduk, på en manshatt.

HATTFORM, m. 2. Form af trä, hvarpå hattkullar formas.

HATTHÄNGARE, m. 3. Träslå med krokar, inslagen på en vägg, för att derpå hänga hattar, m. m.; äfv. träställning med utgående krokar till samma ändamål.

HATTKULL, m. 2. Hela öfre delen af en hatt, ända ned till brättena, på en manshatt eller skärmen på en fruntimmershatt.

HATTMAKARE, m. 3. Handverkare, som förfärdigar hattar, mössor m. m. af filt. — *Ss. H-gesäll, -lärling, -mästare, -verkstad, -yrke*.

HATTMAKARENÄL, f. 2. Ett slags nål, 2 till 3 tum lång, med rund, treegad eller trekantig spets, och långt, kort eller rundt öga.

HATTMAKERI, n. 3. 1) En hattmakares yrke, eller konsten att kopiflita djurs hår till en sammanhängande väfnad, af hvilken hattar, mössor o. d. kunna tillverkas. — 2) Sjelfva arbetet dervid. — 3) Samteliga arbetare på hattmakarverkstäder, antingen i allmänhet, eller i ett land, en stad. — 4) Särå i en stad, bestående af alla der befintliga hattmakare med deras arbetare.

HATTMAKERSKA, f. 1. En hattmakares hustru eller enka efter en hattmakare.

HATTSNÖDD, f. 2. **HATTSNÖRE**, n. 4. Snodd, snöre kringom en simpel manshatt.

HATTSPÄNNE, n. 4. Spänne, som håller till ett hattband.

HATTSTÖCK, m. 2. Se *Hattform*.

HATTSTOFFERARE, m. 3. (i *Trustaffärer*) Handlande, som har till salu hvarjehanda varor, hvilka höra till klädseln eller tjena till prydnad för herrar och damer. — *Ss. H-bod, -handel*.

HATTSTOMME, m. 2. pl. — *stommar*. Stomme, hvaröfver sjelfva tyget på en fruntimmershatt fästas.

HATTSTÄMPEL, m. 2. pl. — *stämplar*. 1) Stempel, hvarmed märke åsattes en hatt, för att utvisa, hvar och af hvem han blifvit förfärdigad. — 2) Sjelfva aftrycket af en sådan stämpel inuti en hatt.

HATTSVÄMP, m. 2. Svamp, försedd med hatt (3, b).

HATT-TÖF, hätt-töv, n. sing. Se *Hattfält*.

HATT-TEANS, m. 2. Träns nedomkring vid brättena på en hatt.

HAUBITZ, --bīts, m. 3. (tyskt ord) Artilleristyrke af mellansort, hvars kanoner ligger emellan kanon- och mörsarskalibern, och hvarmed granater kastas. — *Ss. H-batteri, -granat*.

HAUTOIS, hâbois, se *Oboe*.

HAUTOIST, hâboist, se *Oboist*.

HAUTELISSE-TAPETER, hâteliss-tapet'r, m. 3. pl. Virkade tapeter med bilder och teckningar, af silke, eller af silke och ull.

HAUT-RELIEF, hâreljef, m. 3. (fr.) Upphöjdt bildhuggeriarbete.

HAVERI, --ri, n. 3. (holländska *Haverie*, af tyska ordet *Hafen*, hamn) Skada, som under en resa drabbat fartyg eller dess innehafvande last. [Havari, Halveri.]

HAZARD, m. fl., se *Hasard*, m. fl.

HEBJA, hâbbja, v. n. 4. (pop.) Tala oreddigt, utan att rätt veta, hvad man säger. — *Hebbjande*, n. 4.

HEBRAISM, --i'ssm, m. 3. Hebreiskt talesätt.

HEBREISK, hebräjsk, a. 2. Som tillhör eller har afseende på Hebreerna. *H-a språket*. [Hebraisk.]

HEBREISKA, hebräjska, f. sing. Hebreiska språket. [Hebraiska.]

HECTIK, m. fl., se *Hektik*, m. fl.

HED, f. 2. Sådan mark, som hvarken kan odlas eller är af naturen så fruktbar, att den bär gräs och skog, utan blott risiga buskarter och ljung.

HEDENOSSA, f. 1. Se *Islandsmossa*.

HEDENBLOMSTER, n. 3. Se *Gul Kattfot*.

HEDENDOM, m. sing. 1) Hednisk tro, religionslära. *H-ens gudar*. — 2) (i bestämd form) Den tid, då hedniska läran varit rådande i ett land. *H-en sträckte sig i Sverige till Ivarskas ättens utgång Under, efter h-en*.

HEDENHÖS, Från h. från hedniska tiden; från urminnes tider. — Uttrycket anses af *Ihre* vara förkortadt af *Hedenhögs*, och sålunda egentligen betyda den forna Högåldern, då man satte de döda i hög.

HEDENTIMA, i h., i den hedniska tiden. — Ordet är sammansatt af det gamla adjektivet *Heden*, hednisk, och *Tima*, tid.

HEDER, hêd'r, f. sing. Se *Murgrön*.

HEDER, hêd'r, m. sing. 1) Resultatet eller uttrycket af andras fördelaktiga omdöme om en persons goda egenskaper, förtjenster, talanger. *Vara hällen i mycken h. Vara i h. Komma till h.*, i en ställning, som medför anseende och aktning. *Hvar och en är mån om sin h. Sköta sitt emble med h. Gå ifrån något med h. Det skall ni ha h. af. Det lände honom till h., att . . . Han gjorde det för h-s skull. Göra sig en h. af något*, bemöda sig om något, för att derför skörda heder, beröm. *Till hans h. måste erkännas, att . . . Ge en h-n för något*, tillräkna en hedern, förtjensten deraf. *Till h-s*, så att man har heder deraf, t. ex.: *Denna rock kan ej brukas till h-s*. — *Syn. Åra, Anseende, Aktning, Beröm, Pris*. — 2) Yttring af andras fördelaktiga tankar om en persons goda egenskaper, förtjenster, talanger. *Visa någon h., mycken h. Fordra, få gudomlig h.* (Fam.) *Den ena h-n emot den andra*, säges i ironiskt ton, för att uttrycka, att man vill vedergrilla, hvad någon förut gjort. — *Syn. Hedersbevisning, Hedersbetygelse, Årebevisning, Årebetygelse*. — 3) Den känsla af rätt och sauning, som förmår en människa att så handla, att hon kan vara nöjd med sig sjelf och äga anspråk på de redliges akt-